YIL: 4 • SAYI: 37

TEMMUZ 2021 • 15 TL

YENİ GELEN.

RED. KURGU. ÜTOPYA

Gizli Tarihin Romanı Kurt Kanunu
YALÇIN KÜÇÜK

Zamanın Ruhu
ORHAN GÖKDEMİR

Haklılık Konumlarının İşgali
TAYLAN KARA

Emin Karaca'nın Ardından
AHMET KALE

Uğurtan Sayıner:
Güle Güle Sayın Abim!
HAYDAR ALİ ALBAYRAK

Başgöz/e
RECEP BABAYİĞİT

Edebiyat ve Devrim
B. SADIK ALBAYRAK

Mehmet Ali & Akşamsefası

ÜÇ ŞAİR*

■ A. KADİR PAKSOY

Üç şair oturmuş
Ölüme bakar
Ölüm taş
Derdin anlatamaz
Kaldırıp
Atarlar

Üç şair oturmuş
Ölüme bakar
Ölüm ateş
Kuruyu yaşı bilmez
Çatıp
Yakarlar

Üç şair oturmuş
Ölüme bakar
Ölüm utanır da
Yobaz utanmaz

Üç şair oturmuş
Bana bakarlar
Ellerimden tutar
Yüzüm yıkarlar
Ha öldüm ha öleceğim
Şair adam korkmaz
Diye beni
Avuturlar

*Yaralı Temmuz, 5. Baskı, 2019

YENİ GELEN.

RED. KURGU. ÜTOPYA

YIL: 4 • SAYI: 37 • TEMMUZ 2021
AYDA BİR YAYIMLANIR
ISSN 2619-9432

YAYIN SAHİBİ
YURDANUR ALBAYRAK

YAYIN TÜRÜ
YAYGIN SÜRELİ AYLIK GAZETE

GENEL YAYIN YÖNETMENİ VE YAZIİŞLERİ MÜDÜRÜ
B. SADIK ALBAYRAK

ÖYKÜ EDİTÖRÜ:
EVİN OKÇUOĞLU

İNTERNET EDİTÖRÜ:
BUKET ÖZSANAT

EGE TEMSİLCİSİ:
AHMET KALE
akale5@gmail.com

YENİ GELENLER
ALİ EŞKİ
AYSUN ADALI
B. SADIK ALBAYRAK
ELİF YILMAZ
MAHİR ARDUÇ
UBEYDULLAH GÜNEL
ULVİ ÖZDEMİR

KAPAKTAKİ TABLO:
CARAVAGGİO - UD ÇALAN KADIN (DETAY)

GRAFİK TASARIM
FATİH MUTLU

YÖNETİM YERİ
TOPÇULAR MAH. OKUR SOK. NO: 5/2,
EYÜP / İSTANBUL
TEL: 0537 240 55 54
WEB: www.yenigelendergisi.com
E POSTA: yenigelendergisi1@gmail.com
FACEBOOK: yenigelendergisi
İNSTAGRAM: yenigelendergi

BASKI
CEYLAN MATBAA
MALTEPE MAH. DAVUTPAŞA CAD.
GÜVEN SAN. SİT. B BLOK, ZEYTİNBURNU,
İSTANBUL

ABONELİK İÇİN
YURDANUR ALBAYRAK
TEB-TÜRK EKONOMİ BANKASI
TR580003200000000037975929 HESABINA
VEYA
YURDANUR ALBAYRAK, 15719029 NO'LU
POSTA ÇEKİ HESABINA
200 TL YATIRILDIKTAN SONRA ADRES
BİLGİLERİNİN VE ÖDEME MAKBUZUNUN
KOPYASININ E-POSTA İLE İLETİLMESİ
YETERLİDİR.
YURTDIŞI ABONELİK 100 AVRO
KARŞILIĞI TL.DİR

İÇİNDEKİLER

1 • **ÜÇ ŞAİR**
A. KADİR PAKSOY

2 • **MEMLEKET HAVALARI**
B. SADIK ALBAYRAK

3 • **ALPER YALMAN'DAN ŞİİRLER**

4 • **ZAMANIN RUHU**
ORHAN GÖKDEMİR

8 • **HAKLILIK KONUMLARININ İŞGALİ**
TAYLAN KARA

12 • **PANDEMİ SÜRECİNDE İNFODEMİ VE KOMPLO TEORİLERİ**
UFUK ÖZCAN

16 • **GİZLİ TARİHİN ROMANI KURT KANUNU**
YALÇIN KÜÇÜK

19 • **MERHABA DÜNYA**
SERAP ŞAHİN

20 • **VATANDAŞ, HALKIN ADAMI, SEVİMLİ AYKIRI: GÜLE GÜLE SAYIN ABİM!**
HAYDAR ALİ ALBAYRAK

24 • **EMİN KARACA'NIN ARDINDAN GECİKMİŞ BİR ANMA YAZISI**
AHMET KALE

27 • **...ÖZ-SÖZ...**
TAN DOĞAN

28 • **DEVRAN GEÇER DEM KALIR (!)**
EKREM ATAER

31 • **ERKAN OĞUR: "İÇİMİN BİR KÖŞESİ CIZ ETMİŞTİ"**

32 • **YUSUF ATILGAN'IN "BODUR MİNAREDEN ÖTE" ÖYKÜSÜNE YAKINDAN BAKIŞ**
HALİL ŞAHAN

36 • **KEMAL ATEŞ: "AHMET BİLEK'İ BİLMEMEK, KÖY ENSTİTÜLERİNİ BİRAZ EKSİK BİLMEKTİR."**
SÖYLEŞİ: ERDAL ATICI

39 • **HEP GENÇLERLE ARKADAŞ HİÇ YAŞLANMAYAN KARİKATÜR USTASI**
ERDOĞAN KARAYEL

40 • **HAKKINDA KONUŞMAYA ZORLAYAN OLAYLAR VE KİTAPLAR**
DR. ULVİ ÖZDEMİR

44 • **"2000'LER ŞİİRİ ANTOLOJİSİ" VE SON DÖNEM TÜRK ŞİİRİ ÜZERİNE BİRKAÇ SÖZ**
TURGAY ÇİMEN

47 • **MASALIM / ADA**
MUSTAFA GÖKSOY

48 • **"TABİİ Kİ DE"**
ADNAN ACAR

50 • **BİR DAHA ASLA**
FİKRET İLKİZ

53 • **"HARARİ'NİN SAPİENS'İNE BİR ELEŞTİRİ DENEMESİ" ÜZERİNE**
VASIF TURHAN KAYACIK

54 • **BULUTLARDA KARANTİNA**
CELAL İLHAN

56 • **YAPICILAR**
HAMZA DEMİR

58 • **YENİ GELEN'E MEKTUP**
M. ZEWAL DOĞAN

59 • **İYİMSERLİK İNSANI COŞTURUR**
MEHMET KARAKUŞ

60 • **BAŞGÖZ/E**
RECEP BABAYİĞİT

65 • **SUSMANIN SIĞMAZLIĞI**
ASIM ÖZTÜRK

66 • **DENİZLİ-AYDIN OTOYOLU**
OYTUN YILDIZ

69 • **FIÇILARDA YAŞAMAK – SIRADIŞI HAYATLAR**
GÖKHAN ÜNVERDİ

70 • **GAMGASI YETER**
TANER DEMİR

76 • **EDEBİYAT VE DEVRİM**
B. SADIK ALBAYRAK

82 • **HEİDE DEYİŞLERİ**
HAYRETTİN ÖKÇESİZ

MEMLEKET HAVALARI

Nesl-i Ahir, Halit Ziya'nın 1908 yılında gazetede tefrika edilen romanından uzun bir cümle aktarmak istiyorum. "Askerlerinin ekmeklerini, gemilerin kömürlerini yemekle doymayan bu ifritçi iştah nerede kendine maledilecek bir maden ocağı, nerede zorla alınacak mirasçısı ortada olmayan bir miras bulsa uzanan o kahır elleri, ormanları söküp kurutmaktan, yeryüzünün göğsünü delip emmekten yorulmayan; söndürülmesi imkânsız bir susamışlık ve acıkmışlık deliliği ile ağaçları kemiren, taşları ısıran, nehirleri ve denizleri içmek isteyen bu bir sürü bela vahşileri ülkeyi baştan ayağa mazlum bir şehidin darmadağın iskeletine döndürmüştü." Yüz on üç yıl önce yazılan bu roman cümlesini okuyunca hemen tarih tekerrür ediyor demeyin. Keşke tarih tekerrür etseydi. Bu cümlenin geçtiği roman yazılırken Türkiye 1908 Devrimi'nin heyecanını yaşıyordu. En azından bu çürüme ve yağmaya çözüm arayan devrimciler iktidardaydı ve romanını yazacak yazarlarımız vardı.

Aktarmayı Şemsettin Kutlu'nun çevirisinden yaptım; Halit Ziya'nın Osmanlıca tamlamalar yüklü öfkeli dilinin daha edebi olduğundan emin olabilirsiniz.

Başka romanlarda yazıldı; sömürüye ve yağmaya çözüm arayanlar, iktidarı ele geçirince hızla birer yağmacıya dönüştüler. Sultan Hamid Düşerken'in Şefik'i ile Üç İstanbul'un Adnan'ını hatırlayabiliriz. Burjuva devrimleri kendi evlatlarını yer; çok geçmeden de o devrim uğruna nice özveriyle savaşmış halkı soymaya girişir. "Kanun diye, kanun diye, kanun tepelenir"; devrimci şair Tevfik Fikret Aşiyan'a çekilir...

***

Nesl-i Ahir, son kuşak anlamına gelir; orta yaşlı Süleyman Nüzhet'in gözünden İttihat-Terakki çevresinde örgütlenen devrimci gençleri anlatır. Devrim sırasında yazılmıştır ama olaylar devrim arifesinde geçer ve şaşırtıcı ölçüde kötümserdir. Devrimci İrfan başarısız bir eylemin arkasından köprüden atlayarak intihar eder. Halit Ziya yoksul ve yıkıntılar içindeki İstanbul'u betimlemek için batıcı aydın Süleyman Nüzhet'i Edirnekapı'ya götürür. Gördüğü yoksulluk ve zulüm sahneleriyle sarsılan Süleyman halkın buna katlanması karşısında umutsuzluğa kapılır. Onun romantik hayalleri vardır; halkı elinde bir hançer taşıyan ve günü geldiğinde bu hançerle zulmedenleri cezalandıracak bir kola benzetir. "Öyle sanırdım ki bir gün, sonunda bir gün... Birden aymazlıktan ayrılarak, bütün üzerine yığılan karanlıkları yararak kalkacak ve olanca şiddet ve heybetliliğiyle elindeki hançerini bu yönetimin zulüm edici göğsüne saplayacak. Ta kabzasına kadar." Gördükleri halkın hiç de sandığı gibi olmadığını göstermiştir; halkın hesap soracak kolu çolak edilmiştir.

Sonraki devrimci kuşağın bu kolu harekete geçirmeyi başardığını biliyoruz; halkı örgütleyip savaşa katarak sömürücü iktidarı yıktılar. Kötümser biten Nesl-i Ahir'den 15 yıl sonra Cumhuriyet'i kurmayı başardılar.

Halit Ziya'nın devrim rüzgârı içinde yazılan romanında çok etkileyici imajlar ve benzetmeler var. Çöken bir devlet, zulüm kaynağı bir iktidar, sömürü anıtı saraylar ve kurtuluş arayan devrimciler var; bugünü çağrıştırıyor.

***

Halit Ziya Süleyman Nüzhet'e söyletiyor; "Birçok yaşlı ağaç kurtlanmış, çürümüş, çevresindeki yangınlarla kavrulmuş ise, onu rüzgârlar kırıp devirmeden önce keserler. Eğer köklerinde biraz güç varsa ağaç yeniden sürer, yeniden canlı ve taze olarak yükselir." Elbette mesele ağaç meselesi değildir, şunu ekliyor: "Bu zamanla ve talihle ilgili bir şeydir." Cumhuriyet devrimcileri çürüyen Osmanlı ağacını kesecek zamanı ve talihi yakalamışlardı, Cumhuriyet'le yeşertmeyi başardılar. Ancak sömürüye dayalı kökler, kapitalist sınıfın egemenliği, yüz yıl dolmadan "Yeni Osmanlıyı" tepemize çıkardı. Eskisinden bin beter ve yağmacı olduğunu görüyoruz.

Yeniden tarihimizi ve talihimizi değiştirecek devrimcilere muhtacız. Yalçın Hoca, bu sayıdaki yazısında bir başka roman, Kurt Kanunu vesilesiyle devrime işaret ediyor. "Devrim en büyük adalettir ve ne çok adaletsizlikler yapabiliyor, tabiatında var, diyorum. Ey Devrim, seni çok seviyorum, özlüyorum."

Nerede bugünün devrime âşık nesl-i ahir'i?

Devrim için en çarpıcı saptamalardan birini de Ankara romanında Yakup Kadri yapmıştı: "Hiçbir ilaç, hiçbir kür, yaratıcı bir inkılâp heyecanı içinde yaşayan bir memleketin havası kadar insana sıhhat ve şifa veremez." Yüz yıl öncesinden bin beter olmuş memleket yine aynı havayı, dertlerine derman olacak şifayı aramaktadır.

■ **B. SADIK ALBAYRAK**

ALPER YALMAN'DAN ŞİİRLER

doğum günüm

kırk üç yaşım
penceremin önündeki
yaprakları gibiyim akasyanın
sarardıkça tomurcuklanan
döküldükçe aşka savrulan

geliyor sesleri uzaklardan
yeni yaşımı kutlayan
kızım
varlığına sebebim
yaşama sevincim
gördüğümde düşündüğümde
mutluluktan çılgına döndüğüm
oğlum
en değerli ilki yaşamımın
kömür karası ışığı gözlerimin
sevgilim
düştüğünde aklıma
deli divane olduğum

yokluğunuz
bir hançer doğum günümde
saplandıkça hasret akar yüreğimden
demirden yumru
yutamadığım

kırk üç yaşım
uçuk kaçık akılsız başım
ne kaldı geriye bilmem ki
isteyip de yaşamadığım
kırkı alıp başını gitti
sararan yapraklar gibi
asil rüzgarlarında sonbaharın
üçü bende saklı çocuk

bir varmışım
bir yokmuşum
ama
iyi ki doğmuşum

çetin soru

sonsuz unutmak mıdır ölüm
sevdasız bir hiçlik midir
düşüncesi olmayan
yalnızlık sızısı mıdır
bırakıp gittiklerine acımadan
başka hayatlar mıdır yoksa
börtü böceğe
ota çiçeğe dönüşen
dökülen gözyaşı
sonsuz elem midir
geride kalan izlerin
derinliğine göre değişen
bir kez olduğuna göre yaşamda
ölümsüzlüğe ulaşmak mıdır aslında

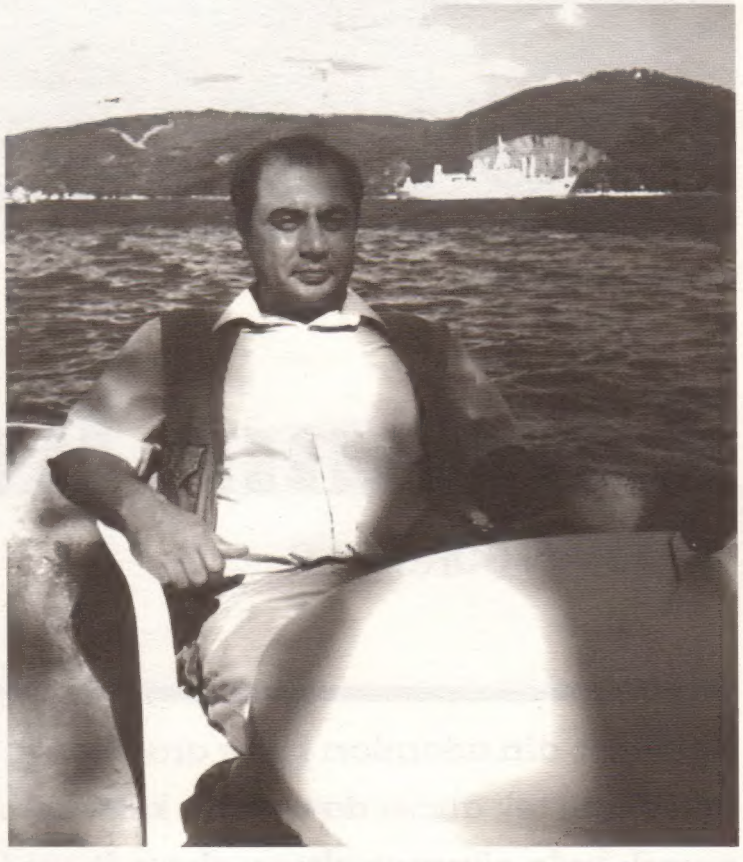

13 Haziran 2020'de aramızdan göçen
Alper Yalman yoldaşımızı
"Hüzünlü Şarkılar Sokağı" kitabından aktardığımız
şiirleriyle anıyoruz.

Caravaggio-Müzisyenler

Zamanın Ruhu

■ ORHAN GÖKDEMİR

Acımasız din adamları kilise aracılığıyla halkı ezip çürütüyordu. Fakat sanatın neredeyse tek alıcısı da o zalim kiliselerdi. **Resim siparişleri katı kurallı sözleşmeler aracılığıyla güvence altına alınır, konudan figürlere kadar istenilen her şeyin direktifi doğrudan sanatçıya verilirdi.** Büyük Da Vinci bile bu sözleşmelere bağlı kalarak yapmıştı resimlerini.

Michelangelo Merisi da Caravaggio 1571'de doğdu, 1610'da öldü. "Caravaggio", doğduğu kasabayı işaret ediyordu. Yoksul bir ailenin üçüncü çocuğuydu. Altı yaşındayken veba babası, dedesi ve amcasını alıp götürmüştü. 12 yaşına geldiğinde Milano'da bir ressamın yanına çırak olarak gönderildi, resim yapmayı öğrendi fakat pek fazla ilerleyemeden ortadan kayboldu. Bu kayboluş onun hayatındaki kara deliklerden ilkidir.

Neden sonra Roma'da ortaya çıktı. 23 yaşındaydı, para lazım oldukça resim yapıyordu. İskambil kâğıtları ile saf gençleri kandıran hilebazları konu ettiği resmi bir kardinalin ilgisini çekti, işe alınmasını sağladı. Kiliseler için dini temalı resimler yapmaya başladı.

16. yüzyılın sonlarının Roma'sı zor bir şehirdi. İnsanlar sefalet içerisinde yaşıyordu. Kanunlar yönetici sınıf tarafından tıpkı bugünkü gibi zorbalık amaçlı kullanılıyor, acımasız din adamları kilise aracılığıyla halkı ezip çürütüyordu. Fakat sanatın neredeyse tek alıcısı da o zalim kiliselerdi. Resim siparişleri katı kurallı sözleşmeler aracılığıyla güvence altına alınır, konudan figürlere kadar istenilen her şeyin direktifi doğrudan sanatçıya verilirdi. Büyük Da Vinci bile bu sözleşmelere bağlı kalarak yapmıştı resimlerini. Eğer bir sanatçıysanız ve kilise tarafından dışlanırsanız yaşama şansınız çok azalırdı. Haliyle hiç kimse kiliseyi karşısına almaya cesaret edemezdi. En azından Caravaggio'ya kadar böyleydi.

Kilise bu yetenekli ressama -biraz da deneme amaçlı- Aziz Matta'yı resmetme işini verdi. Bu, Aziz Matta ve Melek, Aziz Matta'ya Çağrı ve Aziz Matta'nın Şehit Edilmesi konulu üç resimden oluşan görkemli bir projeydi. Kahramanımız oldukça sıkı bir denetim altında buldu kendini. Oturdu günlerce çalıştı. Fakat Aziz Matta ve Melek'in ilk biçimi rahiplere çok ters geldi. İncil yazarlarından biri olan Matta resimde sıradan, yaşlı bir maraba görünümündeydi. Ayağını resmin dışına çıkacakmış gibi uzatmış, kaba bir biçimde bacak bacak üstüne atmıştı. Melek ise bir azizden çok "Matta" kılıklı cahil işçiye yol gösteriyor edasındaydı. Üstelik biraz da cilveli görünüyordu. Rahipler resmi yeniden yapmasını istediler. Matta'yı ilahi bir varlık olarak resmedecek, esere bakanlar kudretin ve aşkınlığın ne olduğunu göreceklerdi. Ancak Caravaggio'nun eli buna gitmiyordu bir türlü. O tanrıyı gökte değil yerde arayanlardandı. Bütün azizleri yeryüzüne indirmeye kararlıydı...

***

Sonra bir gün İkinci Caravaggio döneminin kapısı aralandı. Çok karanlık bir dönemdi bu. Roma›nın ünlü hayat kadınlarından olan Leda, Caravaggio'nun da gözdesiydi. Resimlerinde model olarak onu kullanmıştı. Ancak Leda'nın başka bir aşığı daha vardı. Caravaggio için bu tahammül edilebilir bir şey değildi, rakibini düelloya davet etti. Rakibi bu çılgın teklifi reddetti. Ancak aradan birkaç gün geçmeden bir gece yarısı sokakta saldırıya uğradı, sırtından bıçaklanarak öldürüldü. Cinayetin failinin kim olduğu konusunda hiç kimsenin kuşkusu yoktu...

Derken yine bir kadın nedeniyle Tomassoni adında bir adama meydan okudu, düelloda onu öldürdü. Artık aranan tehlikeli bir katildi. Roma başına ödül koyunca soluğu Malta'da aldı. Orada Sen Jean Şövalyeleri'ne katılmayı başardı. Ne var ki burada da rahat durmayacak, bir tartışma sonucu şövalyelerden birini öldürecek ve hapse atılacaktı. Yerin altındaki hücresinden mucize eseri kaçıp, tabloları ile Sicilya'ya giden bir gemiye binmeyi başardı.

Bu sırada resimle ilgilenmeye devam etti. Haddinden fazla gerçekçiydi. Lazarus'un Dirilişi'ni tasvir etmek için mezardan ceset çıkarttırıp model olarak kullanmıştı. Bazı resimlerinde modeli ucuz fahişelerdi, onları kutsamış birer Meryem Ana'ya dönüştürmüştü.

Bu huzurlu günleri de çabuk sona erdi.

Caravaggio, Rönesans döneminin aksine insanı tanrısallaştırmıyor, tanrıyı insanlaştırıyordu. Bu da yeni dönemin ruhuna uygundu. Çağdaşı Bruno bunu "insan bir mucizedir" sözüyle özetlemişti. "Tanrılar ölümsüz insanlar, insanlar ölümlü tanrılardır. Hangisi olacağımız bizim elimizde..." İşte yeni çağın seçeneği buydu.

Giordano Bruno

İzini takip eden kızgın şövalye onu Napoli'de buldu, kanlar içindeki bedenini sokakta bırakıp kaçtı. Caravaggio yine hayatta kalmayı başardı. İyileşince kilisenin onu affettiğini öğrendi. Artık evine dönebilir, yeni bir hayata başlayabilirdi... Yolda yakaladılar ve yeniden hapse attılar. Bir süre sonra öldü. Neden ve nasıl öldüğü de karanlıktadır.

Barok dönemin mucizelerindendi kimine göre. Kimine göre ise şiddet yanlısı ve ilkesiz bir ressamdan fazlası değildi. Ama her halükârda o karanlıkta ışıldayan keskin bir bıçaktı. O bıçak Rönesans'ın biriktirdiği ne varsa kesip atacaktı. Simetri pek umurunda değildi, kim nerede olması gerekiyorsa oradaydı. Figürler gerekiyorsa çerçeve dışına da taşabilirdi. Karanlıktakiler karanlıktaydı, aydınlıktakiler size dokunacak kadar yakındaydı. Ölü bir kadın bedeni, bir fahişe, fakir bir adam veyahut bir ayyaş onda Meryem'e, Aziz Peter'e ya da Aziz Matta'ya dönüşebilirdi. İdealize edilmiş kutsal kişilerle ilgili tüm tabuları bir bıçak darbesiyle yıkıvermişti.

İşte her bakışta insanı şoka uğratan bu tablolar karanlıkta ışıldayan o keskin bıçağın eseriydi. Ve bütün bunları 38 yıllık bir ömre sığdırmayı başarmıştı.

Caravaggio, Rönesans döneminin aksine insanı tanrısallaştırmıyor, tanrıyı insanlaştırıyordu. Bu da yeni dönemin ruhuna uygundu. Çağdaşı Bruno bunu "insan bir mucizedir" sö-

> Kuşkucu Thomas'da aşkınlık bulamadığımıza göre, konu dinsel değil felsefidir. Gerçekte anlatılan aklı kirletilmemiş insanın kendiliğinden materyalizmidir. Aklı olan mucizelere inanmaz. İnanmaya davet edilirse yaraya parmağını sokarak sınamak ister. Materyalizme giriş sayabiliriz...

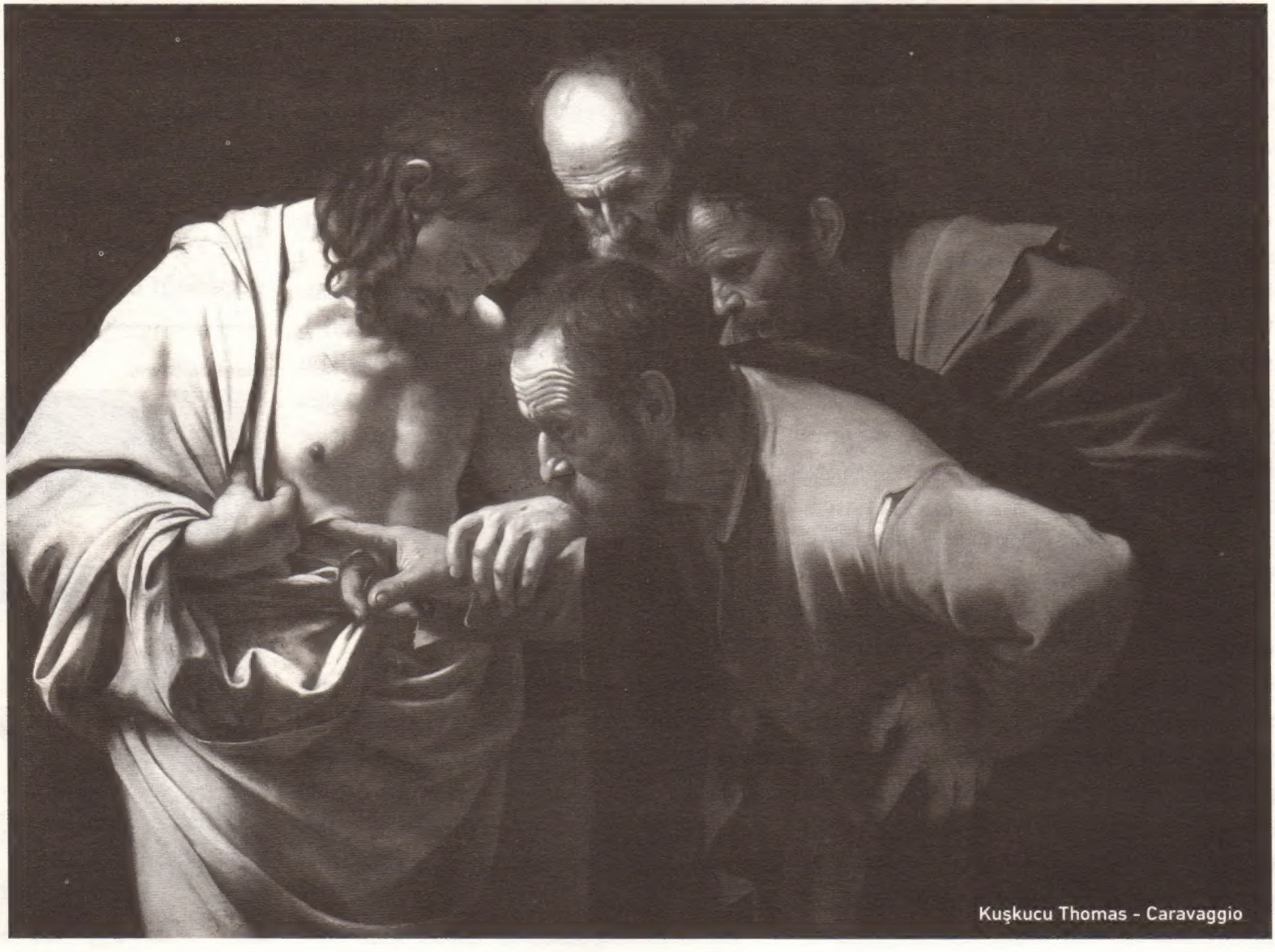

Kuşkucu Thomas - Caravaggio

züyle özetlemişti. "Tanrılar ölümsüz insanlar, insanlar ölümlü tanrılardır. Hangisi olacağımız bizim elimizde..." İşte yeni çağın seçeneği buydu. Yeryüzü insanın sıradan canlılardan birer mucizeye dönüşmesine tanık olmaya hazırlanıyordu...

***

Artık o meşhur tablosunun önündeyiz. Kuşkucu Thomas'dan (The Incredulity of Saint Thomas) söz ediyoruz. 1602-1603 yıllarına tarihlendiriliyor, demek ki ustalık eseridir. Hikâyesinden başlayalım: İsa çarmıha gerildikten üç gün sonra tekrar dirilir ve o akşam 11 havarisine görünür. Fakat dirildiği sırada havari Thomas aralarında değildir. Şüpheci Thomas diğer havarilerin anlattıklarına inanmakta ayak sürer, "Ellerinde çivi izlerini görmedikçe, çivilerin yerine parmağım değmedikçe ve böğrüne elim dokunmadıkça size inanmayacağım" demekte, zındıklık etmektedir. Havariler toplanır, İsa mucizesini ispat ekmek üzere içeri girer ve Thomas'ya şöyle seslenir: "Koy parmağını ve bak ellerime! Şüpheci olma, inançlı ol..."

Resimde İsa ve Thomas ön plana çıkarılmış, diğer bütün havariler yaraya odaklanmış. Thomas parmağıyla yarayı yoklamaktadır. İsa dahil hiçbir havaride herhangi bir aşkınlık sezilmemektedir, her biri hırpanidir, alınları kırışıklar içindedir, çalışmaktan az önce dönmüş kadar yorgun ve bıkkındırlar. Daha önce hiç kimse havarileri ve İsa'yı böyle resmetmemiştir.

Kuşkucu Thomas'da aşkınlık bulamadığımıza göre, konu dinsel değil felsefidir. Gerçekte anlatılan aklı kirletilmemiş insanın kendiliğinden materyalizmidir. Aklı olan mucizelere inanmaz. İnanmaya davet edilirse yaraya parmağını sokarak sınamak ister. Materyalizme giriş sayabiliriz...

***

"Dönemler yükselirken bütün eğilimler nesneldir, dönemler gerilerken bütün eğilimler özneldir" diyor bir düşünür. Caravaggio ve Çağdaşı Bruno tuhaf, öznel kişiliklerdi ama çağının eğilimlerinin hepsini temsil etmeyi başarmışlardı. Aydınlanma çağı kapıdaydı. Az zaman sonra Tanrı gökten yeryüzüne inecek, sıradan marabalar birer aziz katına yükselecekti. Bütünüyle nesneldir.

Rahiplikten kâfirliğe hızlı bir geçiş yapan Giordano Bruno da bir toplumsal devrimi vazederek Avrupa'yı dolaştı. Gösterişli ve inatçı bir Mesih'ti. Çok yüksek bir egosu ve kendi mükemmelliğine kesin inancı vardı. Nasıl olabilir ki başka? İnsanı önemsiz ve değersiz bulanlara kızgındı. Kendisini, mucizevi insanın yaşayan bir kanıtı olarak görüyordu.

Gelgelelim Bruno bir büyücüydü. Caravaggio öksüz bir köylüydü. Kökenlerine aldırmadan çağının bütün değerlerine ve yargılarına acımasızca saldırıyorlardı. Bütün gerici güçlere derin bir düşmanlık besliyorlardı. Din dahil her şeyi değiştirmeye kararlıydılar. Kurumsal dinle çarpışa çarpışa Ortaçağ karanlığını yırtan bir Aydınlanmacıya dönüştüler.

Ölümlü tanrılara dönüşmeyi tercih eden bu tuhaf insanlar da yeryüzünü mucizelere hazırlıyordu özetle. Yanacaklar, doğranacaklar, baş verecekler fakat geri adım atmayacaklardı. Her biri "inançlı kafirler"di... Derinlemesine özneldir.

***

Caravaggio ve Bruno aynı ülkede ve aynı dönemde yaşadılar. Aynı iklimi soludular. Sanki her ikisi de 16. yüzyıla başka bir gezegenden fırlatılıp atılmışlardı. Geldikleri gezegendeki bütün inançları yerle bir etmeye, yerine yeni bir inanç yeşertmeye yeminliydiler. Fakat tuhaf, birbirine bu kadar benzeyen bu iki insan asla karşılaşmamıştı.

Sebepleri var. Filippo Giordano Bruno, 1593'te, sapkınlık suçlamasıyla tutuklu kaldığı San Domenico di Castello Venedik hapishanesinden Roma'ya nakledildi. Burada sorgular ve işkenceler altında yedi yıl kilitli kaldı. Sonra tövbe etmeyen "inatçı ve inançlı bir kafir" olarak mahkûm edildi. 17 Şubat 1600'de Campo dei Fiori'de diri diri yakıldı. Yani Bruno'nun, o yılların Roma duvarlarını alışılmadık ve ahlaksız resimleriyle dolduran ele avuca sığmaz asi ressamın yapıtlarını görmesinin bir yolu yoktu.

Peki, birbirlerinin ününü duymuşlar mıydı? Caravaggio, Nolano'da kiliseye başkaldıran o papazı hikayesini, ya da Bruno önüne gelene bıçak sallayan tuhaf ressamın maceralarını... Bu yönde bir işaret yok ama zamanlarının ruhu onları birleştirmişti

***

"Dönemler yükselirken bütün eğilimler nesneldir, dönemler gerilerken bütün eğilimler özneldir" denildiği gibi. Caravaggio ve Çağdaşı Bruno'nun zamanında Tanrı gökten yeryüzüne inecek, sıradan marabalar birer aziz katına yükselecekti. Bütünüyle nesneldir.

Bir de Gezi'de, Haziran Direnişinde gördük o nesnelliği. Yükseliş dönemiydi, insanlar, halkımız ışıldıyordu. Sonra geri çekildi dalga, karanlığın hükmü başladı.

Ama Bruno'nun dediği gibi, insan bir mucizedir. Bir gün yeniden aşar zamanın karanlığını, ışıldar, Aydınlık düşer yeryüzüne.

HAKLILIK KONUMLARININ İŞGALİ

■ TAYLAN KARA

Dünyanın her yerinde ırkçılık vardır ancak 2020 yılında entelektüel dünyada hiç kimse "siyahlar aşağı ırktır" görüşünü açık açık savunamaz, savunursa asla ciddiye alınmaz. Dünyanın birçok yerinde kadınlar mal gibi satılmakta olsa da bu uygulamanın savunulması entelektüel dünyada asla yer bulamaz.

Entelektüel dünyada baskın olan fikirler vardır. Milyarlarca insan neyi savunursa savunsun, entelektüel dünyadaki fikirlerin gücü, onu savunan insan sayısıyla ölçülemez.

Gerçek yaşamda son derece yaygın olan ancak hiç kimsenin asla savunamayacağı konumlar vardır.

Türkiye'de yüzlerce kadın öldürülmüş ya da sayısız çocuk istismar edilmiştir ancak düşünce dünyasında hiç kimse kadın cinayetini ya da çocuk istismarını savunamaz.

Dünyanın her yerinde ırkçılık vardır ancak 2020 yılında entelektüel dünyada hiç kimse "siyahlar aşağı ırktır" görüşünü açık açık savunamaz, savunursa asla ciddiye alınmaz. Dünyanın birçok yerinde kadınlar mal gibi satılmakta olsa da bu uygulamanın savunulması entelektüel dünyada asla yer bulamaz.

Gerçek hayatta yabancıları sevmeyen milyonlarca Alman vardır ancak entelektüel dünyada hiçbir Alman "pis yabancılar" diyemez.

Bu ve benzeri tavırlar çok yaygın olsa da "kayıt dışı"dır; entelektüel dünyada yer edinemez ve yer altında yaşarlar.

HAKLILIK BAŞLIKLARI

Dünyanın her yerinde mülteciler, kadınlar, heteroseksüel olmayan insanlar, çoğunluğu oluşturmayan etnik ya da dinsel gruplar, o ülkede baskın olan görüşün dışındaki görüşler, baskıya ve haksızlığa maruz kalan gruplardır. Türkiye'de de bu böyledir. Türkiye'de entelektüel dünyada azınlıkları, Alevileri, Kürtleri, eşcinselleri ya da kadınları savunma tavrı baskındır çünkü Türkiye'de Ermeniler yerlerinden sürülmüş, Aleviler ayrımcılığa uğramış, Kürtlerin yıllarca dilleri yasaklanmış, birçok kadın cinayete kurban gitmiştir.

Pratikte sokakta ya da kamusal alanda dezavantajlı olan gruplar, entelektüel alanda gözetilir. Bunlar düşünce dünyasında baskın olan "haklılık başlıkları"dır. Bu "haklılık başlıkları"nın suistimal edilmesi hiç de nadir rastlanan bir durum değildir.

"Haklılık başlıkları" iki farklı şekilde suistimal edilebilmektedir:

Entelektüel dünyadaki meşruiyeti ile birçok saçmalığı ve akıldışılığı örtmek...

Tek tek olayların içeriğini dikkate almaksızın otomatik yargılar üretmek...

HAKLILIĞA YERLEŞMEK

Çocuklar dövülmemelidir.

Kadınlar öldürülmemelidir.

Hiçbir dil yasaklanmamalıdır.

Doğa korunmalıdır.

Makul düşünen hiç kimse bunlara karşı çıkamaz. Hiçbir duyarlı insan "çocukları dövün", "kadınları öldürün", "eşcinselleri aşağılayın" ya da "x dilini yasaklayın" demez.

Bunlar "haklılık konumları"dır. Bu konumları işgal edenler daima, asla tartışılmayacak bir doğrudan yola çıkar. Makul ve duyarlı insanların duyarlılıkları böyle avlanır; sonra bu duyarlılıklar kendi gündemlerine, kendi bakış açılarına ciro edilir.

"Eşcinsellik sapıklıktır" diyen bir kişinin karşısında kim olsa haklı olacaktır. İşte o haklılık konumuna "AB fonlarıyla desteklenen postmodern kimlikçi duruş" oturtulmakta ve bundan başka hiçbir duruşa alan açılmamaktadır.

***

Yıllar önce yayımlanan bir TV programına emekli bir general ile Rasim Ozan Kütahyalı adlı köşe yazarı çıkarılmıştı. Emekli general, 12 Eylül 1980 darbesinde hiç kimseye işkence yapılmadığı, kolluk güçlerinin daima hukuka uygun hareket ettiği, hiçbir faili meçhulün ya da köy yakma olayının olmadığı gibi, bugünden bakıldığında artık hiç kimsenin inanmadığı şeyler anlatmıştı. Yakın Türkiye tarihini birazcık bilen ya da o dönemleri kıyısından köşesinden yaşayan insanların gülüp geçeceği deli saçması yalanlardı bunlar. Bunların yalan olduğu o kadar açıktı ki bu sözleri çürütmeye bile gerek yoktu. Bu sözlerin karşısına kimi koyarsanız

Cemalettin Güzeloğlu

Pratikte sokakta ya da kamusal alanda dezavantajlı olan gruplar, entelektüel alanda gözetilir. Bunlar düşünce dünyasında baskın olan "haklılık başlıkları"dır. Bu "haklılık başlıkları"nın suistimal edilmesi hiç de nadir rastlanan bir durum değildir.

Kadın duyarlılığı, azınlık, Kürt, Ermeni, Alevi, LGBT duyarlılıkları... Bunlar bir kitabı, okur karşısında dokunulmaz kılan çelik yeleklerdir. Entelektüel dünyada kötü romanlar bu başlıkların altında dokunulmaz hâle getirilmiştir. Estetik niteliği düşük bir romanın kahramanı örneğin Alevi bir kadın olunca o roman muhalif bir hâle gelmekte ve dokunulmazlık kazanmaktadır.

Musa Gümüş

koyun haklı olurdu. Bu sözler o kadar yalandı ki bunları söyleyen birinin karşısına bir sehpa, bir çaydanlık ya da şapka koysanız dahi sempati toplayabilirdi. Bu sözler, sanki karşı tarafta bir haklılık pozisyonu oluşturmak için söylenmiş gibiydi. Rasim Ozan Kütahyalı da yapılan hukuksuzluklar ya da faili meçhuller gibi herkesin bildiği şeyleri tekrarlamıştı. Birazcık vicdanı olan her insan bu programı izlediğinde kendisini R. O. Kütahyalı'nın yanında ona sempati beslerken bulabilirdi. Tabii ki R.O. Kütahyalı sadece bunları söylemez, bunların yanında başka şeyler de söylerdi.

Emekli generalin karşısındaki bu konum, "haklılık konumu"dur.

İşte bu "haklılık konumları"na o zamanlar hemen hemen daima Rasim Ozan Kütahyalı gibi kişiler otururdu. Bu olayda odak noktası, ipe sapa gelmez şeyler söyleyen general değil esasen R. O. Kütahyalı adlı kişinin konumudur.

O dönem Türkiye'de düşünsel olarak makul olan birçok konum, liberal duruş ve düşünceler tarafından işgal edilmekteydi. Liberallerin alternatifi olarak ise asla savunulamayacak profaşizan tutumlar kalmakta, bu iki tutum dışında başka bir tutuma alan açılmamaktaydı. Eskiden liberallerin işgal ettiği bu konumların bir kısmını, bir başka düzlemde kendini ulusalcı olarak tanımlayanlar işgal etmektedir.

Örneğin 2016'da Ankara'da Kızılay'da, PKK bağlantılı TAK adlı bir örgüt tarafından üstlenilen, onlarca insanın parçalanarak katledildiği bir intihar saldırısı yaşanmıştır. Bu olay, bütün tanımlarıyla apaçık bir terördür ve bu terörizmin karşısına koyacağınız her şey haklı olacaktır. İşte tam bu noktada bazı ulusalcılar tarafından bu vahşi saldırının karşısına, "iktidarı kayıtsız şartsız desteklemek", "muhalefet partilerinin kapatılması", "hükümeti biraz eleştirenlere hain sıfatı yakıştırmak", "sosyal medyayı hükümetin kontrolüne vermek" gibi öneriler konmaktadır. Kızılay'daki terör saldırısının karşısına ne koyarsanız koyun, bu saldırıdan daha ağır olamayacağından bu "haklılık konumu"na bu tür öneriler yerleştirilmektedir.

***

Apaçık bir haksızlık-olumsuzluk karşısında "haklılık konumu"... Bugün de bu ikili yapı hemen hemen her konuda varlığını sürdürmektedir.

Eşcinselliğin sapıklık olmadığını bilen insanlar için servis edilen duruş, "3 yaşında trans çocuk" gibi ipe sapa gelmez liberal postmodern bir duruştur sadece. Sanki bu konuda sadece bu iki konum vardır:

Ya "Lut kavmi kıssaları" anlatan muhafazakâr-dinci bakış ya da "3 yaşındaki eşcinsel" gibi liberal bakış...

Ya bir katliamı savunmak ya da kayıtsız şartsız iktidarı desteklemek...

Her biri diğeriyle yarışacak kadar deli saçması görüşlerdir bunlar.

"Haklılık konumu", apaçık ve asla savunulamayacak bir yanlışın karşısındaki konumdur ve güncel işlevi bir şeylerin üzerini örtmektir.

DUYARLILIK HİPNOZU

İnsan aklını felç etmenin bir yolu, yutturmaya çalıştığınız fikrin/tavrın çekirdeğine haklı bir duyarlılık yerleştirmektir. Bütün çöpler bu ve benzeri duyarlılıkların ardına saklanmaktadır. Aklı felç etmek için "duyarlılık hipnozu" kullanılmaktadır.

Kadın duyarlılığı, azınlık, Kürt, Ermeni, Alevi, LGBT duyarlılıkları... Bunlar bir kitabı, okur karşısında dokunulmaz kılan çelik yeleklerdir. Entelektüel dünyada kötü romanlar bu başlıkların altında dokunulmaz hâle getirilmiştir. Estetik niteliği düşük bir romanın kahramanı örneğin Alevi bir kadın olunca o roman muhalif bir hâle gelmekte ve dokunulmazlık kazanmaktadır. Kadınların toplumdaki ezilmişliği üzerine oturduğunuzda her türlü ahmakça fikri savunmanız meşrudur.

***

Bütün büyük haksızlıklar, temelinde bir haklılığa, bütün büyük suçlar temelinde bir mağduriyete dayandırılır.

Nazi katliamlarının temelinde "Versay mağduriyeti" vardır.

Ankara'da onlarca kişiyi bombayla katledenlerin köyleri yakılmıştır ya da dinlerini yaşayamıyordur. Bir bombayla 103 kişinin katledildiği bir saldırı, "ama dinimiz yasaklandı" denerek mazur görülmektedir.

Bir köşe yazısında arkadaşını eleştirdi diye yazıyı yazan kişi için "bunları itlaf etmek gerek" diye yazan Sevan Nişanyan'a, sadece ve sadece bir azınlık mensubu olması nedeniyle hoşgörü gösteren sayısız yazar vardır.[1]

Bir başkasından duyulsa dört dörtlük ırkçılık kabul edilecek olan sözlere tarihten gerekçeler üretilir. Bir kadına tecavüz edip öldüren mülteci, yıllardır evinin özlemini çekmektedir. En vahşi eylemler bile geçmişi eşeleyip kendine dayanacağı bir mağduriyet bulabilir.

Türkiye'de "haklılık" ele geçirilmiş ve en kaba haksızlıkların örtüsü hâline getirilmiştir.

***

"Haklılık konumu"nun ikinci çeşit suistimali ise bir olayda o olayın içeriğini dikkate almaksızın otomatik yargılar üretmektir. Toplumda bir grubun azınlık, ezilen ya da mağdur bir grup olması, bu gruptan bireylerin tek tek her olguda otomatik olarak haklı oldukları anlamına gelmez.

Kadınlar baskı görmektedir.

Suriyeli mülteciler ezilmektedir.

LGBT bireyler ayrımcılığa uğramaktadır,

Amerika'da siyahlar ırkçılığa maruz kalmaktadır,

Almanya'da Türkler ikinci sınıf insan muamelesi görmektedir.

Bir olguda, olgunun kendi içeriğinden çok "haklılık konumu" öne çıkarılıyorsa, bu konumun bir örtü veya gerçeği çarpıtıcı bir işlevi olabileceğinden şüphelenmek gerekir.

Bu sayılan grupların haksızlığa uğradığı gerçeği, belirli bir konuda ya da tek tek her olguda kadınları, LGBT bireyleri, siyahları, Almanya'da yaşayan Türkleri ya da Suriyeli mültecileri haklı hale getirmez.

Yukarıda yazılan grup mağduriyetleri, hiç de nadir olmayan sıklıkla bireysel ölçekte istismar edilebilir. Başkası söylese doğrudan faşist ilan edeceğiniz bir küfrü bir Ermeni'nin etmiş olması o küfrü küfürlükten çıkarmaz; Ermeniler'in de faşisti vardır.

Karşısındaki erkeğe iftira atıp onun onurunu lekeleyen kadınlar da vardır. Taciz suçlamasını bir silah ve tehdit olarak kullanan da... 2013'te Gezi sürecinde "Kabataş'ta üstü çıplak erkekler üzerime işedi" diye ölümcül bir iftira atan kişi bir kadındı.[2]

Hukuktaki "kadının beyanı esastır" ilkesi, "kadının her söylediği sorgulanmadan doğru kabul edilir" demek değildir.

Almanya'da yaşanan her olaydaki her Türk zavallı ve ırkçılık mağduru değildir.

Avrupa'daki her Müslüman, Türkiye'deki her Hristiyan, Amerika'daki her siyah, İsrail'deki her Filistinli melek değildir.

Dünyanın her yerinde değişik derecelerde olsa dahi kadın cinsi erkek cinsinden daha çok mağdur olmakta, ezilmekte ve eşitsizliğe maruz kalmaktadır. Bu paternin yaygın olması, bu yargıyı tek tek her olguda geçerli kılmaz. Bir ailede yaşanan her olaydaki her kadın "zavallı ve mağdur", her erkek de "içip içip karısını döven piç" değildir.

Oysa yaygın olarak kafalarda şöyle bir algoritma vardır:

Bir olguda kadın ve erkek varsa haklı olan kadındır.

Bir olayda bir taraf zenci ya da LGBT birey ise haklı olan taraf da odur.

Almanya'da bir Türk ile bir Alman arasında bir olay olmuşsa haklı olan taraf Türk olanıdır.

Bir olayda tarafın biri o ülkedeki dini veya etnik bir azınlık ise haklı olan taraf da odur.

Grup ölçeğindeki genellemeler, birey ölçeğindeki olgular yargılanırken kullanılamaz. Birey ölçeğindeki her olguya, otomatik olarak grup ölçeğinden çıkarılan sabit yargılar atanamaz.

***

"Haklılık konumları", entelektüel dünyadaki meşruiyeti nedeniyle birçok saçmalığı ya da akıldışılığı örtmek için kullanılmaktadır.

"Haklılık konumları", toplumsal meşruiyeti nedeniyle tek tek olaylarda da gerçeği çarpıtabilmektedir.

Bir olguda, olgunun kendi içeriğinden çok "haklılık konumu" öne çıkarılıyorsa, bu konumun bir örtü veya gerçeği çarpıtıcı bir işlevi olabileceğinden şüphelenmek gerekir.

(Edebiyatla Ahmaklaştırma Felsefeyle Çökertme 3. Cilt kitabından)

[1] https://haber.sol.org.tr/yazarlar/taylan-kara/takipcileri-icin-sevan-nisanyanve-ali-nesin-itlaf-ahlaki-230911 (Erişim tarihi: 20.10.2020)

[2] https://tr.wikipedia.org/wiki/Kabata%C5%9F_Olay%C4%B1 (Erişim tarihi: 20.10.2020)

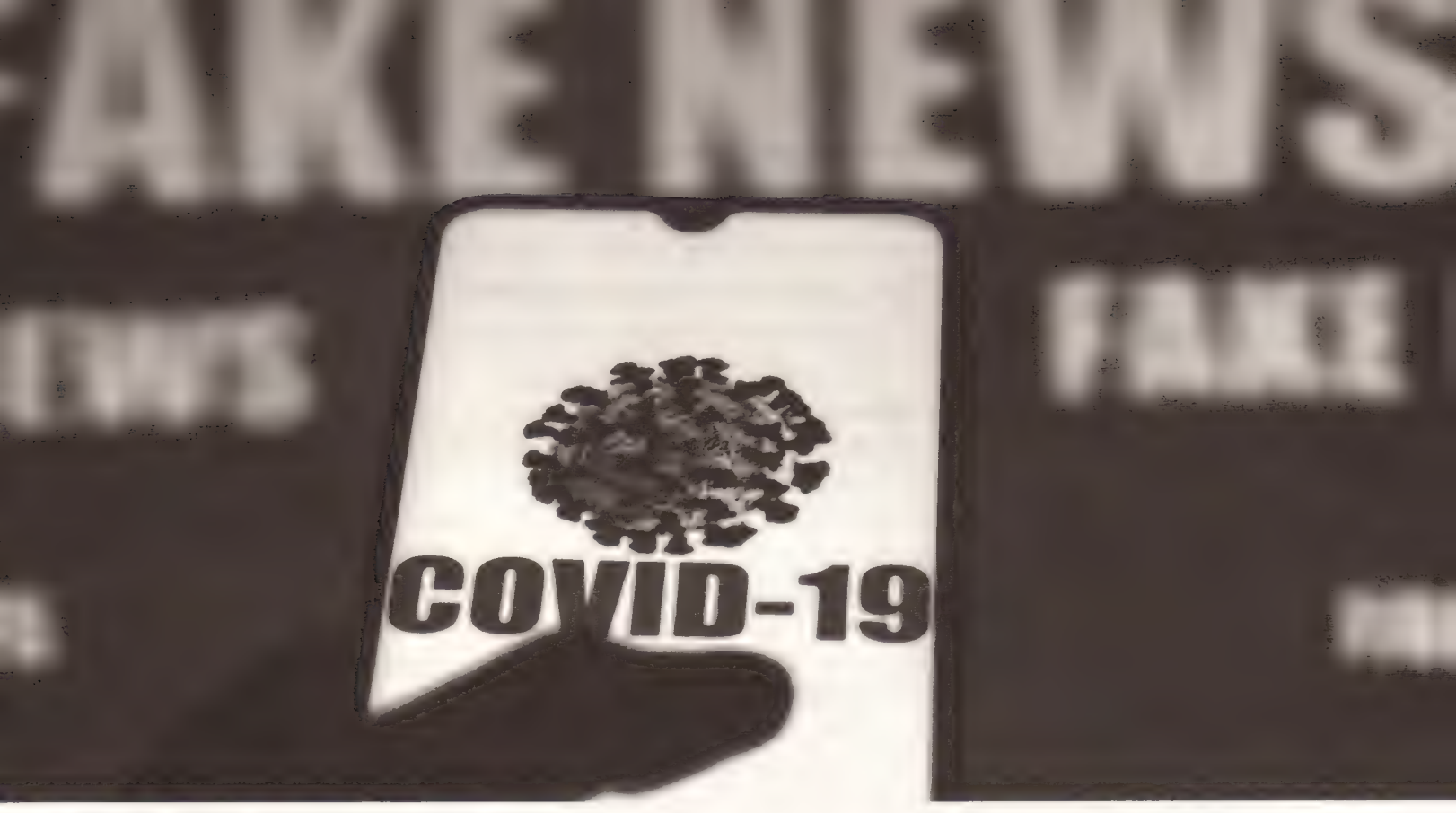

PANDEMİ SÜRECİNDE İNFODEMİ VE KOMPLO TEORİLERİ

■ UFUK ÖZCAN

İnfodemi sözcüğü ise, information (enformasyon) ve epidemi (salgın) sözcüklerinin bileşiminden oluşan melez bir sözcük ve olumsuz bir çağrışımı var: Misinformasyon halini, yani belirli bir konuda yalan-yanlış malumatların viral haline gelişini ve insanın muhakeme yeteneğinin felç oluşunu ifade ediyor.

Yaklaşık bir buçuk yıl önce başlayıp tüm dünyayı etkisi altına alan küresel salgın hakkında kamuoyunda, özellikle de sosyal medyada geniş tartışmalar ortaya çıktı. Virüsün kökeni, yayılma şekli, insan sağlığı üzerindeki etkileri ve aşı kullanımının muhtemel sonuçları hakkında temelsiz söylentilerin ve dezenformasyonun yaygınlaşması birçok insanı hangi bilgiye güvenecekleri, nasıl davranacakları konusunda şaşkın ve kararsız bir durumda bıraktı. Başta ABD olmak üzere çeşitli ülkelerde geniş kesimlerin komplo teorilerine inanması karantina protestolarını ve aşı karşıtlığını beraberinde getirdi. Birçok hükümetin ve sağlıkla ilgili kurum/kuruluşların komplo teorileriyle mücadele etmekteki başarısızlıkları yurttaşları küresel salgın hakkında gerçek veri ve bilgilerle aydınlatmaktan kaçınmalarıyla da ilgiliydi. Neoliberal ekonomik sistemin gölgesinde sağlık gibi kârlı bir sektörü tekelinde bulunduran küresel şirketlerin kâr-kazanç hedefi gütmeden, şeffaf, dayanışmacı ve paylaşımcı bir anlayışla soruna yaklaşması elbette bekle-

nemezdi. Hükümetler de bu konuda benzer bir tutum gösterdiler. Türkiye gibi ülkelere yapılan "aşı hibeleri" bile reklam kokuyordu. Bu alanda kurulu düzeneğin işleyiş şekli, salgın konusunda halk arasında boş inanışların yaygınlık kazanmasını artıran bir etkendi. Dünya kamuoyu Soğuk Savaş döneminden sonra tekrar komplo teorilerinin bataklığına yuvarlanmıştı. Soğuk Savaş yıllarında ABD'de hükümet ve kitle-iletişim aygıtları o derece paranoyakça bir anti-komünizm propagandası pompalamıştı ki, birçok Amerikalı, ülkelerinin Alaska üzerinden gelecek Sovyet Kızıl Ordusu tarafından işgale uğrayacağına, nükleer bir savaşa maruz kalacaklarına inanarak kırsal alanlarda özel yeraltı sığınakları yapmaya yönelmişti. Soğuk Savaş sona erdikten sonra bile bazı Amerikalıların bu sığınakları kullanmaya devam etmesi paranoyanın ve komplo teorilerinin kişiler üzerindeki etki gücünü anlamak için yeterlidir. Bu durum, II. Dünya Savaşı sırasında Filipinler'deki Lubang Adası'na savaşmak için gönderilen ve adada mahsur kaldığı 1974 yılına kadar savaşın bittiğine inanmadan yaşamını sürdüren Japon askerinin öyküsünü andırıyor. Belki de benzer bir biçimde, pandemi süreci sona erdiğinde karantina şartlarında yaşamayı sürdürmeyi tercih edecek pek çok insana tanık olacağız. Aynı gülünç durum, son bir yıldır sanki pandemi diye bir sorun yokmuş gibi "normal" hayatını sürdüren kalabalıklar için de geçerli. O bakımdan, insan bilincine ket vuran komplo teorilerinin tek yönlü işlemediğine dikkat çekmek anlamlı: Komplo teorisi korku üretir, korku ise kaygıyı veya kaygısızlığı besler, sonuçta insanlar eleştirel/rasyonel düşünmekten alıkonularak çaresizce sürüklenirler.

DOLAŞIMDAKİ "VİRAL" TERİMLER: PANDEMİ VE İNFODEMİ

Bildiğimiz gibi sağlık terimlerinin hemen hepsi antik Grekçe veya Latince köklü terimler. Grekçe bir terim olan epidemi, epi (üzerinde, yukarısında) ve demos (halk) sözcüklerinin bileşiminden türetilmiş; logos son ekini de alarak salgın hastalıkların köken-bilgisi gibi bir anlam kazanmıştır. Terim, belirli bir zamanda ve belirli bölgede yaşayan bir topluluğa musallat olan yaygın bir bulaşıcı hastalık oluşumunu ifade ediyor. Önüne pan takısı alınca bulaşıcı salgının coğrafi kapsamı genişliyor; fark bundan ibaret. İnfodemi sözcüğü ise, information (enformasyon) ve epidemi (salgın) sözcüklerinin bileşiminden oluşan melez bir sözcük ve olumsuz bir çağrışımı var: Misinformasyon halini, yani belirli bir konuda yalan-yanlış malumatların viral haline gelişini ve insanın muhakeme yeteneğinin felç oluşunu ifade ediyor. Wikipedia'da "infodemic" şöyle tanımlanıyor: "Salgın, hastalık gibi bir durum hakkında hem doğru hem de yanlış bilginin hızlı ve geniş ölçekli yayılmasına atıfta bulunan bir 'enformasyon' ve 'salgın' portmantosudur. Gerçekler, söylentiler ve korkular birbirine karışıp dağıldıkça bir konu hakkında gerekli bilgileri öğrenmek zorlaşır."

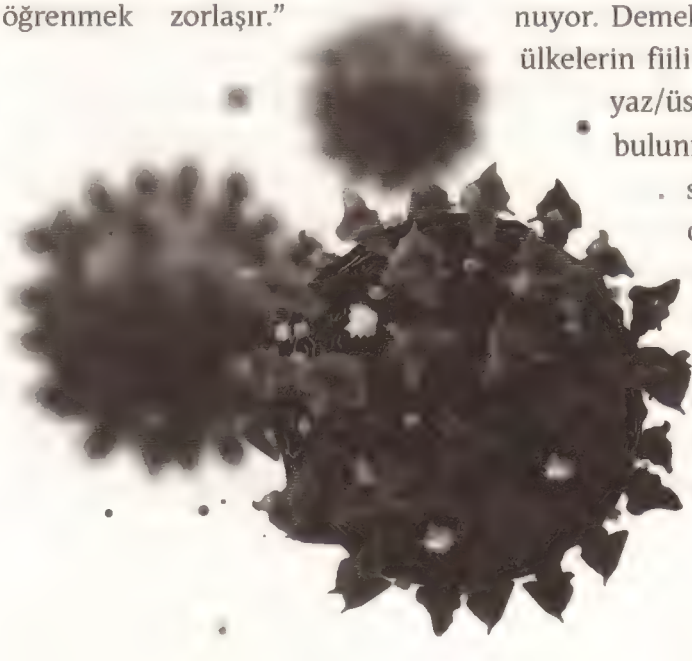

Başka bir deyişle terim, bilgide doğruluk, gerçeklik, hakikat ve safsatanın iç içe geçmesi halini ifade ediyor. Aslında bu tanım bile belli bir muğlaklığı bünyesinde taşıyor. Çünkü infodemi terimiyle sadece yalan-yanlış haberleri veya komplo teorilerini anlayan "iletişim uzmanı" kişiler de var. Başka deyişle terimin nötr bir çağrışımı yok. Bu durumun son yıllarda moda haline gelen "post-truth" tartışmalarıyla da ilgisi bulunuyor ki, bu tartışmalar daha geniş kapsamlı bir kavramsal çerçeveyle ilgili. Post-truth kavramı "dünya, evren, insanlık" hakkında bilgi ve hakikatin önemsizleşmesi, değersizleşmesi gibi bir anlam içeriğine sahip. Belki de salgın boyunca yaşanan saçmalıkları infodemi teriminden daha iyi ifade ediyor.

Dünya Sağlık Örgütü'nün resmi sitesinde pandemiyle mücadelede infodemi yönetiminin gerekliliğine yapılan vurgu dikkat çekiyor. Öyle görünüyor ki infodemi ciddi bir sorun oluşturuyor. Bununla birlikte DSÖ'nün infodemi yönetimi bir yana, pandemi yönetiminde başarılı bir performans sergilediğini iddia etmek güç. Öyle ki, bizzat DSÖ verilerine göre, halihazırda dünyadaki toplam aşı dozu rezervinin üçte ikisi sadece on ülkenin tekelinde bulunuyor. Demek ki pandemi süreciyle ülkelerin fiili güç, sermaye ve imtiyaz/üstünlükleri iç içe geçmiş bulunmakta. Pandeminin ilk safhasında bazı Batılı devletlerin açık denizlerde tıbbi malzeme taşıyan gemilere korsanlık yöntemiyle el koymaları hafızalardan silinmedi henüz. Pandemiyi sağlıklı bir

biçimde yönetemeyen, sağlık alanında da korkunç boyutlarda yaşanan eşitsizliklere çözüm getirmekten aciz kalan DSÖ'nün insanın ruh ve beden sağlığını tehdit eden infodemiyi başarıyla yönetmesi beklenebilir mi? Meçhul.

Öte yandan infodemi ciddi sorun olmayı sürdürüyor. Hatta pandeminin mi, infodeminin mi daha hızlı yayıldığı ve daha zararlı sonuçlara yol açtığını kendimize sormamız gerekiyor. Eldeki güncel verilere dayanarak pandeminin şimdiye dek 1.8 milyon insanın ölümüyle sonuçlandığını biliyoruz, ancak infodeminin yol açtığı kayıp ve hasarlar konusunda henüz elimizde güvenilir bir veri bulunmuyor. İnfodemi belki pandemi kadar öldürmüyor ama süründürdüğü kesin gibi gözükmekte.

Bu bakımdan kamuoyunda dolaşımda ve etkili olan başlıca infodemik komplo teorilerini hatırlatmak anlamlı olur. Bu "teori"lerden ilki, son zamanlarda sağlık sektörüne de yatırımlar yapan küresel iş insanı Bill Gates'in salgının ilk aylarında yaptığı bir konuşmaya dayandırılıyor. Gates konuşmasında, salgın sırasında zarar gören sağlık-enformasyon sisteminin etkili bir şekilde yönetilebilmesi için yurttaşların sağlık kayıtlarının yer alacağı bir elektronik veri ve belgeleme sisteminin kurulmasından söz etmişti. Ancak bu konuşma komplo teorisyenleri tarafından çarpıtılarak, küresel bir şirketin Covid-19 hastalarına mikroçip yerleştireceği ve böylece etkili bir denetim mekanizması oluşturulacağı söylentilerine zemin hazırladı.[1] Hatta küresel şirketler tarafından gizlice geliştirilen aşının insanların DNA yapılarını bozacağı iddiası bile virüsten daha hızlı yayıldı. Komplo teorisyenleri bu iddialarına somut kanıtlar gösteremediler. Virüsün yayılma kanalı üzerine bir başka komplo teorisi ise 5G teknolojilerini hedef gösteriyordu. Halbuki dünyanın birçok ülkesi 5G altyapısına sahip değildi ve bu teknolojiye sahip olmayan ülkelerde pandemi vakalarında görülen olağanüstü artış bu teoriyi de geçersiz kılıyordu. Gerçek şuydu, virüsün internet ağı üzerinden yayılması mümkün değildi. İnfodemi bununla da sınırlı kalmadı; aptalca gafları ayyuka çıkan Trump'ın anti-virüs etkisi için akciğerlere bir tür deterjan pompalanması şeklindeki dahiyane önerisi hâlâ hafızalarımızda. Ortaçağın kralları, rahipleri, şarlatanları, büyücüleri hortlamış, salgına karşı akıl almaz reçeteler çözümler üretmeye başlamışlardı. Sözümona sağaltıcı sosyal medya kanaat önderlerinin aklına uyarak, virüsten korunmak için solunum yollarına sıcak su buharı, sülfirik asit vb. tutan kimbilir kaç kişi ciddi solunum yolları hastalıklarına yakalandı? Benzer reçeteleri uygulayan on binlerce kişinin ne gibi hastalıklara yakalandığı, kaçının yaralandığı, kaçının kalıcı fiziksel hasarlara maruz kaldığı veya öldüğünün istatistiği tutulmadı henüz. Demek ki insanları sadece virüs öldürmüyor; iktidar ve sermaye hırsı, illüzyon, falsifikasyon ve şuursuzluk da öldürüyor.

NORMAL'DEN "YENİ NORMAL"E

Birbirleriyle kıyasıya rekabet içindeki hükümetlerin ve kâr odaklı ilaç şirketlerinin aşı geliştirme sürecini gizlilikle yürüttükleri ve kamuoyunu bilgilendirmekten kaçındıkları da bir gerçek. Şirketler ve onları fonlayıp destekleyen hükümetler geliştirdikleri aşıyı bir tür reklam kampanyasına çevirmiş durumdalar ve patentini kıskançlıkla saklı tutuyorlar; herhangi bir biçimde aşı geliştirme imkânı bulunmayan yoksul Afrikalı, Latin Amerikalı vb. halklar ise umurlarında bile değil. Sonuçta bu eşitsiz durum kamuoyunun komplo teorilerine inanma eğilimini tetikleyen bir faktör. Komplo teorilerinin, karantina karşıtı ve aşı karşıtı irrasyonel tepkilerin yaygınlaşmasında şirketler kadar resmi otoritelerin de payı var. Örneğin Başkan Trump'ın yaklaşan seçimlerde aşırı sağcı seçmenlerini konsolide etmek amacıyla karantina aleyhtarı bir politika izlemesi ve pandeminin kaynağı konusunda Çin'i suçlayan ırkçı/sorumsuz açıklamaları Trump yanlılarının sokağa dökülmesi sonucunu doğurmuş, bunun sonucunda ABD, elinde bulundurduğu onca imkâna rağmen, pandemiyle mücadelede en başarısız ülkelerden biri olmuştu. Siyasal otoriteye itaat ve uyum faktörü bu olayda da görülmektedir. Buna karşılık, dünyanın başka yerlerinde, örneğin

bazı Avrupa ülkelerinde de karantina ve aşı karşıtı insanlar sokaklarda protesto gösterileri yaparak hükümet otoritesine karşı çıktılar. Komplo teorileri küresel ölçekte yaşanan dramatik olaylar karşısında irrasyonel bir açıklama getirmekle sınırlı kalmayıp sağcı politik aktivizmi de destekledi.

Pandeminin başlangıcındaki belirsizlik döneminde infodemik etkinin farklı sınıflarda ve farklı eğitim seviyelerindeki sosyal gruplarda oldukça farklı şekillerde yansımaları gözlemlendi. Bu durum kaçınılmazdı, çünkü insanlar olağan veya olağandışı olsun, ani bir değişim veya tehdit karşısında ait oldukları sınıf ve bilişsel donanım itibariyle farklı refleksler gösterirler. Salgın, doğal afet ve kriz dönemlerinde insanlar kargaşa, gelecek kaygısı ve belirsizlik durumu yaşarlar. Pandemi bu kargaşa, belirsizlik ve güvensizlik durumunun küresel ölçekte yaşanmasına ve bundan kaynaklanan gerilim ve sosyal baskılara yol açtı. "Normal", yani "norma uygun yaşam tarzı" yerini "Yeni Normal"e bırakırken sosyal normların eskisi gibi işlerlik göstermesi mümkün değildi. İnsanlar alışılmış yaşam tarzlarının dışında, zorlayıcı etkenler altında evlerine kapanmaya ve gündelik alışkanlıklarından feragat etmeye zorlandılar. Bilindik sosyal normlar anlamını yitirmişti. Buna bağlı olarak birçok kişi "Yeni Normal"in normlarına uyum sağlarken, belirli bir kesim de uyum sağlamakta zorlandılar. Başka bir deyişle, siyasal otoritenin yürürlüğe soktuğu pandemi yasakları karşısında kimileri yeni normlara itaat etti, kimileri de resmi, politik ve bilimsel otoritelere meydan okumayı tercih etti. Pandemi koşullarına uyum sağlayamayan sosyal grupların komplo teorilerinden daha fazla etkilendikleri açıkça görülmektedir. Uzmanlara göre eğitim seviyesi düşük olan insanların komplo teorilerine inanma eğilimi daha yüksektir. Ancak insanları etkisi altına alan komplo teorilerinin salt sosyal medya odaklı ve sivil karakterli olmadığını belirtmek gerekiyor. Trump yönetiminde olduğu gibi, resmi otoritelerin de komplo teorilerinden yararlanmaya çalıştıkları gözden kaçmadı.

Pandeminin irrasyonel tezahürleri Türkiye'de de görüldü. Özellikle eğitim seviyesi düşük kesimlerde birkaç ay öncesine kadar Covid-19 diye bir virüsün olmadığına ya da böyle bir virüs olsa bile bu virüsün küresel güçler tarafından birtakım ekonomik ve siyasi kaygılarla, laboratuvar ortamında suni yolla üretilmiş olduğuna dair bir inanış vardı. Hükümetin çeşitli sebeplerle pandemi karşısında etkin önlemler almaması da bu inanışı güçlendirdi. Resmi politikanın ikircikliliği nedeniyle yurttaşların bir bölümü pandemi kurallarını çiğnemeyi tercih ederek meydanları, sahilleri doldurdular, kamusal ortamlarda zaman zaman izdiham görüntüleri yaşandı. Bu bakımdan pandemi riskine karşı yurttaşların bir bölümü konformist ve uyumcu davranışlar sergilerken, bir bölümü de insiyaki (otomatik) sosyal etki davranışı göstererek taklit refleksi/tepkisi sergiledi. Ki bu durum Gustave Le Bon'un ve Wilhelm Reich gibi Frankfurt Okulu temsilcilerinin kitle (sürü) psikolojisi yaklaşımına daha uygun düşmektedir.

Eldeki güncel verilere dayanarak pandeminin şimdiye dek 1.8 milyon insanın ölümüyle sonuçlandığını biliyoruz, ancak infodeminin yol açtığı kayıp ve hasarlar konusunda henüz elimizde güvenilir bir veri bulunmuyor. İnfodemi belki pandemi kadar öldürmüyor ama süründürdüğü kesin gibi gözükmekte.

[1] https://www.dw.com/tr/koronavir%C3%BCse-dair-komplo-teorileri/a-53525023

GİZLİ TARİHİN ROMANI
Kurt Kanunu

■ YALÇIN KÜÇÜK

Tahir'in en güzel romanıdır, tekrar okudum, hoş bir tahirî eserdir; İzmir Suikastı'nda aranan Kara Kemal ile tetikçi Abdülkerim'in hikâyesi'dir. **Hem tarihi ve hem polisiye, tabii Kemal Tahir'e has cinsellik; Büyük Mal, Yediçınar Yaylası, Karılar Koğuşu romanlarında olduğu kadar olmasa da, burada da okunuyor.**

Belki de soyadımın "Küçük" olmasından kaynaklanıyor, zaman zaman bir bakıyorum, yine "büyük" bir laf etmişim. 12 Eylül günleri idi, bir büyük sempozyum vardı. "Çetin Altan, halkın uyanmasında önemli rol oynadı, uyandık; şimdi korkuyor, uyutmaya çalışıyor," dedim ve kıyamet koptuğunu hatırlıyorum. Bana çok kızdılar, yalnız hemen de kabul ettiler. Çetin artık sadece kendisini uyutuyor; ama devlet iyi bakıyor, çocuklarını ve torunlarını da abat etmiş haldedir. Artık devlet büyümüştür, "medya devlettir" ve Aydın Doğan, Çetin Altan ile ahfadını bolluk içinde yaşatmaktadır. Yalnız bir nokta var, Çetin çok zeki idi; çocukları bu açıdan çok fukaradırlar. Demek, küçük-büyük çelişkisini burada da buluyoruz.

TAHİR'İ VERELİM SAFA'YI ALALIM

Çelişki mi, yaşamaktır ve yaşamak ise, sevmeyi ayrı tutarsak, kavga'dır. Nâzım, bizimkilerin pek itibar etmediği Kemal Tahir'e şiirinde, "Karıma olan aşkımdan başka / Nefsimin herhangi bir rahatlığını / affedemiyorum" diyor ve beni şaşırtıyor. Aşkın rahatlatıcı etkisini hiç görmüyorum, Nazım "vuslat" demek istemektedir. "Ve kavga edebilmek hürriyetidir / en mühimi hürriyetlerin" yazmaktadır, harikadır. Buradayız. Peyami Safa ile Nâzım çok iyi arkadaştılar, sonra kavga ettiler, Nâzım "provokatör" diyordu. Donanma Davası'nda Kemal Tahir ile hapse düştü, Tahir'i yetiştirdi ve çok seviyordu. Ben de Nâzım'ı çok yüksek tutuyorum. Fakat bir gün "Kemal Tahir'i ülkücülere verelim, Peyami Safa'yı biz alalım," deyiverdim, "büyük" laftır. Bir kıyamet daha koptu. Ama ne yazık, artık ilericiler Tahir'i okumuyorlar; sağın romancı-

sıdır. Üzülmek mi, sevinmek mi gerek, bilemiyorum.

TAHİRİLER VE İDRİS

Bütün romanlarını okuduk mu, 1955-1970 döneminde belki de romancımızdı. Romanlarında, anlaşılabilir birkaç hükmün yanında, sayısız anlaşılmaz yargıya yer veriyordu. Bilmiyor mu, bilmiyorum; bu bir "peygamberlik" mesleğidir. Peygamber oldu mu, sanmıyorum ama "Tahirî" dediğimiz bir tarikatı olmuştur. Halit Refiğ ile İsmail Cem'i "Tahirî" sayabiliriz. Kemal Paşa'ya karşıdır, demek istemem, ancak bizde Kemal Paşa ile bir ortaklık duygusu var, bunu Tahir'de bulamayız. Cumhuriyet'i yanlış bulanlar arasındadır, ama ona düşman sayamayız. Bununla birlikte, yıllar önce –yirmi, otuz yıl evvel– "Ahir Zaman Peygamberi Ebu Cehil Kemal Tahir" diyen ben oldum. Peygamberliğini çok önceden teşhis etmiştim, aynı yerdeyiz.

Yazmak mı, bir hizmet'tir ve "Haberci" cehalete karşıdır, "cehl" sözcüğünden geliyor. Haberci'nin ilk bölümü "Küçükömer'e Darbe" idi, 1969 darbesinin yeni yazımında, Cumhuriyet'e karşı olan budur. Büyüğümdü, dostumdu, Parti arkadaşımdı. 1969 yılında Düzenin Yabancılaşması'nı çıkardı, Cumhuriyet'e küfrediyordu, Mustafa Kemal'e "İngiliz casusu" demek istiyordu. İngiltere'deydim, "vurdum", darbe indirdim. Avni Özgürel, şimdi akepe'nin hınk deyicisi, trt'nin belgeselcisidir, yazım için "tek vuruş" demiş ve vurdum. Şimdi, Haberci'de, Küçükömer erken gelmiş Zekeriya Öz'dür, diyorum. Ergenekon'un tarihi ve ideolojisi Küçükömer'dir, böyle düşünüyorum. Ne mutlu bana ki, kırk yıldan daha uzun bir zaman önce darb ettim ve şerh koydum. Şimdi Kurt Kanunu'na geliyorum.

ROMANESK BİR GİZLİ TARİH

Tahir'in en güzel romanıdır, tekrar okudum, hoş bir tahirî eserdir; İzmir Suikastı'nda aranan Kara Kemal ile tetikçi Abdülkerim'in hikâyesi'dir. Hem tarihi ve hem polisiye, tabii Kemal Tahir'e has cinsellik; Büyük Mal, Yediçınar Yaylası, Karılar Koğuşu romanlarında olduğu kadar olmasa da, burada da okunuyor. Tahir'de, Çankırı ve diğer hapishanelerdeki abaza köy ağaları ile sohbetin etkisi olabilir, annelerimiz, teyzelerimiz, bütün kadınlarımız pek lezbiyendirler, "sevici" diyoruz ve burada, Yüce Gök'e şükürler olsun, normaldirler. Kitaplarında Osmanlı'dan kalma paşa hanımlarının dışında, hepsi orospu'durlar. Romanlarında orospuyu seviyor.

Bu sözcüğün İran üzerinden Rusça'dan gelebileceğini Barış Zeren ile geliştirmiştik; Kemal, "ruspî" demekle beraber, 1925-1926 yıllarındayız, "haraşo" kullanılıyor. Aslı "güzel" demektir, şimdi orospu'yu "nataşa" tabir ediyoruz, demek Ruslar'dan ithalatımız devamlıdır. "Novotni" birahanesi var, bir pahalı fahişe de Nadya'dır.

Kemal Tahir, Kemalistler iktidara geldi, İttihatçılar düştüler, Kurt Kanunu'na göre temizlenecekler, diyor; ben öyle demiyorum. Daha bilimsel ve Darwinist bakıyorum. a) Alemdar Mustafa İstanbul'u kurtardı, Sultan indirdi, II. Mahmud'u çıkardı. Sultan indirenler ölecektir, yasa budur, diyorum. b) Mithat Paşa sultan indirdi, çıkardı, indiren ölecektir. c) Mahmud Şevket Paşa, Abdülhamid'i indirdi, ölecektir ve öldüler. Mustafa Kemal Paşa bu gizli tarihi biliyordu ve hücum etmiştir.

TÜRKİYE'DEKİ SELANİK ETKİSİ

Güzel, devam ediyorum. Kemal Tahir romanında yer yer uzun izahatlar buluyoruz. Bir zamanlar cinsellik ve bu basitleştirilmiş tarihi açıklamalar çok okunmasını sağlıyordu. Romanda Kara Kemal şunu söylüyor: "1908'den hemen sonra, Manastır'daki İngiliz cuntasının karşısına Selanik'in Alaman cuntası olarak çıktığımız anda yenik düştüğümüzü..." İşte düğüm budur. İttihat ve Terakki'nin İngiliz ve Alman kanatları var, diyorlar. Enver Alaman ve Mustafa Kemal İngiliz tarafındadırlar. Güzel, demek, 1909

Donanma Davası'nda Kemal Tahir ile hapse düştü, Tahir'i yetiştirdi ve çok seviyordu. Ben de Nâzım'ı çok yüksek tutuyorum. Fakat bir gün "Kemal Tahir'i ülkücülere verelim, Peyami Safa'yı biz alalım," deyiverdim, "büyük" laftır. Bir kıyamet daha koptu. Ama ne yazık, artık ilericiler Tahir'i okumuyorlar; sağın romancısıdır. Üzülmek mi, sevinmek mi gerek, bilemiyorum.

Cavit ile Doktor Nâzım'ın idamları ise Ankara'da oldu. İkisine de yanıyorum, ikisi de İbrani idiler. Doktor Nâzım tarihimizin en büyük devrimcilerinden birisiydi, yazmak istiyorum. Devrim en büyük adalettir ve ne çok adaletsizlikler yapabiliyor, tabiatında var, diyorum. Ey Devrim, seni çok seviyorum, özlüyorum.

yılından itibaren İttihat-Terakki Selanik'in ve Türkiye de İttihatçıların elindedir. Böylece romana başlamış ve hızla bitirmiş oluyoruz.

Şimdi sırada parantez var. Bir, "Selanik" sözcüğünü Yahudi ve "Sabetayist" olarak anlıyoruz. Öyleyse bu paradigma eskiden de vardı, ben geliştirdim, kabul ettirdim ve adını koydum. Suçum budur. İki, şimdi Mısır'da, Kahire'de, 1909 yılında, Türkiye'nin Yahudiler'in eline geçtiği yazılıdır. Gerçekçilik adına söyleyebilirim, hâlâ öyle düşünmeleri ihtimal dahilindedir. Üç, Küçükömer ve taraftarları Büyük Kurtarıcı'ya "İngiliz casusu" dediler. İki kişi ve sadece iki kişi Mustafa Kemal'i savundu, adları Şevket Süreyya Aydemir ve Yalçın Küçük'tür. Hep yaparız.

İDAMLA KIRILANLAR

Tekrarlıyorum, bu sevdiğim bir romandır. Vuslat mı, çok rahatlatıcıdır ama Kemal de "İttihatçıların Küçük Efendi'si Kara Kemal" için, devam ediyor, "kesinkes karar verdi, rahatlamıştı," diyor, çok doğrudur; karar vermek müthiş rahatlatıcıdır. Kara Kemal, kaçak, gizlice gazete aldırıyor, ayrıntılara bakıyor. Politikayı bırakmış, hiç evlenmemiş, kızkardeşi Perihan'la yaşayan, eski İttihatçı Emin'in evinde saklanıyor. Ama kokusunu alıyorlar, Kemal kokuyu alanların kokusunu duyar duymaz intihar ediyor. Hepsi budur. Emin köşkten alınmış, İzmir'de İstiklal Mahkemesi'nde ve hapistedir. Biz de buradayız.

Tahir'in Emin'e anlattırdığı, Kemal Paşa'nın en yakın arkadaşı İsmail Canbolat'ın başına gelenler, Ali Fuat Cebesoy'un hatıratında yazılıdır, önerebiliyorum. Nâzım'ın dayısı Ali Fuat mutlaka okunmalıdır, Canbolat'a hafif bir ceza vermişler, hakaret sayıyor. Gardiyan dolaşıyor, "şikâyeti olan var mı", Canbolat atlıyor. Diğerleri tutmak istiyorlar, tutamıyorlar. Canbolat itiraza gidiyor ve o akşam idam ediyorlar. Cavit ile Doktor Nâzım'ın idamları ise Ankara'da oldu. İkisine de yanıyorum, ikisi de İbrani idiler. Doktor Nâzım tarihimizin en büyük devrimcilerinden birisiydi, yazmak istiyorum. Devrim en büyük adalettir ve ne çok adaletsizlikler yapabiliyor, tabiatında var, diyorum. Ey Devrim, seni çok seviyorum, özlüyorum.

KORKU DUVARINI AŞMAK

Romanın kahramanı Emin'i de pek seviyorum. Hapishaneye düştü, yüreklendi, "artık kara pardösüsünün örttüğü kelepçelerinden bile rahatsız değildi". İstiklal Mahkemesi'nin önündedir ve sanki bir yiğit olmuştur, "beni korkutmaya çalışmanız boşunadır" demektedir. Eklediği şudur: "Yeterince korktum. Daha fazla korkmak gücümün üstündedir. Gerçekten imkânsızdır" ve ben ekliyorum, "Bravo Kemal Tahir" çok güzel, bunu Nâzım ile "Donanma Davası" içinde öğrendiler. Donanma Davası, benim kitaplarımdadır, yeni edisyonunu hazırlıyorum. Beklemenizi bekliyorum.

Korkma duvarını aşanlara kimse "bi şiy" yapamıyor. Buradayız. Emin Beyefendi ise artık evindedir, ama artık hep kararsız ve hep huzursuzdur, uyuyamıyor. Gece yarısı sesler duymuş, kapı çalınmış. Kapıyı açan kız kardeşi Perihan'a zorla söyletiyor, Abdülkerim gelmiş, Perihan almamış ve Emin çıldırmış haldedir. Gece koşuyor, kapıda, karanlıkta haykırıyor: "Arkadaş!.. Arkadaş!.. Emin'i arayan arkadaş!.. Buradayım ben, buradayım!" Emin, bir çıldırmış adam, karanlığa bağırıyor. Ama artık çok geç, İttihatçıların tetikçisi Abdülkerim'in duyması imkânsızdır.

Öldürmüşler.

Jön Türk Komitesi 1909
Nazım Bey, Ahmed Rıza, Prens Mustafa Fazıl Paşa, Ahmed Saib, Samipaşazade Sezai

Comite de la jeune Turquie

MERHABA DÜNYA

■ SERAP ŞAHİN

Çam yeşili bir çalılığın bodur gövdesine düşen gün ışığı, yavruları için yiyecek aramak üzere yuvasından ayrılan çit kuşu, yakın sayılmayan bir yerden gelen inek çanı sesi...

Yeni, yine bir sabah. Bu sabah, dün sabaha göre daha umutluyum kendimden. Bir süredir; kendimi, hayatı sorguladığım yerde acımasızlığımı, kendime haksızlık edişimi bıraktım. Dönüp kendime baktığımda en çok zararı kendimden gördüğümü farkettim. "Bir insan kendine bunu neden yapar?" sorusunu sordum, cevabı kocaman bir bilinmezlik. İşte orada kendime söz verdim;

"Silkelen Nemisia!"

Bu sabah, ruhumu ve bedenimi doğaya teslim ettim. Var olduğu esas yere. Ilık rüzgâr eşliğinde bir ağacın gövdesi oldum. Heybetimle gurur duydum. Göğe uzanan dallarımla ona tutunan yapraklara kadar yayılan bu temiz havanın tadını çıkardım. Köklerimden sızıp bir çiçeğin tomurcuk haline sığındım. Topraktan aldığım güçle sabretmeyi, sabırdan öğrendiğim beklemekle güzelliklere varacağım an'ın hayalini kurdum. Ben; beyaz bir çiçek olmalıydım. Bunca güzel çiçek arasında kendisine sağlam bir yer edinen ve var oluşundan mutluluk duyan orta boylu bir çiçek. Bir tomurcuğun sabrından bir arının çalışkanlığına sızdım. Gün boyu kanat çırpıp hedefine varacak bir arının kalbi oldum sonra. "Bütün çiçekler ne kadar da güzel!"

Deniz kenarında duran bir kayanın sert görünüşünün ardında duran o yumuşaklığa büründüm. Dışarıdan gelen her türlü tehlikeye karşı kendimi koruyacak olmamla övündüm. İçimdeki sevginin akışkanlığıyla teselli ettim kendimi. Dik duruşumun önünde saygıyla eğildim.

Ben bu sabah gökkuşağının yere değen bir tarafından renkli bir yürüyüşe başlayıp göğün en parlak mavisinde duran bir bulut oldum. "Tanrım! Dünya ne güzel..."

Yeni bir günün ilk saatlerinde başımı göğe çevirip derin bir nefes aldığımda ilk defa "kendini seven bir insan" olmaya karar verdim. Bugün, var oluşumun doğayla kutlandığı ilk gün...

"Merhaba dünya!"

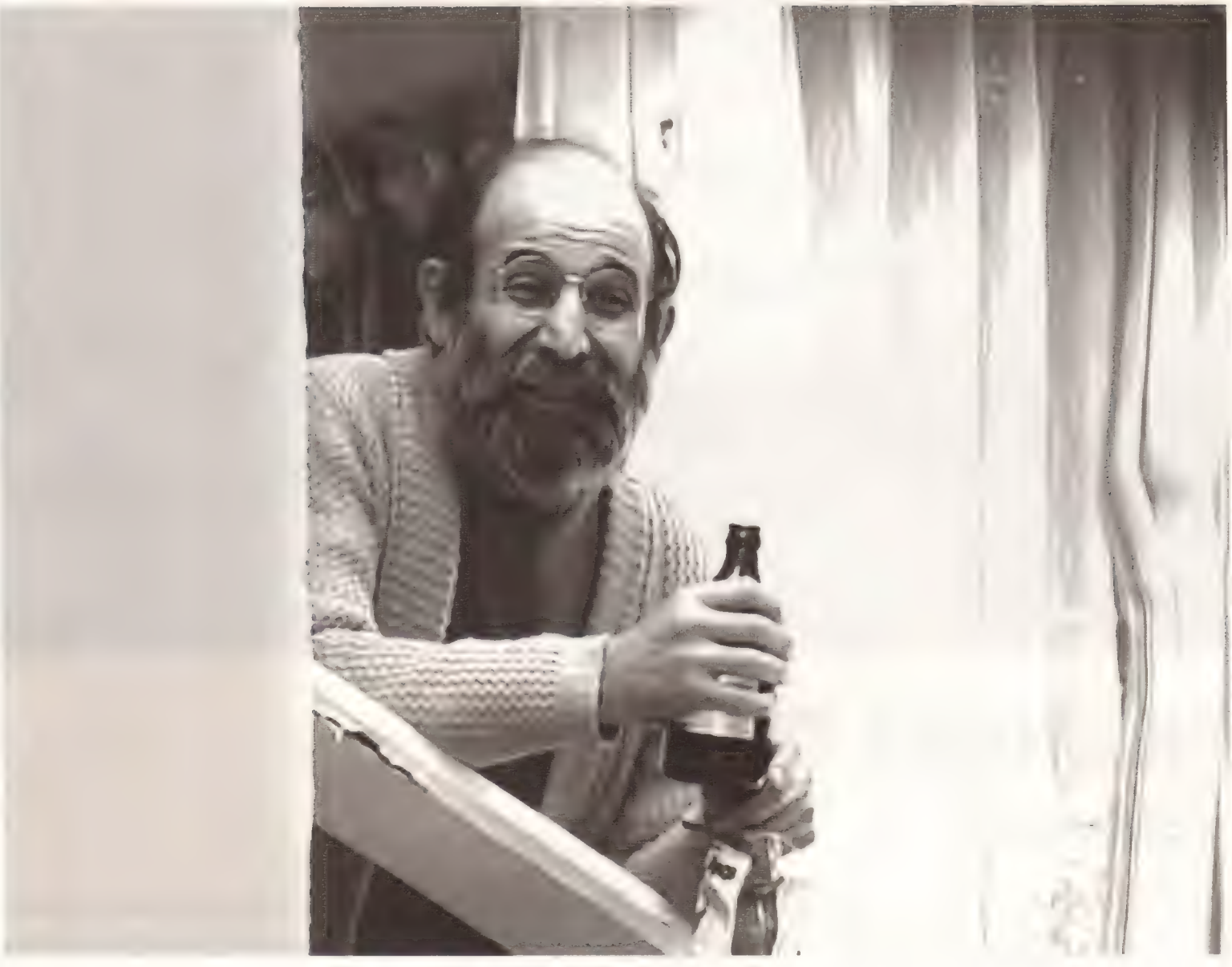

VATANDAŞ, HALKIN ADAMI, SEVİMLİ AYKIRI:

Güle Güle Sayın Abim!

■ HAYDAR ALİ ALBAYRAK

Rahatsız olduğu biliniyordu, geçen yaz yine hastaneye kaldırılmış, hakkında öldü haberleri çıkmıştı. Bu esnada yayınlandığı için Yazlıkçılar dizisine dair kaleme aldığım incelemeye Sayıner'e geçmiş olsun dileğiyle başlamıştım. Bir yıl sonra bu kez kaybettik kendisini. Bir kuşağın çocukluk sevincinde yer bulan, seneler boyunca pazar akşamı anılarına eşlik eden Bizimkiler kadrosu her geçen yıl eksiliyor.

Bazı insanlar vardır, hiç tanımadığınız halde tanıdığınız birçok insandan daha yakındır size, elini hiç sıkmasanız da sıktığınız birçok elden sıcaktır eli! Bizimkiler Dizisinin Cemil'i *Uğurtan Sayıner* de böyleydi ve onun yaz kış demeden camdan salladığı eli sıcacıktı. Cemil işte o elle kapıcı Cafer'e (*Ercan Yazgan*) dilediği bira sayısını işaret ederdi. Genelde beş parmağını birden kaldırıp "beş şiddetinde deprem olmuş" diyerek kendince şifreli konuşur ve doğrusu çirkin dünyaya ayık katlanamayacağını gösterirdi bize.

Ve bu akşam soframızdan bir kadeh, sokağımızdan meraklı bir baş eksildi. Rahatsız olduğu biliniyordu, geçen yaz yine hastaneye kaldırılmış, hakkında öldü haberleri çıkmıştı. Bu esnada yayınlandığı için ***Yazlıkçılar*** dizisine dair kaleme aldığım incelemeye Sayıner'e geçmiş olsun dileğiyle başlamıştım. Bir yıl sonra bu kez kaybettik kendisini. Bir kuşağın çocukluk sevincinde yer bulan, seneler boyunca pazar akşamı anılarına eşlik eden ***Bizimkiler*** kadrosu her geçen yıl eksiliyor.

Peki Uğurtan Sayıner'i bize bu kadar yakın kılan şey neydi? Onunla özdeşleşen *"Sevim koş katil geldi"* repliği mi mesela? Camdan sarkıp gelen geçene laf atması mı? İçmeye sabahtan başlaması mı? Yoksa tüm bunların ötesinde yaşamın bizzat içinden seslenmesi mi? Biraz "Eski Türkiye"yi andırması biraz da 90'ların değişen ruhunu ifade etmesi mi? Aslında hepsi diyebiliriz.

12 EYLÜL'LE BARIŞMAMIŞ VE YENİLDİĞİ YERİ TERK ETMEMİŞ BİR AYDIN HAYALETİ OLARAK CEMİL

Bizimkiler'de birçok lakabı vardır Sayıner'in. *"Benim adım Cemil"* bunların en ünlüsüdür ancak "benzetmek gibi olmasın"la başlayıp daima ölümle biten iç karartıcı benzetmelerinden ötürü Baykuş olarak da tanınır. "Sevim koş katil geldi" ise günümüzde de sıkça andığımız, kullandığımız bir repliğidir. Günün her saati pencereye bir baykuş gibi tüneyen Cemil apartmanın nüfus memurudur, magazin muhabiridir, bir nevi gayriresmi yöneticisidir. Gireni çıkanı not eder, yüzüne karşı çekiştirir, karşı tarafı dinlemeden söyler söyleyeceğini. Bazı komşularının gelişi heyecanlandırır onu, hele her park edişinde arabasıyla çarpıp varilleri deviren Katil (*Aykut Oray*), Cemil'in favorisidir. Katil lakabını da o takmıştır. "Geldi yine katil", "katil gidiyor", şuydu buydu derken Yavuz'un adı katil kalmıştır. Ancak ilginçtir, yeri geldiğinde mevki makam ayırmaksızın herkese karşı kabalaşan, gözdağı veren Yavuz, Cemil'e nerdeyse hiç kötü davranmamış, aksi söz söylememiş, bilakis kendisine takılan "Katil" lakabını dahi benimseyip sarhoş dostunu el üstünde tutmuştur. Üstelik Cemil yüzünden yönetici Sabri Bey'e (*Mehmet Akan*) veya kapıcı Cafer'e az zılgıt çekmemiştir! *"Cafer üzme vatandaşı"* sitemi nin şikâyetçi tarafı genellikle Cemil olmuştur. Cafer vatandaşın birasını eksik mi etti, Yavuz anında müdahale etmiştir. Sabri Bey *"vatandaşa cart curt"* mu yaptı hemen ağzının payını almıştır. Öyleyse Yavuz'un saygısı, bu alkolik zavallının patavatsızlığını sevimli bularak hoş görmesinden başka bir açıdan ise ciddiye almayıp hor görmesinden mi ibarettir? Kuşkusuz hayır. Öyle olsa samimiyet kurmaz, yoluna bakar; onu defalarca sofrasında ağırlamaz söz gelimi. Yavuz Cemil'i "vatandaş" saymaktadır. Yani bir bakıma bugün geçerli siyasi iklimin tersine alkol kullananla kullanmayanı eşitleyen, kendisi de halihazırda hırt olduğu için ötekilerin hakkını savunan Yavuz adeta denge unsuru olmuştur. Cemil vatandaştır, "sayın abi"dir!

Bizimkiler'de birçok lakabı vardır Sayıner'in. "Benim adım Cemil" bunların en ünlüsüdür ancak "benzetmek gibi olmasın"la başlayıp daima ölümle biten iç karartıcı benzetmelerinden ötürü Baykuş olarak da tanınır. "Sevim koş katil geldi" ise günümüzde de sıkça andığımız, kullandığımız bir repliğidir.

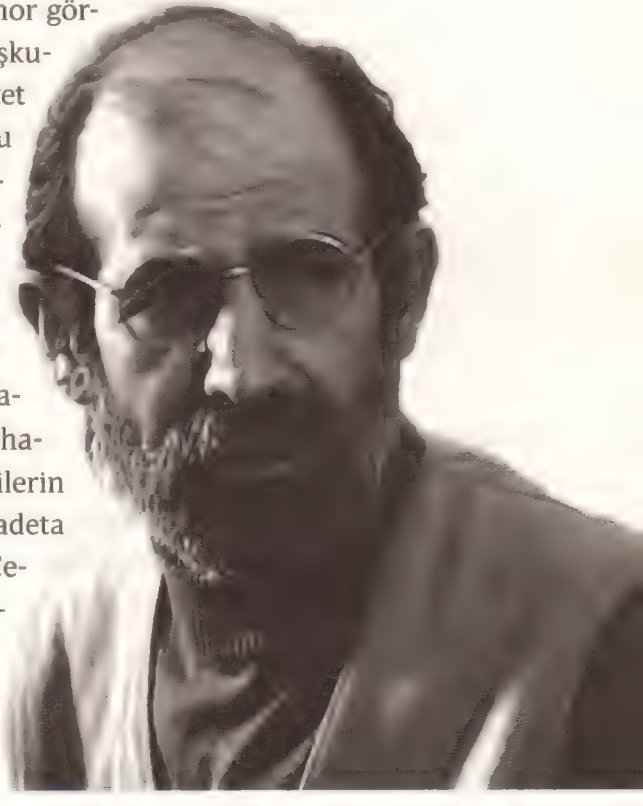

Bu saygınlığın nereden türediğine dizinin ilk sezonlarını izlemeyenler

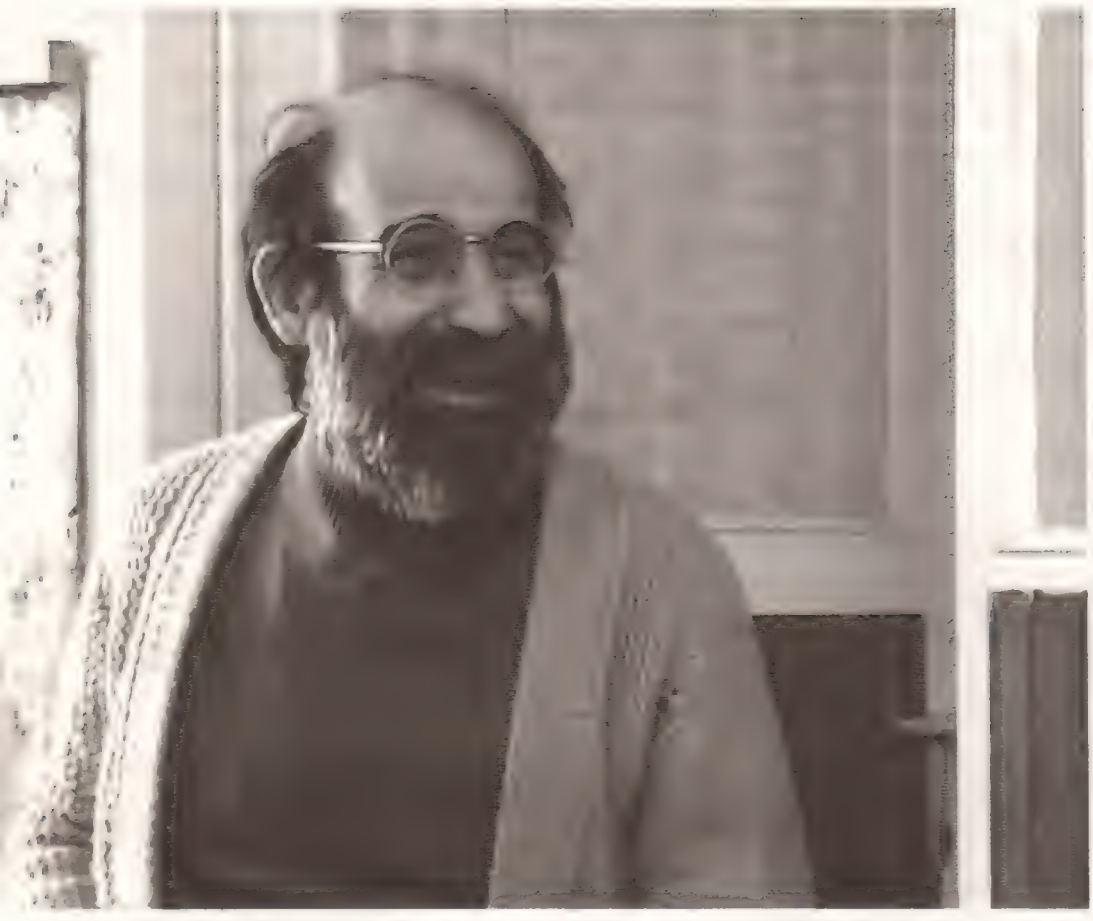

Sayıner Cemil'den ibaret olmadığı gibi Cemil de pencereye tünemiş bir baykuştan ibaret tutulamaz. O tercihlerine saygı duyulan, hakları çiğnenmeyen, "çiğnenmesi teklif dahi edilemeyen" vatandaş; patavatsız ve pazarlıksız haliyle halk ve gönüllü çekildiği kızak ile camdan sarka sarka pasif direniş sergileyen bir aykırı'dır. O tekmili birden 80'ler ve 90'lardır; yakın siyasi tarihimizdir.

anlam veremeyebilir. Oysa ilk sezonlarda yani 80'lerin sonunda Cemil karşımıza ilk kez çıktığında yazmakla kafayı bozmuş bir entelektüeldir. Henüz sakal bırakmamıştır, terzi eşi Sevim'den (*Sabriye Kara*) uzak kalmak için çekildiği odasında bir yandan yazıp bir yandan gönlünce demlenmektedir. İlk sezonlarda Cemil'in odası birkaç defa görünür. Dağınık, "pis" bir görüntüdedir ve aslında bu hal 12 Eylül darbesiyle barışmamanın, uyumsuzluğun tezahürüdür. Cemil politik bir zeminden seslenmese dahi bazı "aydın"ların düzenle barışarak Doğramacı Akademisine yahut holdinglerde danışmanlık pozisyonlarına kapağı attığı 80'lerde, serkeşliğe kaymak pahasına çizgisini bozmamış, aykırı kalmıştır. Bu aykırılık Cemil'in karakterini güçlendiren hani tabiri caizse ona yakışan bir unsurdur. Demin değindiğim üzere siyasi eğilimi vurgulanmasa dahi darbe düzeniyle ve avantacılarla barışık olmadığını anlamak güç değildir. Arada siyasi gündeme dair çıkışlarını, savaşlara, türlü karışıklıklara salvolarını saymazsak "birasının peşinde" sıradan bir adamdır o ve bu yönüyle halkın adamıdır. Cemil hem "vatandaş" hem halkın adamı'dır öte yandan ise değişen düzene ve aşınmış değerlere karşı bireysel itirazın, bir pasif direnişin temsilcisidir. Tüm bu vasıfları bir araya geldiğindeyse saygınlığa erişmesi kaçınılmazdır.

KAHRAMAN VE ANTİ KAHRAMAN... ALKOLİK VE KENDİNDEN EMİN

Vatandaş olmasına ve "haklarını bilmesine" karşın Yavuz dışında kimsenin sevip saymadığı -sevse de sevgisini, saysa da saygısını göstermediği- karısının mütemadiyen azarladığı ve zamanla yazma heyecanını yitirip büsbütün alkole gömülmüş umutsuz bir vakadır. Sınırlı da olsa gördüğü saygı ve özgüveni ile kahraman niteliği sergileyen Cemil ağır basan aykırı duruşuyla giderek anti kahraman düzeyine çekilmiştir. Pek sevilmez ama eksikliği her daim hissedilir. Varlığı ayrı yokluğu ayrı yakar. O sokağın dahası mahallenin nefes alan parçasıdır. Yine ilk sezonlarda spor yapmaya çıkıp civar parklarda koşan Cemil dizi ilerledikçe odasının penceresine sıkışmış fakat yaşamla kurduğu ilişkiyi hiç aksatmayan bir karaktere dönüşmüştür. Onun olmadığı bir pencere düşünülemez. Sindirilmiş ve bütünleşmiş bir karakterdir o artık. Yenildiği mevziyi terk etmeyerek bizdenliğini, içtenliğini korumuştur. Diğer yandan onun camdaki silueti bir tür içe kapanma ve dışa açılma çatışmasını yansıtır. İçte alkole gömülmüş, yazarlık hayallerini ve entelektüel çabasını bastırmışken dışta merakını, gerilimini yitirmeyip aynı canlılığı sürdürmüştür. Üstelik ters söz eden oldu mu

"benim adım Cemil" diyerek daha ıskartaya çıkmadığını haykırmakta, bir gözünün hep "uyanıklar" üzerinde olduğunu ilan etmektedir. Onun pencereden sarkarak yaptığı tahliller apartman sakinlerinin mizaçlarından sınıfsal aidiyetlerine değin müthiş bir geçerlilik gösterir. İnsanların ciğerini bilir o! Sözünü sakınmaz, dolandırıcıya dolandırıcı der, katile katil! Nobrana katlanamaz, sümsükten, hesapçıdan hoşlanmaz. Her dairenin iç işlerine sokar burnunu. Bir aileye damat mı geliyor, Cemil'in onayından geçecek! Apartmanda tadilat mı yapılacak, Cemil'in fikrini muhakkak soracaksınız! Cemil ki bir pencereden gözetleyip yalnız bir karede yaşayarak yaşamın her hücresine sızabilmiştir ve belki de onu tanımayanlar için bile dost olması tam olarak bu sebeptendir: İç işlere burnunu sokma ehliyeti verdiğimiz, sonumuzu sürekli ölen tanıdıklarına benzetip türlü senaryolar yazacak bir sevimli çatlak! Çatlağın hem kendisi hem kendinden sızan/taşan ve bir bakıma kendine has bilgeliği ile süzdüğü doğrular! O sözde, reklamda kalmayan dürüstlük, dobralık... Çağın yiten değerleri karşısında halkın patavatsızlığı ve vatandaşın öteki olma yahut diğer bir deyişle ötekinin vatandaş olma hakkı... Hepsini toplamıştır Cemil karakteri, öyle bir pencereden uzanıp bakar topluma.

BİR BUGAY KARAKTERİNİ ETE KEMİĞE BÜRÜMEK

Umur Bugay yapımcılığını ve senaryosunu üstlendiği Bizimkiler'de kendi yaşamından izler aktardığını söyler. Öykünün temelindeki Şükrü *(Erdal Özyağcılar ve Savaş Dinçel)* karakterinin babasından esinlendiğini belirtir fakat gerçekçi bir bakışı zengin deneyim ve gözlemlerden yakalayan Bugay anlatılarında yan karakterler de dolgu ögesi olmanın ötesine geçerek öyküyü destekleyen, bazen tek başına götüren bir güce kavuşmaktadır. Bu durumda Bugay'ın becerisi göz ardı edilemez. ***Kapıcılar Kralı***'nda emekli albay olan apartman yöneticisini Bizimkiler'de bando şefi emeklisi Sabri Bey karakterinde görürüz. Yine ***Çöpçüler Kralı***'nda arada sırada camdan fırlayıp "yazacağım bunları hep gazeteye" diyen "hakiki İstanbullu" da bir bakıma Cemil'in prototipidir. 70'lerde ülkenin sorunlarını mahalledeki ufak tefek aksaklıklar üzerinden irdeleyen bu duyarlı tip darbeden ve liberal saldırıdan sonra sağ kalan ancak pek salim olamayan Cemil'e dönüşmüş, olgunlaşmıştır. Cemil'in süngüsü düşüktür, bayrağı devraldığı mahalleli gibi "yaza yaza hükümeti düşürmez" zira itirazın gücü egemenliğini yitirmiş, darbe hak arama pratiğini ezip geçmiştir fakat onun yerine "evdeki hükümet" biçiminde nitelendirebileceğimiz Sevim'i karşısına alır, onu atlatıp çeker kafayı. Uğurtan Sayıner, Bugay'ın hayatın içinden karakterlerini oldukça güçlü yansıtır. Bugay'ın Yazlıkçılar dizisinde Sayıner'i bu kez piyanist şantör Kerim rolünde izleriz. Sayıner Kerim rolünde de oyunun hakkını vermektedir. Bizimkiler'in yaz versiyonu olan dizide penceredeki sindirilmişliğini bir tatil beldesine uyarlar, baskın karısı *(Solist Yaprak Elçin-Meral Çetinkaya)* altında yine ezilir. Oysa iki eş ve iki Sayıner karakteri epey farklıdır. Bu noktada oyuncunun meziyetlerinden söz açabiliriz. Sayıner salt "benim adım Cemil" değil, komple bir oyuncudur ve onun iki ayrı çizgiden ezilen erkeği canlandırması, özgünlükler katması değerini de ortaya koyar

***

Sayıner de *Yılmaz Güney* gibi yolu İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesinden geçenlerdendir. Gençliğinde birçok tiyatro topluluğunda sahneye çıkan Sayıner esas ününe ise şüphesiz Bizimkiler'deki Cemil rolüyle kavuşmuştur. Dizinin 2002'de sona ermesiyle daha sade rollerde boy gösterir nedir ki son haftalarına değin faal olduğu, *Osman Cavcı* ile bir internet dizisinde (***Uyan da Balığa Çıkalım***) rol aldığı bilinmektedir. Bu tavrı aynı zamanda mesleğe duyduğu sevgiyi ve bağlılığı ortaya koyar. Toparlarsak şunu söyleyebiliriz. Sayıner Cemil'den ibaret olmadığı gibi Cemil de pencereye tünemiş bir baykuştan ibaret tutulamaz. O tercihlerine saygı duyulan, hakları çiğnenmeyen, "çiğnenmesi teklif dahi edilemeyen" vatandaş; patavatsız ve pazarlıksız haliyle halk ve gönüllü çekildiği kızak ile camdan sarka sarka pasif direniş sergileyen bir aykırı'dır. O tekmili birden 80'ler ve 90'lardır; yakın siyasi tarihimizdir. Güle güle sayın abim, yattığın yer incitmesin!

EMİN KARACA'NIN ARDINDAN GECİKMİŞ BİR ANMA YAZISI

■ AHMET KALE

Emin Karaca, Fotoğraf: Kadir İncesu

1995'ten 2019'a kadar 24 yıla 25 kitap sığdırmış Emin ağabey. Bu kitapların hepsi de uzun ve ayrıntılı araştırma ve incelemelere dayanıyor. Bir tarihçi titizliği ile incelediği dönemin ya da olayın bütün ayrıntılarını bulur, değişik kaynaklardan denetler, iyice doğruluğundan emin olmadan yayınlamazdı.

12 Ocak Salı günü, epeydir süren tedavimin sonuçlarını doktorumla tartışmak için beklerken sevgili Ayben Altunç'un aramasıyla öğrendim Emin ağabeyi kaybettiğimizi. Birkaç gün önce de Selahattin Okur ağabey acılı bir sesle "Ya Emin Karaca'yı coronadan hastaneye yatırmışlar" diye vermişti haberi. Ayben'in numarasını görünce acı haber vereceğini anlamıştım. 11 Ocak günü geç vakit acil olarak yatırılmış, 12 saat içinde de kaybı gerçekleşmiş.

Ölümünden 15-20 gün önce telefonda konuşmuştuk. Ekim ayında yayınlanan ve Dr. Hikmet Kıvılcımlı'ya

ölümünden 50 yıl sonra, artık cevap veremeyeceği bir ortamda ahlaksızca saldırılar içeren bir kitapla ilgili uzunca konuşmuştuk. Kitaptaki seviyesiz sataşmanın cevapsız kalmaması ve nasıl cevaplayacağımız konusunda anlaşmıştık. Bana "Sen bir metin yaz, üzerinde konuşalım, anlaşırsak ortak imza ile yayınlarız" demişti. Ben de yazıyı yazıp mail adresine yollamıştım. Ne yazık ki bu isteğimiz gerçekleşmedi ve ben onun da anısına, vefat ettiği gün geciktirmeden yazıyı yayınlamıştım.

2003 yılında Kıvılcımlı'nın bütün eserlerinin basımı için kurulacak bir yayınevini yönetmek üzere İstanbul'a geldikten sonra şahsen tanıyabilmiştim Emin ağabeyi. Tabii ki daha önce yazar olarak tanımış, kitaplarını okumuştum. Özellikle 2001 yılında yazıp yayınladığı "Sosyalizm Yolunda İnadın ve Direncin Adı: Kıvılcımlı" kitabı sık sık başvurduğum bir kaynak olmuştur hep. O zamana kadar yayınladığı diğer eserlerini de biliyordum. ***"Edebiyat-ı Cedide'nin Felsefesi (Dr. Hikmet Kıvılcımlı; (1989)", "Cumhuriyet Olayı** (1995)", **"Milliyet Olayı** (1995)", **"Nâzım Hikmet'in Aşkları** (1995)", **"Kalaşnikofa Güzelleme** (1995)", **"Türk Basınında Kalem Kavgaları** (1998)", **"Sintinenin Dibinde** (2000)", **"Sevdalınız Komünisttir: Nâzım Hikmet'in Siyasal Yaşamı** (2001)", **"12 Eylül'ün Arka Bahçesinde** (2001)", **"Yeraltı Dünyadan Başka Bir Yıldız Değildi: 1929 Komünist Tutuklaması** (2002)", **"Ağrı Etekleri nde İsyan** (2003)", **"Plazaların Efendisi Aydın Doğan** (2003)",* kitapları yayınlanmıştı ben onu şahsen tanıyana kadar.

Bu kitaplardan benim için özellikle ikisi çalışmalarımda önemli kaynak kitaplar olmuştu. 1989'da yayınladığı, Kıvılcımlı'nın 1937-38 yıllarında yayınlanan **Her Ay** dergisinde tefrika ettiği Edebiyat-ı Cedide'nin Otopsisi yazılarının ikinci bölümü olan ***Edebiyat-ı Cedide'nin Felsefesi*** (Daha sonra her iki kitabı toparlayıp tam metin halinde bastığımda bu emeğini anmıştım, mutlu olmuştu) kitabı heyecan kaynağımdı. 2002 yılında yayınladığı, 2000 yılında yazdığı, adeta 1939 Donanma Davası belgeseli olan ***Sintine'nin Dibinde*** ve 1929 Komünist tevkifatının ayrıntılı incelendiği ***Yeraltı Dünyadan Başka Bir Yıldız Değildi: 1929 Komünist Tutuklaması.*** Her iki kitap da benim usta gördüğüm Dr. Hikmet Kıvılcımlı'nın baş sanık olduğu ve ciddi savunmalarının olduğu davaları anlatıyordu.

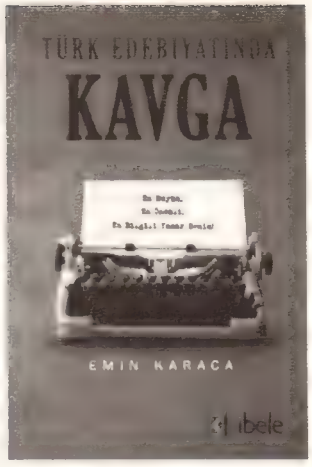

KIVILCIMLI ENSTİTÜSÜ'NDEKİ KATKILARI

Yayıncılık çalışmalarım sırasında hep yanımda oldu Emin ağabey. Teşvik etti, destekledi, eleştirdi, savundu. Ne zaman telefonla veya maille bir sorum olsa üşenmeden, yüksünmeden cevapladı. Bana göre de ona göre de yaptığım iş yapılması gerekendi. Görevdi. Ben de bulduğum her belge ve bilgiyi onunla paylaştım.

2006 yılında, ölümünün üzerinden 39 yıl geçtikten sonra benim girişimimle ilk defa yapılan Fatma Nudiye Yalçı anmasında da destekçi ve konuşmacıydı. Bu büyük insan ve değerli komünist kadını geniş bir katılımla anmıştık o yıl. Ne yazık ki Kıvılcımlı izleyicisi grupların ilgisizliği yüzünden Fatma Nudiye Yalçı anmalarını devamlı kılamadık. Nihayet 2012 yılında içinde benim de olduğum Kıvılcımlı Okuma Grubu tarafından yeniden bir anma yaptığımızda da Emin ağabey yanıbaşımızdaydı.

6 yıl kadar süren Kıvılcımlı yayıncılığım (Sosyal İnsan Yayınları) sırasında en çok görüştüğüm ve sık sık danıştığım bir kaynak oldu hep. O yayınevinden püskürtülmemden sonra da desteğini ve dayanışmasını hiç azaltmadı benden. Hep görüştü, hatır sordu, çevresiyle tanıştırdı. Beyoğlu-Taksim tarafına her geldiğinde beni çağırır, İstiklal Caddesi'ndeki Gazeteciler Lokali'nde buluşurduk. O şarabını yudumlardı ben çayımı. Çok yararlandığım sohbetlerimiz olurdu.

2008 yılında Ahmet Tezcan ile tanıştırdı beni. Sağ kesimin iyi entelektüellerinden biri olan Tezcan, Kıvılcımlı'nın da önemli

karakterlerinden biri olduğu bir roman yazmaya girişmişti ve bizden Kıvılcımlı konusunda bilgi ve kitap talep ediyordu. Canı gönülden destekledik. Kitaplar verdik, temaslarımızı kesmedik. Kitap yayınlanmadan önce büyük bir tevazu ile görüşlerimizi aldı Tezcan. Ve sanıyorum çok değerli bir kitap oldu.

2015 yılında bir grup arkadaşımla birlikte Kıvılcımlı Enstitüsü Derneği kurmaya giriştik. Çok anlamlı bir katılımla kuruldu dernek. Sosyalist parti ve gruplar kuruculuk teklifimizi kırmadılar. Kurucularımız arasında 4 sosyalist partinin başkanı vardı. Ayrıca aydınlar, gazeteciler, yayıncılar ve bazı sendikacılar da katıldılar kurucular arasına. Emin ağabey de hiç tereddüt etmeden katılmıştı bize. Deyim yerindeyse ilk kurucularımızdandı. Enstitü çalışmalarına da ilgisiz değildi. 2016 yılında başlattığımız "Tanıklarla Kıvılcımlı Sohbetleri" etkinliklerinin de önemli bir katılımcısıydı. Onunla yaptığımız sohbette özellikle Donanma Davası ile ilgili önemli belgelerle aydınlatmıştı dinleyenleri. Yargılama sırasındaki Kıvılcımlı ve Nâzım Hikmet'in ifade ve savunmalarını belge olarak okumuş ve çok ilgi görmüştü. Daha sonra bu belgeleri Enstitü arşivine katmıştık izniyle.

25 YILA 25 ARAŞTIRMA KİTABI SIĞDIRDI

Emin ağabeyle son yüz yüze görüşmemiz 2019 yılında Beylikdüzü Sahaf Fuarı'ında olmuştu. Benden aldığı kitapları getirmiş, birlikte sahafları gezmiştik. O zaman Remzi Kitabevi'nden çıkan ilk baskıları topluyordu. Epey dolaşıp kitaplar aldık. Beraber yemek yedik. O yılın sonlarında ben İstanbul'dan ayrılıp İzmir civarına yerleştim. İrtibatımız hiç kopmadı, sürekli telefonla yokladık birbirimizi. Benim ameliyatımı ve sonraki safhalarını da takip etti. Sosyal medyada Kıvılcımlı ve eserleriyle ilgili paylaştığım her bilgi ve belgeye ilgi gösterdi, sorular sordu, düzeltmeler yolladı.

Önümüzdeki dönem için dokümanlarını topladığım ve yazmayı planladığım "Kıvılcımlı'nın Davaları ve Savunmaları" kitabım için desteğini istediğimde telefonda gülerek "O derlemeyi ben de yapmayı planlıyordum ama sana da yakışır" demiş ve destek vaat etmişti. Şimdi o destekten de yoksun olarak yapacağım çalışmayı.

Ben İstanbul'a geldikten sonraki üretimlerini de anayım bu çok üretken ağabeyimin:

***"Eski Tüfeklerin Sonbaharı** (2004)", **"Kaybolan Babıali'nin Ardından** (2004)", **"150'likler** (2004)", **"Nâzım Hikmet Şiirinde Gizli Tarih** (2005)", **"Vedat Türkali Ansiklopedisi** (2006)", **"Birinci Mecliste Muhalifler** (2008)", **"Unutulmuş Sosyalist Esat Adil** (2008)", **"Tepeden Tırnağa Nâzım** (2010)", **"Vaaay Kitabın Başına Gelenler** (2012)", **"Mistik Romantik Ağır Mahkûm ve Göçmen Şair Nâzım Hikmet** (2015)"*

***"Bay Ataç Gocunmasın Hiç-Türk Edebiyatında Kavga** (2017)", **"Türk Edebiyatında Unutulmayan Kavgalar** (2017)", **"İşçi Sınıfı 12 Mart Faşizminde N'olmuştu Sana / THKP/C İşçi Kesimi Davası** (2019)".*

Görüldüğü gibi 1995'ten 2019'a kadar 24 yıla 25 kitap sığdırmış Emin ağabey. Bu kitapların hepsi de uzun ve ayrıntılı araştırma ve incelemelere dayanıyor. Bir tarihçi titizliği ile incelediği dönemin ya da olayın bütün ayrıntılarını bulur, değişik kaynaklardan denetler, iyice doğruluğundan emin olmadan yayınlamazdı. Sadece kendi yazdıklarına değildi bu ayrıntı titizliği. Başkalarının yazdıklarını da okurken dikkatle tüm detayları gözden geçirir, eksikleri mutlaka muhatabına söyler veya bir yerde yazılı olarak düzeltme yayınlardı.

Eserlerinde görüldüğü gibi ilgi alanları genişti Emin Karaca'nın. Ancak özellikle Nâzım Hikmet'le ilgili arkeolojik kazı denecek kadar ayrıntılı ve o zamana dek bilinmeyenleri içeren yazı ve eserleri paha biçilmez değerdedir. En son Nâzım Hikmet'in yayınlanmamış eski defterlerinde bulduğu "Orası" isimli taslak romanı ortaya çıkararak önemli bir görev yapmıştı. O metinde Kıvılcımlı ile Nâzım Hikmet'in cezaevi ilişkileri konusunda ayrıntılı bilgiler edinmiştik.

12 Mart öncesinde Kıvılcımlı çevresinde bulunmuş, onun çıkardığı Sosyalist gazetesine hem yazılar yazmış, hem de teknik katkılarda bulunmuştu. Eserlerinde de Kıvılcımlı ile ilgili doğru bilgilere ulaşmamıza katkıda bulunmuş, Kıvılcımlı üzerindeki susuş kumkumasının aralanması için öncü çalışmalarda bulunmuştu.

12 Ocak 2021 günü kaybettik bu üretken sosyalist gazeteci ve yazarı. İnsanlık ve Türkiye titiz bir araştırmacıyı, ben de her sıkıştığımda imdadıma yetişen, beni bilgi ve belgeyle tamamlayan kıymetli bir ağabeyimi kaybettim. Artık Kıvılcımlı ve eserleri ilgili çalışmalarımda Emin ağabeyin sıcak desteğinden ve geniş bilgisinden yararlanamadan devam edeceğim.

Emin ağabeyin anısını yaşatmak da eklendi görevlerimizin arasına. Onun üretkenliğine ve aziz anısına layık olmaya çalışacağım.

25.06.2021

...ÖZ-SÖZ...

■ TAN DOĞAN

önce sessizlik vardı; sonra sesi bozdu söz...

*

- ne için (lâzım) hayat - 'aşk' için; yoksa dünya yaşama (zahmetine) değmez...

*

'en güzel ân'da bile ölüm düşünülüyorsa, o 'en güzel ân' da ölgün demektir...

*

"çamur"dan yaratılmış olabilir *insan*: "toprak" ve "göz-yaşı"ndan...

*

(abartısız, tutumlu ve alçakgönüllüdür ki,) şi'r tek i ile ve de küçük harflerle yazılır...

*

açık ara 'yalan'a, kıl payı 'aşk'a *kaybedecek gibi şiir*... sonra, sonrası *sessizlik*.

*

acı varsa ömür yok; iyi-kötü fark etmez...

*

âşıkla aşık atılmaz...

*

balık yüzüyor, at koşuyor, kuş uçuyor... insan, n'aptığı belli olmayan hayvandır...

*

'belâlı taş devri'nden mîrâs kötülük ––*ötesi 'sanat'*

*

boşluk her şeydir: hiçbir şey (döner insan en fazla yokluğuna...)

*

diri, ölgünün gölgesi; ölgün, ölünün öykünmesi...

*

zâlim var, zulüm var, acı var, ölüm var; hâlâ ses yok tanrı'dan...

*

yerçekimi kederidir insanın, gökitimi kaderi olduğundan beri...

*

tüm dilleri öğrendim ve unuttum gibi; gayri tek dille konuşuyorum kendimle: *sessizlik*...

*

emeklerken *emekli* de olur 'dil'...

*

dünya kadar *ad* var unutulacak; dünya kadar *kelime*...

*

hiçbir hâli teselli değil 'hayat'ın; ölüm varken...

*

ödüllücezâ diye biline 'düş...'

*

ölmek için doğmak, yaşamak ve yaşlanmak: işte 'saçma'nın tanımı...

*

'ölüm'ün *(t)*ek'i *hayat*...

*

veriselci varoluşçu nihilist karamsar romantiğim şu an; bir sonraki ânımı *bilemem*...

*

y a z m a k: *sayrılığımı* sağaltan sağlık / sağlığımı sağlayan *sayrılık*...

*

yel yellim, hâr yelâlim, yâr helâlim...

*

'yaşam'ı yaşayamayanlar, yaşam üzerine ya konuşurlar ya okurlar ya da yazarlar...

*

cennet ile cehennem birbirini ağırlayıp dursun yalandan; vicdan azabıdır yaşamak, ölünce kurtulunur *belki*...

*

zamanımız çoktu boşluğu düşünmeye; binlerce yıl geçti, hâlâ yokuz: 'insan' mümkün değil...

*

...sonra, karanlıkta sessizliğin nefesi...

*

DEVRAN GEÇER DEM KALIR (!)

■ EKREM ATAER

Yıllar sonra toplum Erkan Oğur'u Yavuz Turgul'un yönetmenliğini yaptığı unutulmaz "Eşkıya" filmi ile daha da yakından tanıdı. Ardından gelen albümler, dinletiler ve Erkan Oğur... **Daha öncelerinde gitar çalışında Jimi Hendrix'in etkileri olduğu söylenebilir. Telvin Trio ile birlikte "Telvin" albümünü çıkardı.**

İTÜ Devlet Konservatuvarı'ndaki öğrencilik yıllarımda tanıdığım, önemli bir figürdür Erkan Oğur. Onu, genelde enstrüman yapım bölümünde mutlaka bir şeylerle uğraşan ağabey olarak görürdüm. Sürekli arayan, ölçen biçen ve enstrümanların sınırları dışında yeni dünyaların keşfinde bir ağabey. Fazla konuşmayan, tefekkür içinde ve derviş edâsında, bir müzisyen... Genelde enstrüman yapım bölümü başkanı, hocamız merhum Cafer Açın ve ekibi ile birlikteydi. Organoloji atölyesinde "perdesiz gitar" hayallerinin ve tasarımlarının tohumlandığı yıllardı sanırım...

Sonraları İsmail Hakkı Demircioğlu ile birlikte yaptığı çalışmaları duymaya başladık. Demircioğlu da konservatuvardan ağabeyimizdi. Biraz daha sol politik kulvarda, işçi gecelerinde davudi sesiyle çalıp söylerdi. Boyu boyuna, sesi sesine uygun kocaman teknesi olan "divan sazı" ile türkülerini söylemekle birlikte bas gitar da çalan mâhir bir müzik insanı... Hiç unutmuyorum, Küçük Sahne'de vereceğim ilk konserin provasına giderken karşılaştım; sırtına üç saz yüklenmiş, bir yerlere gidiyor. Selamlaştık, o da konsere, işçi dayanışma gecesine gidiyormuş. Biraz konuştuk. Tam ayrılırken *"Bir ara beraber bir şeyler çalıp söyleyelim; ben bass, sen bariton, birleşince bass-bariton olur, iyi tını çıkar."* dedi. Gülüştük...

Yıllar sonra Erkan Oğur ve İsmail Hakkı Demircioğlu'nun yan yana ve "yana yana" müzik yapmalarına şahit olduk. Aslında şaşırmıştım, politik kimliği ile de tanıdığım Demircioğlu ve mûtedil dalgalı Oğur. Zaman içerisinde bu ikili bambaşka bir ufka yelken açtı. O ufkun göz kamaştıran ışıklarını izlemeye; gönül hoşlayan tınılarını dinleme başladık. Bass tonları ağırlıkta bir ses ile hermafrodit etki bırakan çok farklı başka bir ses yan yana gelmiş ve tam anlamıyla birbirini tamamlamıştı. Oğur'un farklı kültürlerin sentezini işaret eden perdesiz gitarı, bağlamanın tınılarıyla harman olmuş, arada çalışmaya lezzet katan ebow[1] dokunuşları ile de farklı bir derinlik yakalanmıştı. Yıllar sonra toplum Erkan Oğur'u Yavuz Turgul'un yönetmenliğini yaptığı unutulmaz "Eşkıya" filmi ile daha da yakından tanıdı. Ardından gelen albümler, dinletiler ve Erkan Oğur... Daha öncelerinde gitar çalışında Jimi Hendrix'in etkileri olduğu söylenebilir. Telvin Trio ile birlikte "Telvin" albümünü çıkardı. Doğaçlama caz denemeleri yapan Oğur'un "Fretless" albümü ise çıktığı yıl Avrupa'da yılın yaratıcı albümü seçildi. Daha sonra "Bir Ömürlük Misafir" adıyla Türkiye'de yayınlandı. Türk müziğine icracı ve yorumcu olarak ciddi katkılarda bulunan Oğur, perdesiz gitar ve perdesiz bağlamayı da geliştiren kişidir.

SİYASET TARAFI MALUM: KALIN

Gelelim İbrahim Kalın'a... Erzurumlu bir ailenin iyi eğitim almış bir çocuğu. Sosyal bilimler ve mukayeseli felsefe alanında yoğunlaşmış, Molla Sadra'nın varlık görüşü ve bilgi felsefesi üzerine yazdığı doktora teziyle dikkatleri üzerine çekmiş bir figür. Georgetown Üniversitesi ve Bilkent Üniversitesi'nde İslam düşüncesi ve İslam-Batı ilişkileri üzerine dersler vermiş. Felsefe, İslam düşüncesi ve İslam felsefesi üzerine akademik çalışmalarda bulunmuş ve birçok tercümesi yanında telifli yayını da mevcut. Endülüs ve İslam çözümlemeleri, Doğu ve Batı tanımlamaları üzerine dikkat çeken saptamaları da gözden kaçmamalı! Özellikle "Ben, Öteki ve Ötesi: İslam-Batı İlişkileri Tarihine Giriş" adlı eseri bambaşka bir bakış açısının dışa vurumu. İbrahim Kalın bende nedendir bilmem; Cemil Meriç renklerini gördüğüm bir bilim insanı ve yazardır. Siyaset tarafı malum, o da onun diğer 'kalın' tarafı.

Geçtiğimiz ay, ortalık toz duman birbirine karıştı. "Nedir?, Ne oluyor?" derken öğrendik ki toplumun önemli bir çoğunluğu tarafından sevilen Erkan Oğur, toplumun bir başka kesimi tarafından sevilen Cumhurbaşkanlığı sözcüsü Prof. İbrahim Kalın ile birlikte çalıp söylemiş, bir de üstüne üstlük kayıt yapmış. Bu da yetmiyormuş gibi Erkan Oğur İbrahim Kalın'ın yaptığı "türkü-besteyi" övmüş ve hatta bir "dost ortamında" çekilen ve başka müzisyenlerin de bulunduğu video kaydında Kalın'ı dinleyen Oğur *"Çok güzel, bence böyle şeyler söyleyin!"* kelamını dahi etmiş.

Kıyamet koptu... En galiz küfürler, hakaretler, eleştiri sınırını aşan yorumlar gırla gitti. İbrahim Sinirleri alınmışçasına donuk bakan, heyecansız görünen Kalın, özellikle muhalif cephe tarafından haklı ya da haksız sevilmez. Diğer taraftan da Başkan'ın eli ayağı, dili, kulağı... Başkan mı diyeyim Cumhurbaşkanı mı, ben de karıştırıyorum şu an, hangisi doğru diye, neyse siz anladınız işte!

Davaya konu olan "Hiç Oldum" bestesi, ilahi – türkü denemesi diyebileceğimiz, sağlam melodisi olan bir çalışma. Genelde pentatonik (5 sese dayalı) formlar tercih edilmesine rağmen 11 sese yayılan geniş bir ses haritasına sahip olduğunu da belirtmek isterim. Bozlak ayağı (makamı) ve seyir özellikleri dikkat çekiyor. Sözel anlamda tasavvufi ögeleri hissettiren dizelerle de bezenmiş. Prozodik hata-

lar yok mu? Türkülerin birçoğunda olduğu gibi onda da var. Erkan Oğur'un katkısı ise güçlüce kendini hissettiriyor.

Bu çalışmayı müzikal anlamda değerlendiren pek kimseye rastlamadım! "Ya hû, n'olmuş, nasıl bir müzik yapılmış?" demesi gerekenler sırra kadem bastılar. Ortalıkta dolaşan yalnız "lanetlilerle" nasıl yan yana gelinir sığlığında cümleler... Peki, bir toplumu bu sığlığa ve nobranlığa yönlendiren ne ola ki? Sorunun bir tek yanıtı var: o da "toplumsal bölünme."

Evet, ortamızdan derin bir kanyonun açıldığı günlerden geçiyoruz. Kanyonun iki yakasındakiler karşı taraflarına kin, nefret ve acımasızca bakmayı neredeyse ilke edinmiş vaziyetteler. Bu kadar nefretin bir toplumda oluşturulması tehlikeli mi? Evet, tehlikeli, hem de çok tehlikeli! İşin sonu nereye varır? Lafı eveleyip gevelemeye gerek yok! Tarafların boğaz boğaza gelmesine kadar gider. Din ile kin aynı anda pompalanıyorsa gün gelir,din sahneden kaçar, bizler de kinlerimizle baş başa kalırız. Kaldı ki yol haritası da bunu işaret ediyor!

İşin kayda değer bir diğer tarafı da İbrahim Kalın'ın kendi cenahından hiç eleştiri almamış olmasıdır. Öyle ya; Erkan Oğur politik bir figür değil ama "Ey zâhid şaraba eyle ihtirâm / İnsan ol cihanda bu dünya fâni / Ehline helâldir nâ-ehle haram / Biz içeriz bize yoktur vebâli" diyerek ve halkın da diline dolayarak alenen şarabı ve cümle müskirâtı kutsayan bir dili kullanmıştır.

BİZİM MİSYONUMUZ BU OYUNU BOZMAK OLMALIDIR

Sanatın ve sanatçının yegâne misyonu, oyun kuran olduğu kadar da oyunu bozan olmaktır. Aradaki kanyon derinleştikçe fiyortlarda atıp tutan, tribün amigoları da çoğalacaktır ve bu da doğaldır. Çünkü onlar tarihin her döneminde var oldular ve kendilerini ancak böyle var ettiler.

Aynı saldırı, bir dönem iki gözümün nuru Ara Güler için de yapıldı. Bu hadsiz takım, bir gözleri, bağımlı oldukları tribünlerinde; diğer gözleri kan içinde Ara'ya da saldırdılar. Neymiş; Erdoğan'ın ve ailesinin fotoğrafını çekmişmiş, evlerine gitmişmiş ve Erdoğan'ı bazı konularda da başarılı ve cesur buluyormuş. Ara Güler dediğimiz dev, gittiği yerde gölgelik aramaz! Olsa olsa gölge olur, böyle biline! Salvador Dali gibi "ne idüğü belirli (!)" bir adamı da, Picasso gibi bir komünisti de kadrajına alır. Hatta dönem dönem sol ve laikçi olan Cumhuriyet Gazetesi, ustayı "Ara'ki Bulasın" şeklinde endazesi kaymış bir başlık bile attı. Ara'nın yanıtı başka bir kapıyı Ara-lıyordu; *"Cumhuriyet gazetesi benim umurumda bile değil, artık o gazeteye bakmıyorum. Ben fotoğrafımı, sanatımı yapıyorum. Bu tür şeyleri yazanlarla uğraşacak zamanım yok!"*

Neyse ki sanırım durumu düzeltmek için birileri aklını başına topladı da Cumhuriyet 22 Aralık 2015 tarihinde aşağıdaki özrü açıkladı:

"Dünyaca ünlü bir fotoğraf sanatçısının ülkenin Cumhurbaşkanı'nın fotoğraflarını çekmek istemesi de, bu çekimin yapılmış olması da gayet anlaşılır ve doğal bir durumdur. Buna karşın, her gün şikâyetçi olduğumuz toplumun giderek kamplaştırılması, en insani ve doğal olayların, tutumların ve çalışmaların bile bu kamplaşma bağlamında değerlendirilmesi tuzağına, zaafına ne yazık ki biz de düştük. Bu nedenle Ara Güler'e açık bir özür borcumuz var. Yaptığımız bu yanlış nedeniyle özür dileriz."

İşin kayda değer bir diğer tarafı da İbrahim Kalın'ın kendi cenahından hiç eleştiri almamış olmasıdır. Öyle ya; Erkan Oğur politik bir figür değil ama *"Ey zâhid şaraba eyle ihtirâm / İnsan ol cihanda bu dünya fâni / Ehline helâldir nâ-ehle haram / Biz içeriz bize yoktur vebâli"* diyerek ve halkın da diline dolayarak alenen şarabı ve cümle müskirâtı kutsayan bir dili kullanmıştır. Kaldı ki kolonyanın içindeki alkole bile tahammül edemeyen bir yapının sözcüsü nasıl olur da bu mantıkla yan yana gelir? Lakin çıt çıkmadı o cenahtan. Kısacası "kazanın, kaybetmeyin".

Alman romantizminden beslenerek yarattığı "Gesamtkunstwerk" (bütünlüklü sanat eseri) kavramını ortaya atarak ve uygulayarak operada devrim yapan, hatta sinemayı bile etkileyecek bir akım başlatan Richard Wagner'i hepimiz biliriz. Hem Germen mitolojisiyle ilgili eserleri hem de Yahudi düşmanlığı yüzünden Adolf Hitler'in ilham kaynaklarından biri olması,

Alman toplumunu çok da fazla ilgilendirmez. Wagner aynı Wagnerdir! Hem Almanya hem de dünya için. Yalnız eserlerinin İsrail'de çalınması yasaktır. Kaldı ki Erkan Oğur ve Ara Güler'in yaşanmışlıklarında böylesine derinlemesine bir teslimiyet ve yandaşlık içinde olduklarına da tanık değiliz. Olsa n'olur? Asmak, kesmek, derisini yüzmek mi gerekir? Feodal toplum genetiğine bağlı aşiret mantığının modernistler tarafından tarifi "grup psikolojisi" olsa da bu, tamamen aklın ve vicdanın esaretidir.

Erkan Oğur'un ne dediğini tekrar hatırlayalım: *"Çok güzel, bence böyle şeyler söyleyin..." Doğru ve incelikle söylemiş... İbrahim Kalın'ın böylesi bir yeteneği varsa; bence de artık böyle şeyler söylemelidir (!).*

Satırlarımı Erkan Oğur'dan dinlemenin doyumsuz haz verdiği, sözleri Harabî'ye ait dizelerle bitirmek istiyorum:

"Kandil geceleri kandil oluruz
Kandilin içinde fitil oluruz
Hakkı göstermeye delil oluruz
Fakat kör olanlar görmez bu hâli"

[1] Gitar için üretilmiş avuç içi büyüklüğünde elektronik bir yaydır. Gitaristlerin pena yerine ellerinde tuttukları, pille çalışan bu küçük ünite, yaylı sazların, bakır ve tahta nefesli sazların sesini hassasiyetle taklit eder.

ERKAN OĞUR: "İÇİMİN BİR KÖŞESİ CIZ ETMİŞTİ"

İbrahim Kalın'ın bestelediği ve seslendirdiği ilahide kopuz çaldığı için sosyal medyada eleştirilen Erkan Oğur, Independent Türkçe yayınında Ali Kemal Erdem'in konuyla ilgili sorularını şöyle yanıtlamıştı:

Projeye nasıl katıldınız?
Ben sadece müzikle ilgili bir yaklaşımla ve İbrahim Kalın'ı bağlama seven, halk müziğiyle ilgili birisi diye hissettiğim için birkaç müzisyen arkadaşın ricası üzerine kopuzumla eşlik ettim. Düzenleme yapmadım. Onu yanlış yazıyorlar ya da yapımcı mı böyle yazmış bilemiyorum. Öylesine bir stüdyo işiydi, benim için ondan öte bir şey değildi.

İbrahim Kalın, çalmanız için ricacı oldu mu?
Kendisi de aradı, ricacı oldu. 'Çalarsam mutlu olacağını' söyledi. Ben de 'Benim için bağlama çalıp, halk müziği seven İbrahimsiniz. Tabii ki çalarım' dedim. Ama çalan müzisyen arkadaşlar daha önce bilgiliydiler herhalde. Daha önce çalışma yapmışlar çünkü. Müzik hazırlanmış. Sağına soluna benim de bir şeyler çalmamı istediler. Ben de dokundum.

Ne zaman oldu bu proje?
Neredeyse 1,5-2 yıl geçti. Ne çaldığımı bile unuttum.

Çalışmaya katıldığınız için bir eleştiri bekliyor muydunuz?
İçimin bir köşesi cız etmişti, benim ne işim var diye. Belki benim de hatam olmuş olabilir, böyle bir şeyi kabul etmek. Ben sadece müzik tarafına baktığım için çalmakta pek sorun görmedim. İnsanlar başka taraflara çektiler. Beni tanımadıkları için. Ben bugünkü iktidarı, hükümeti politikaları nedeniyle tasvip eden biri değilim.

Son eleştirileri nasıl değerlendiriyorsunuz?
Benim Saray ve kendi menfaati için müzik yapan birisi olduğumu ifade edenler oldu. Tersine Saray'ın verdiği ödülü kabul etmemiştim. Cumhurbaşkanı Müzik Ödülü›nü kabul etmemiştim.

Bazı kişiler sanatla, müzikle siyasetin farklı şeyler olduğunu söylerken bazıları da sanatın, müziğin içinde de siyasi tavır olacağını söyledi. Siz ne diyorsunuz bu konuda?
Olabilir. Birçokları böyle düşünebilir. Düşüncelere saygım var. İnsan varlığı, siyaset konusunun içinde olmamazlık edememiştir. Kimi aktif, kimi pasif olarak siyasetle ilgilenir. Ben solcu, devrimci birisiyim.

Yaşanan polemiğin ardından İbrahin Kalın sizi aradı mı?
Çok üzüldüğünü belirten mesajlar aldım.

Peki usta bir müzisyen olarak İbrahim Kalın'ın müzik yorumunu nasıl buldunuz?
Güzel, tok bir sesi var. Bağlamasını güzel çalıyor, deyişler söylüyor. Halk müziğini seven birisi olduğunu sezdiğim için bu işe eşliği kabul ettim. Sanırım bu benim hatam idi. Hatasız bir insan gösterin. Yoksa konumuyla, yaptığı işlerle, bulunduğu pozisyonla alakam yok. Elinde bağlamayla yürüyen ve halk müziğini seven biri benim için. Ben siyasetçi değilim. Müziğim siyaset üstüdür. Kendi felsefesini içerir. O da ses ve sessizlikten oluşmaktadır. Şu an ses bölümündeyim. Bu demek değil ki ben apolitik birisiyim. Devrimci bir tarafım var. Tırnaklarımızla buraya geldik.
Ali Kemal Erdem,
Independent Türkçe, 16 Nisan 2021

YUSUF ATILGAN'IN "BODUR MİNAREDEN ÖTE" ÖYKÜSÜNE YAKINDAN BAKIŞ

■ HALİL ŞAHAN

Bilindiği gibi, Yusuf Atılgan'ın romanlarında da gerçek sevgiyi arama söz konusudur. Bulunamaz bu sevgi bir türlü. "Aylak Adam"da da "Anayurt Oteli"nde de başkişiler gerçek sevgiyi ararlar, ama bulamazlar. "Bodur Minareden Öte" öyküsünde aranan sevgi bulunmuş gibidir, ama öykü kişimiz onu yaşama geçirmekten kaçınmaktadır.

Öykümüz bir bekleme edimiyle başlıyor ve bitiyor. Aradaki olgular geri dönüşlerle verilmiş. Kuruluş uyanık olmayı gerektirecek nitelikte. Zaman ve yer bağlantıları birçok incelik içeriyor.

Anlatım birinci tekil kişi ağzından. Bu kişi, aynı zamanda öykünün başkişisi de. Ve bu kişi, sokağın başında durmuş, iki hafta önce Karşıyaka vapurunda görüp de vurulduğu bir kızın evinden çıkmasını bekliyor.

Öykü ilerledikçe görüyoruz ki, öykü kişimiz çok seçici. Sevgi ve kadınlar konusunda kendine özgü düşünceleri var. Her kızı sevecek biri değil. Bu kıza vurulması kızın taşıdığı niteliklerden:

"Açık-saçık fıkralar anlatılan tozlu odalara yakışmayacak, temiz, güzel yüzü" olan ve "gösterişten, ikiyüzlülükten, şirretçe kendini savunmaktan uzak" (s. 87) bir kız.

Bilindiği gibi, Yusuf Atılgan'ın romanlarında da gerçek sevgiyi arama söz konusudur. Bulunamaz bu sevgi bir türlü. "Aylak Adam"da da "Anayurt Oteli"nde de başkişiler gerçek sevgiyi ararlar, ama bulamazlar. "Bodur Minareden Öte" öyküsünde aranan sevgi bulunmuş gibidir, ama öykü kişimiz onu yaşama geçirmekten kaçınmaktadır. İki haftadır sevgilisini hemen her gün izlemekte, bodur minarenin arkasındaki evine kadar arkasından gelmekte, ama ona açılmamaktadır. Hele dokunmaktan enikonu korkmaktadır.

Öykü kişimiz sevgilisiyle ilgili düşlerle yetiniyor.

Neden?

Sanırım öykü kişimiz, önemli olanın sevgiyi bulmaktan çok yaşatmak olduğu kanısını taşımaktadır. Beş yıl süren ve sevgisizlikle biten bir evlilik yaşamıştır. Yapaylığın, ikiyüzlülüğün egemen olduğu, katı kurallar altında varlık sevincini yitirmiş bir toplumda gerçek sevgiyi yaşatmak olanaksızdır.

Kişimiz, evliliğini yeni bitirmiştir. Beş yıl süren evliliğinin ikinci yılında karısının adını unutur. Daha doğrusu durumu öyle tanımlar. Aslında o bir eğretilemedir; sevginin bitişinin adın unutuluşa benzetildiği bir eğretileme.

Yazarımız bu öyküsünde pek de açık olmayan birçok simge ve eğretileme kullanmış. Örneğin evliliğinin sevgisizlik döneminde bunalınca, ki onu da altından döşemenin kayması eğretilemesiyle vermiştir, karısının kıllarına tutunduğunu söylüyor ve bu eğretilemeyle yaşadığı sevgisiz cinselliği anlatıyor. Ben öyle yorumluyorum bunu daha doğrusu.

Öykü kişimiz, işte bu deneyimlerden sonra yakın birliktelikten kaçınmaktadır. Atak davranarak bir yanlışlığa düşmek istemediği anlaşılıyor. O nedenle de, "yılgın bir kişiliğe" (s. 81) bürünmeye çalışıyor.

Aşağıdaki alıntıda görüldüğü gibi sevgilisine kazara dokunmaktan bile korkuyor.

"... yanına – sağına- gidip durdum. İlk defa öyle yakındık. Boynu kısalır gibi oldu. Neden uzanamıyordum eline? Bir şeyden mi korkuyorduk? Parmaklarını avucunun içine topladı, birkaç adım öteye ayrıldı, bana baktı. Sanki 'Bozmayalım onu; bitmesin' diyordu. Evet dedim. Utanıyordum." (s. 83)

Bu sözlerden, öykü kişimizin ilişkiyi cinselliğe vardırmak istemediği anlamını da çıkarıyorum ben. Zaten birkaç sayfa sonra, bu, başkalarına yönelttiği eleştiride neredeyse açıkça belli ediliyor:

"Onları bilir gibiydim. Yapışkan erkeklerdi; onların yapışkanlığıyla övünen kızlardı; kucağına çekivermek için ilk kıpırtıyı karşısında duran dişiden bekleyen cıvımaya istekli" (s. 87) kişiler.

Görüldüğü gibi, öykü kişimiz, sevgi ilişkisini hemen cinselliğe, hem de bayağı bir cinselliğe dökmek isteyenlerden yerici bir söylemle söz ediyor.

YABANCILAŞTIRAN TOPLUMDA SEVGİ

1970'li yıllarda Zebercet bahane edilerek Yusuf Atılgan'a sapık cinsellikten başka bir şey anlatmıyor yergisi yöneltilmişti. Oysa o, daha 1950'lerde temiz, içten ve duygusal aşkı anlatmış:

"Kimsenin göremediği, iki ucunda yalnız kaldığımız o kıldan ince köprüyü kurardık... Kendimi ona gerekli yapmaya uğraşıyordum belki. Dünyada ötekilerin de oluşunu bağışlıyordum." (s.90)

Alıntının son tümcesinin üzerinde durmalıyım: Kişimiz, sevgilisine öyle içten ve derin bağlı ki, varlığını ezen, onu yabancılaştıran toplumu bile sevgilisi için bağışlamaktadır.

Gerçek ve temiz aşkı arayan ve onu içtenlikle yaşamak isteyen kişiler elbette sağlıklı bir toplumda bulunur. Oysa öykü kişimizin yaşadığı toplumda, kişilerin "yaşamını düzenli bir sıkıntı yönetir gibi"dir. (s. 84) Ayrıca bu toplumun insanları, inme geçiren birine gülerek eğlenecek kadar duygusuz ve duyarsızdır. (s. 85)

Öykümüzün başına dönmek istiyorum. Özellikle giriş bölümcesi (paragraf) üzerinde durmalıyım.

"Sıvasız taş duvara yaslanıp o korkunç sesi bekledim. Buraya gelmeden önce ne gerekiyorsa hepsini yaptım; öğle yemeği yemedim, tıklım tıklım bir otobüste biletçiyi ayağıma bastır-

Gerçek ve temiz aşkı arayan ve onu içtenlikle yaşamak isteyen kişiler elbette sağlıklı bir toplumda bulunur. Oysa öykü kişimizin yaşadığı toplumda, kişilerin "yaşamını düzenli bir sıkıntı yönetir gibi"dir. Ayrıca bu toplumun insanları, inme geçiren birine gülerek eğlenecek kadar duygusuz ve duyarsızdır.

dım; bir kadına kaşlarını çattırdım; inerken tıraşı gecikmiş, kahverengi enseli bir adamı 'Yavaş ol be!' diye bağırttım; stadyumun önünde bağırgan kalabalığın arasına karışıp – sol kolum iç cebimin üstünde- kendimi itelettim, kakalattım. Bütün bunlar içimde büyümesini istediğim yılgın kişiyi yavaş yavaş, gittikçe artarak hazırlıyorlardı; ama tamamlanması için bir de o korkunç ses gerekiyordu. Yakın stadyumu dolduran binlerce insanın ağzından yükselen... İşte:

- Heeeeeeeey!

Omuzlarım daralır gibi oldu; küçülüyordum. Artık bodur minarenin ötesindeki sokaktan çıkıp gelebilir. Yanına gidip elini tutamam. Uzaktan, ardınca yürürüm." (s. 81)

Öykü kişimiz, gidip sevgilisinin elini tutmamak, diyesim onunla yakın ilişki kurmamak için özgüvenini, cesaretini yıkmaya çalışıyor gibi. Ama bana en ilginç geleni, stadyumdan yükselen, binlerce kişinin ağzından çıkan ve öykü kişimizin 'korkunç' diye nitelediği ses. O ses bir yığınsal (kitlesel) ses. Öykü kişimiz yeni bir kişilik edinmek istiyor; yapıp etmelerinden çıkan genel sonuç bu. Kendini duygularının güdümüne bırakmaktan kaçınmasının temelinde de aslında bu var. İşte o nedenledir ki, o sesi 'korkunç' diye niteliyor. Kişiliklerin özgünlüğünün, kalabalık bir yığının içinde erimesi, onu kendine getiriyor; ona yol göstericilik etmiş oluyor. Peşinde olduğu kız için, "Artık bodur minarenin ötesinden çıkıp gelebilir. Yanına gidip elini tutamam. Uzaktan ardınca yürürüm" demesi ondan.

TUTUCU KASABADAN DENİZLİ ŞEHRE

Evet, öykü kişimiz yeni bir kişilik oluşturma çabasında. Bunun için başvurduğu yollardan biri, hatta en önemlisi, dağ gibi katı kuralları olan tutucu bir toplumla hesaplaşmak.

Öyküdeki simge yapılan varlıklardan biri de "dağ." Bu dağ, yarıbelinden yukarısı çıplak olan bir dağdır ve bir kasabada bulunmaktadır. Bu betimlemeden dağın Manisa'daki Spil olduğu anlaşılıyor. O zaman kasaba da Manisa'dır.

"Evimiz dağa bakardı. Kasabada her şey, herkes bu yarıbelinden yukarısı çıplak dağa bakar gibiydi. Oturgundu, sağlamdı." (s. 84)

Özellikle 1940'lı, 1950'li yıllarda Ege Bölgesinin en tutucu kasabası (kenti) Manisa'dır. Yazarımız da, öykü kişimiz de oralıdır, kişilikleri o ortamda oluşmuştur. Ve bu kişilik belirlendiği toplumun kurallarına sıkı sıkıya bağlıdır. Nitekim öykü kişimiz yeni tutum ve davranışlar belirlemeye çabalasa da o konuda tutarlı olamaz. Sonunda orayı terk eder.

"Yedek giysilerimi bir bavula doldurdum, evden çıktım. Dağ oradaydı. Bana bu katı, oturgan kabarıklık değil, kıpırdak bir deniz üstü düzlüğü gerekti. / Kasabadan kaçmadım ben; düpedüz buraya geldim." (s. 86)

Geldiği yer İzmir'dir. Ağabeyinin evine sığınır. Evde istenmemektedir, onun da etkisiyle sürekli dışarıdadır. İş aradığı yalanıyla oyalar ağabeyini. Aradığı, gerçek sevgidir.

İzmir'de sürekli dolaşır. Alsancak- Karşıyaka arasında vapur yolculukları yapar. Birçok insan görür. Öykünün kuruluşu da bu gezmelere ve görmelere göre yapılmış. Zaten o gezme ve görmeler yazarımıza dünya görüşünü yansıtma olanağı vermektedir. Örneğin insanlarla iletişim kurmayı denemek için "insanların kaynaştıkları yerlere doğru yürür." (s. 86) Ama "kimseyle konuşmaz, iletişimin kendiliğinden olmasını ister." (s. 86)

VAROLUŞÇULUK ÖĞELERİ

Ve; "kendini öldürenlerin yaşamayı aşırı sevenler olduğunu düşünür." (s. 86) Ertesi gün kendini denizin derin yerinde öldürmeye karar verir. Ama bu karar ona "insanları gerçekten görme"yi (s. 87) sağlar ve kararından vazgeçer.

Bu da ötekiler gibi Varoluşçuluğun ilkelerinde biridir. Ötekiler gibi derken, toplumun, başka bir deyişle ötekilerin verdiği

Özellikle 1940'lı, 1950'li yıllarda Ege Bölgesinin en tutucu kasabası (kenti) Manisa'dır. Yazarımız da, öykü kişimiz de oralıdır, kişilikleri o ortamda oluşmuştur. Ve bu kişilik belirlendiği toplumun kurallarına sıkı sıkıya bağlıdır. Nitekim öykü kişimiz yeni tutum ve davranışlar belirlemeye çabalasa da o konuda tutarlı olamaz. Sonunda orayı terk eder.

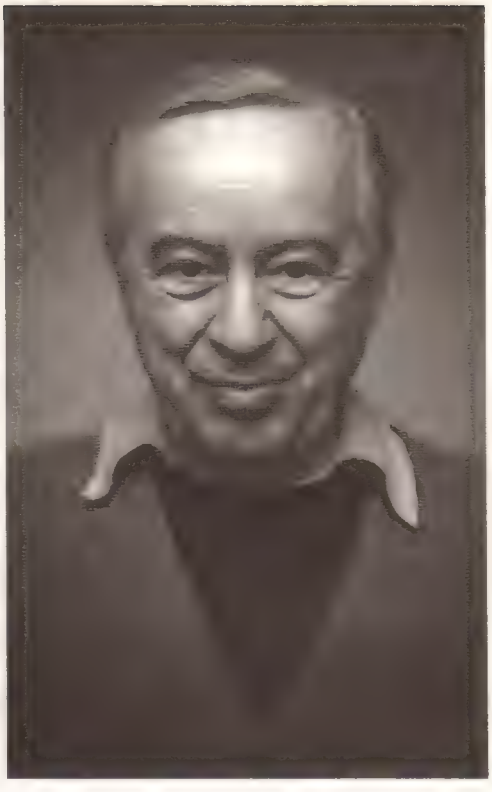

sıkıntıyı; özgür ve özgün birey olma çabalarını amaçlıyorum.

Öyküye adının verildiği 'bodur minare' de özgür ve özgün kişiliğin engeli bence. Geçmişte ereksiyon eksikliği ve özlemi diye nitelendiğini söyleyenler oldu. Ben o kanıda değilim ve onu kişinin karşısına dikilen aşılmaz bir tabu olarak görüyorum. Nitekim öykü kişimizin, belli bir yerden öteye geçmesini önlüyor. Yarattığı korkuyla.

"Birden minareyi gördüm. Olduğum yerde durdum, o yürüyordu. Minare karşımdaydı. Çökeceğinden korkularak yıktırılan bir eski yapıdan arda kalmış kalın tahtalardan yapıldığını sandığım, üstüne bir kumru kanadının gölgesi düşmüş de yapışık kalmışçasına koyu kurşun rengine boyalı bir bodur minare sanki beni onun sokağına girmekten, oturduğu evi öğrenmekten önlüyordu. Hiçbir sallantının yıkamayacağı eskimiş sağlamlığındaki kendine güvendi belki beni tutan. Onun ötesindeki sokağa giren kızın ardından gitmeden; geriye döndüm. Karşıma dikilen bodur minare belki bir bahaneydi; onun, evini bilmeyi değil düşünmeyi istiyordum. Düşündüm de." (s. 88)

Bodur minarenin dinsel bir simge, ama daha çok kişiliklere korku olarak yerleşmiş bir simge olduğu konusunda artık bir kuşkum kalmadı. Ama öykü kişimizin böyle bir kuşkusu var gibi: "Karşıma dikilen bodur minare belki bir bahaneydi." Tümcesinden çıkardığım anlam bu. Öykü kişimizin tutum ve davranışlarında olduğu gibi duygularında da bir kararlılık yok. Kendisi de farkında bunun;

"İki haftadır kaçınılmaz sondan korkar gibiyiz. Her şeyin eskiden denenmiş bir çıkmaz yola gidişindeki kesinliğin önüne geçemeyecek miyiz? Yok mu kurtuluş? .../ Ötekileri ayağıma bastırıyor, kendimi iteletip kakalatıyorum. .../ ama geceleri pis düşlerim başlıyor. Sözde burnunun ucundan öpmek için eğiliyorum yüzüne, oysa dudaklarını öpüyorum. En kötüsü dudaklarını çekmeyişi" (s. 92)

Bu anlatılanlar hep düşsel. Ama o düşlerin içeriğinin somut cinselliğe kaydığı görülüyor. Öykü kişimiz tedirgindir. En sonda kızdan gelen kısa mektuptan öğrendiğimize göre kız da tedirgin hatta mutsuz. O nedenle de öğrenim görme bahanesiyle başka kente gidiyor.

Kişimiz savaşımı yitirmiştir. Yoğun bir bunalıma düşer. Ama çevresindeki düzen kaskatı yerli yerindedir. "Sırtındaki ağır duvarı temelinin üstüne indirip yürür." (s.93) Kaçar yani.

"Bodur Minareden Öte" yazıldığı dönem gereği Varoluşçu anlayışla yazılmış bir öykü. Özenli bir yakın okumayla kolayca anlaşılıyor bu. Örneğin yalnızca öykü kişisi değil, herkes bunalım yaşıyor. Öykü kişimiz sık sık, hiçlik duygusuna kapılıyor. Bu, döşemenin ayağının altından kayması olarak eğretileniyor. Bu anlatılan Nihilist davranışlar bence.

Öykü kişimizin bir ara özgürce kendini öldürmeyi seçtiğini görüyoruz. Gerçi dönüş yapıyor, ama karar vermesi özgürce bir tutum.

Kişimizin ötekilere bakışı da Varoluşcu bir bakış. Zaman zaman Sartre'ın başkaları cehennemdir sözünü anımsatıyor.

Kapitalistlere de eleştiri var bence. Öykü kişimiz, kendisine bir vapura binme parasının yettiğini, ama başkalarının vapuru satın almaya uğraştığını kınamalı biçimde söylüyor.

"Bodur Minareden Öte"nin 1950'lerin sonlarında yazıldığı dilinden de belli. Oturmamış bazı Öztürkçe sözcükler var. Ama genelde büyük bir yazarın kaleminden çıktığı da bes belli.

Kaynak: Yusuf Atılgan, BÜTÜN ÖYKÜLERİ, Can Yayınları, 2017, s. 81 – 93.

KEMAL ATEŞ İLE SESSİZ ŞAMPİYON ÜZERİNE SÖYLEŞİ

KEMAL ATEŞ: "AHMET BİLEK'İ BİLMEMEK, KÖY ENSTİTÜLERİNİ BİRAZ EKSİK BİLMEKTİR."

■ SÖYLEŞİ: ERDAL ATICI

Köy enstitülerinde spor yapan gençlerin fotoğrafları çokça karşımıza çıkıyor ama "köy enstitüleri ve spor" konusunu araştıran bir kitaba rastlamadım, hatta bir yazı bile okumadık. Bu roman sanırım bu boşluğu da dolduracak, biraz da bu amaçla yazdım. Pistlerde Türkiye dereceleri için koşan atletler olduğunu da öğrendim bu arada.

E. Atıcı-Sessiz Şampiyon'un uzun bir çalışmanın eseri olduğunu biliyoruz. Gelip gittiğiniz kütüphaneler içinde bizim Vakfın kitaplığı da vardı. Birçok bilgi ve belge toplanmış, çok da emek harcanmış bu kitabın yazılış sürecini anlatır mısınız?

K. Ateş- Sessiz Şampiyon'un hazırlanış süreci, araştırmaları nerdeyse on yıl sürdü. Bu süreye, rahmetli Ahmet Bilek gibi şampiyonlarla Ankara'da Gölbaşı Sinemasının altındaki salonumuzda, aynı mindere ter döktüğüm üç yılı da ekleyebilirsiniz. Kimlerle görüşmedim, nerelere gitmedim ki bu roman için? Önce ailesinden başladım. Değerli eşi Ayten Bilek bu işe başladığımda sağ idi. 2013 yılında aramızdan ayrıldı. Eskişehir'de yaşıyordu. İki kez Eskişehir'e gittim, Ayten Hanım'la uzun görüşmelerim oldu. Böylesine sessiz, beyefendi, kibar bir insan nasıl böyle gürültülü bir ölümle aramızdan ayrıldı, acılı eşe eski sıkıntılı günlerinin acısını yaşatmadan konuşmaya çalıştım, sorularımı çok özen göstererek sordum. İntihar, biliyorsunuz tıbbın bile tam açıklayamadığı sorularla dolu. Hâlâ araştırılan bir konu. Ayten Hanım, 28 yaşında eşinin trajik ölümünün ardından iki çocuğuyla dul kaldı. Onun da ayrı bir öyküsü var. Ahmet Bilek'in intiharına başta girmek istemese de, uzun söyleşilerimiz sırasında şampiyonumuzla Eskişehir'de evlendikleri günlerden başlayarak, kocasını ölüme kadar götüren bunalım sürecini, bazı olayları da anlattı. Okuduğu kitapları gösterdi bana, bolca da fotoğraf verdiler. İntiharın geride bıraktığı acı ve sarsıntı, öteki ölümlere benzemez. Bu acıyı yaşamış bir aileyle konuşmanın zorluklarını gördüm, ama istediğim, beklediğim bilgilerin hepsine değilse de çoğuna, çok önemli olanlarına ulaştım. Okur çok dikkatli okumalı bu kitabı, sezdirmeler önemlidir bu romanda. Aynı kentte, Ahmet Bilek'in kardeşi

Mehmet Ali ile de görüştüm. Kula'da Menye köylüleriyle görüştüm. Sonra sıra Kızılçullu'daki arkadaşlarına, yarım bıraktığı Gazi Eğitim'deki sınıf arkadaşlarına geldi. Gençliğimde güreş yaptığım için, güreş çevrelerini iyi biliyorum, güreşçi arkadaşlarına ulaşmak zor olmadı benim için. En sonunda da yurtdışında İtalya'da, Almanya'da sürdü araştırmalarım. Yüzlerce gazeteye, belgeye ulaştım. Özellikle Almanya'nın Köllerbach kasabasına gitmek, hele dil bilmediğim için oradaki insanlarla konuşmak benim için çok zordu. Bu zorlukları yazar arkadaşım Selçuk Ülger ve değerli eşi Senar Hanım'ın unutamayacağım ilgileriyle aştım.

KÖY ENSTİTÜLERİNDEN YETİŞEN SPORCULAR

E. Atıcı -Ahmet Bilek'le ilgili kısaca bilgi verir misiniz?

K. Ateş- Ahmet Bilek, Mahmut Makal, Fakir Baykurt gibi bir köy çocuğu, köy enstitülü. 1932 yılında Kula'nın Menye (Gökçeören) köyünde doğmuş. Babasının öldüğü yıl Kızılçullu'yu kazanıyor, Amerikalılardan kalan bu okulun güzel bir spor salonu var, güreşi burada öğreniyor. Köy enstitülerini bilirsiniz, çevreden usta öğreticiler bulunur. Âşık Veysel bile enstitülerde dersler verdi. Bu okulda kimden güreşi öğrendi, hangi öğretmenleri elinde tuttu, hepsini araştırdım, öğrendim. Daha öğrenciyken İzmir Demirspor'da güreşti. 1951 yılında Eskişehir'e atandı, merkez köylerinin birinde öğretmen olarak çalıştı. 1960 yılında Roma'da büyük bir mücadeleyle birincilik kürsüsüne giden zorlu yolun ilk basamakları Kızılçullu Köy Enstitüsünden başlar. Ahmet Bilek adını yazık ki köy enstitüsü mezunları bile bilmiyorlar, benden öğrendiklerinde hem şaşırmışlar, hem sevinmişlerdi. Çağdaş bir toplumda spor da sanat kadar önemlidir. Bana göre, köy enstitüleri deyince, Mahmut Makal'ın, Fakir Baykurt'un hemen yanına konacak bir başarı öyküsü var Ahmet Bilek'in. Ahmet Bilek'i bilmemek, köy enstitülerini biraz eksik bilmektir.

E. Atıcı -Bu romanda köy enstitülerinin bir yanını daha görmüş oluyoruz, köy enstitüleri ve spor...

K. Ateş- Evet, Ahmet Bilek'in yaşamını araştırırken, yazılı kaynaklarla yetinmedim, onlarca enstitü mezunuyla görüştüm, köy enstitülerinde sporun ne denli önemli olduğunu gördüm. Enstitü takımlarında spor yapanlarla konuştum. Araştırmalarım sonucunda Ahmet'in başarısının bir tesadüf olmadığını, köy enstitülerindeki bilinçli çalışmaların, köy enstitüsü sisteminin yarattığı bir şampiyon olduğunu gördüm. Hasan Âli Yücel'in 1946 yılında Meclis'te yaptığı bir konuşma, 1948 yılında Spor Genel Müdürü Mehmet Arkan'ın bir konuşması, enstitülerden güreşte şampiyonlar çıkacağının ipuçlarını veriyordu. 1948 yılında Yaşar Doğu ve öteki Londra şampiyonları Kızılçullu'ya enstitüler arasında yapılan güreş karşılaşmalarını izlemek için geliyorlar, hakemlik yapıyorlar. Giderlerken, izledikleri gençlerin adlarını da vererek, en az dört beş kişinin üç yıl sonra ulusal takımda yer alabileceğini söylüyorlar. Ben gene yaptığım araştırmada gerçekten 1950'lerin başında enstitüden yetişen beş kadar güreşçinin ulusal takım kampına çağrıldığını öğrendim. Bunlardan üçü Türkiye şampiyonu olmuştu. Araştırmamda köy enstitülerinden yetişen Ahmet'ten önce ilk olimpik şampiyonun kim olduğu bilgisine kadar ulaştım. Köy enstitülerinden yetişen ilk olimpik sporcu kim? Bakın bunlar şimdiye değin hiç konuşulmadı.

E. Atıcı-Köy enstitülerinin en az irdelenen yanı belki de bu romanla ortaya çıkıyor.

K. Ateş- Köy enstitülerinde spor yapan gençlerin fotoğrafları çokça karşımıza çıkıyor ama "köy enstitüleri ve spor" konusunu araştıran bir kitaba rastlamadım, hatta bir yazı bile okumadık. Bu roman sanırım bu boşluğu da dolduracak, biraz da bu amaçla yazdım. Pistlerde Türkiye dereceleri için koşan atletler olduğunu da öğrendim bu arada.

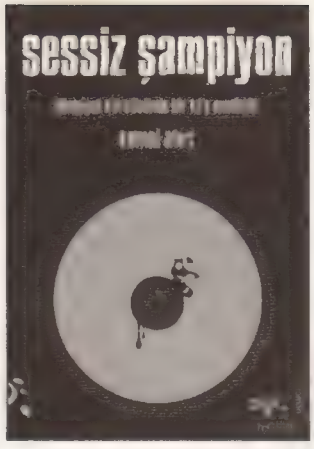

Enstitüler köyde sönük, silik öğretmen istemiyor, zor doğa koşullarına dayanıklı öğretmen yetiştirmeyi amaçlıyor. Köy enstitüleri kapatılmasaydı Ahmet Bilek gibi daha başka şampiyonlar da çıkacaktı bu okullardan, hem de okumuş şampiyonlar.

Şampiyon Bilek, Roma 1960

SPOR BESİN KADAR ÖNEMLİ

E. Atıcı-Roman boyunca köy enstitülerinden olimpiyat şampiyonluğuna uzanan ve zorlu bir mücadeleyle geçen bir uzun yolculuğu izliyoruz. Köy enstitüleri kapatılmasaydı bu yoldan geçen daha çok sporcu olacak mıydı?

K. Ateş- Spor şaha kalkacaktı Türkiye'de enstitüler kapatılmasaydı. Köy enstitülerinin beden eğitimi müfredatını inceledim. Sporun "besin" kadar önemli olduğu yazılı. Güreşçilerimiz, Yaşar Doğu'lar, Celal Atik'ler dünya minderlerinde kendilerini göstermeden önce "Türk gibi kuvvetli sözüne layık gençler yetiştirme" amacı enstitülerin müfredatına yazılmıştı. Bu sözün geçtiği tek müfredattır köy enstitüleri müfredatı. Enstitüler köyde sönük, silik öğretmen istemiyor, zor doğa koşullarına dayanıklı öğretmen yetiştirmeyi amaçlıyor. Köy enstitüleri kapatılmasaydı Ahmet Bilek gibi daha başka şampiyonlar da çıkacaktı bu okullardan, hem de okumuş şampiyonlar. Ayrıca enstitü mezunları köylere atandıkları için spor kulübü bulamadılar, onlar büyük kentlere atansalardı, kapatılmalarına rağmen daha pek çok Ahmet Bilekler görebilirdik. Ahmet spordan kopmayacağı bir yere atandı, mücadelesini sürdürdü.

E. Atıcı-*Ahmet Bilek şampiyon olduktan sonra devletten beklediği ilgiyi göremiyor sanırım.*

K. Ateş- Ahmet Bilek'in 1961 yılında yurtdışına giderken verdiği bir demeci buldum. Aslında hiç istemiyor gitmeyi, ama uzun kamplar nedeniyle öğrencileri geri kaldığı için öğretmenliği bırakıp bir yerde düşük maaşlı küçük bir memur olmuş. Spor için yapılan şu fedakârlığa bakın siz. Dul annesine ve kardeşine bakıyor, o yıl evleniyor da, ev geçindirecek. Geçinemiyor aldığı parayla. Minderlerin ilk öğretmen şampiyonunun devlet ya da toplum değerini bilmedi. Benim adına "bilek göçü" dediğim göçün öncülerinden oldu Ahmet. Keşke gitmeseydi, gitmeseydi uzun süre aramızda yaşayacaktı büyük bir olasılıkla. Otuz sekiz yaşında çekip gitmeyecekti bu dünyadan.

E. Atıcı -Ahmet Bilek adının, okuduğu Kızılçullu Köy Enstitüsünde, yani bu günkü NATO binasında yaşatılması için siz çok mücadele ettiniz, değil mi?

K. Ateş- O da uzunca bir öyküdür, bir vefasızlık öyküsüdür, kaş yaparken göz çıkarma öyküsüdür. Bu konuyu ayrıca yazacağım. Genel Kurmay benim bir dilekçem üzerine 2015 yılında bir kararla NATO içindeki spor salonuna Ahmet Bilek adının verilmesini kabul etti. Tören aşamasında bir şeyler oldu. Bana verilen sözlü yanıt ile yazılı yanıt biraz farklı. Şampiyonun adı oradan hemen kaldırıldı. Ordumuzun bin bir derdi içinde hiç girmek istemediğim bir konu ama bunu da ayrıca yazacağım. Romana paralel bir kurguyla bu konu da girdi. Bir kampanya başlatılmalı ve Ahmet Bilek adı okuduğu o binada bir yere mutlaka yazılmalı.

Kemal Ateş, Sessiz Şampiyon, H2O Yayınevi, İstanbul 2021

Fotoğrafta Ahmet Bilek'in ev sahibi Gertrud Himber ile konuşuyorum. Solumdaki gözlüklü hanım Senar Ülger, çevirmenim.

HEP GENÇLERLE ARKADAŞ HİÇ YAŞLANMAYAN KARİKATÜR USTASI

■ ERDOĞAN KARAYEL

Büyük üstad, değerli ağabeyim..

NECMİ RIZA AYÇA aramızdan ayrılalı 20 yıl olmuş...

***

Teşvikiye'de Türkiye karikatürüne damgasını vurmuş üç usta ile komşuydum.. Teşvikiye camisinin biraz aşağısında ALİ ULVİ..

Bizim sokağın iki paralel üstünde FERRUH DOĞAN..

Aynı sokakta biraz daha aşağıda SEMİH BALCIOĞLU..

ALİ ULVİ ile caddede karşılaşır saygıyla hal hatır sorardım. Her zamanki gibi ağzında piposu samimi ve içten ayaküstü sohbet ederdik. Evini ziyaret edememiştim hiç. Dile getirmeye de çekinirdim açıkçası...

Ama SEMİH abi ve FERRUH abinin evinden çıkmazdık... Böyle ustalarla komşu olunca ve masaları başında büyük bir feyzle çalışmalarını izleyince, sizin başarısız bir karikatürcü olma şansınız var mı?

TURHAN abinin evi adeta müze gibiydi. Orijinal Abdülcanbaz çizimlerinden oluşan sehpasının üstüne çay bardağını ve tabağını koymak yerine dizime koyar öyle yudumlardım çayımı.

***

NECMİ abinin evi Darphane'nin tam karşısındaydı. Çok mütevazi ve sade bir evi vardı.. Duvarlarında orijinal resimleri asılıydı. Ne istesen verirdi de ben çekinirdim istemeye...

Hep şıktı, bir gün fularsız görmedim onu. 90'a merdiven dayamasına rağmen her gün muntazaman en az 7 km. yürürdü. Dal gibiydi ama muhteşem bir iştahı vardı. Benim yediğimin en az iki mislini yerdi. Ama yakardı tüm yediğini içtiğini yürüyüşleriyle... Teşvikiye'deki eve misafir ederdik sıkça. Pastırmalı kuru fasulye en sevdiği yemekti. Ev ziyaretlerine biz Koşuyolu Basın Sitesi'ne taşınınca da devam etti. Ama ben arabayla alıp tekrar evine bırakıyordum. Anılarını dinlemek büyük keyif verirdi. Zamanı sanki durdurmuş gibiydi. Ölümsüzdü adeta. Hiç ummadığımız bir anda kaybettiğimizde inanamamıştım... Yirmi yıl olmuş... Şaka gibi...

Işıl ışıl uyuyun ustalarım... Işıltınız çizgi yolumuzu aydınlatıyor.

***

1986 baharında bir akşam Türk karikatürünün büyük ustalarından NECMİ RIZA AYÇA Kadıköy-Koşuyolu Basın Sitesi'ndeki evime ziyarete gelmişti. O gün ayrıca dünyaca ünlü çizer Janusz Kapusta'yı da evimde ağırlamıştım. Can dostum Necati Abacı da komşumdu. Evlerimizden karikatürcü, yazar eksik olmazdı. Gürbüz Doğan Ekşioğlu'ndan Turgut Çeviker'e, Semih Poroy'dan Kamil Masaracı'ya...

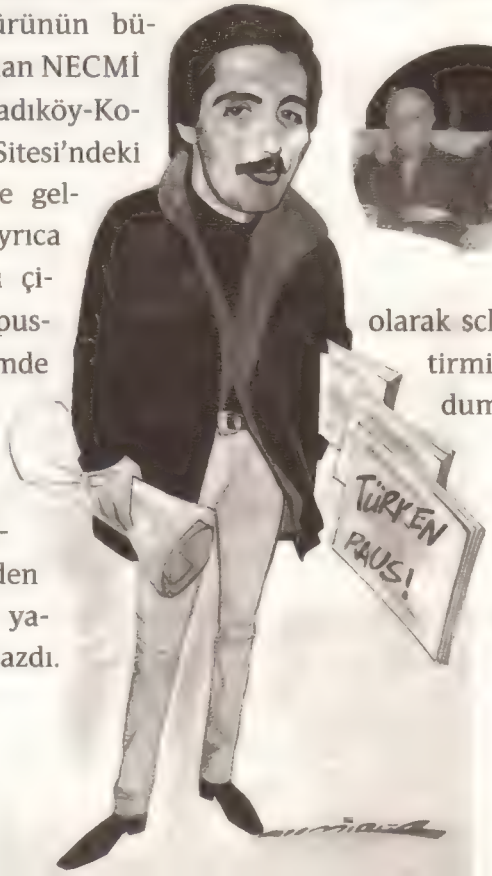

Benim için çok değerli olan bu kareyi, Necmi abinin, yıllar önce schöller kâğıda guvaş boya ile çizdiği portremle paylaşıyorum. Orijinaline hâlâ gözüm gibi bakıyorum.

***

Işıklar içinde uyu Necmi abi... Her yitirdiğimiz ustada olduğu gibi ışıltılarınız yolumuzu aydınlatıyor günümüz karanlık Türkiye'sinde...

***

Yıl 1984, Türkiye karikatürünün mihenk taşlarından Necmi Rıza Ayça'yı Teşvikiye'deki evimizde ağırlıyoruz. O zamanlar ben Devekuşu Ajans'ta sanat yönetmeni olarak çalışıyorum. Mide ameliyatı olmuşum galeta gibiyim. Necmi abi aslan sütü içiyor, bense ayran... Ve en sevdiği yemek olan pastırmalı kuru fasulye de masada... Bir de sürprizi olmuştu o gün bana... Benim portremi orijinal olarak schöller kâğıdına çizip getirmiş... Ne kadar mutlu oldum, anlatamam...

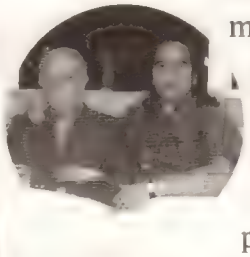

***

Işıklar içinde uyu büyük usta...

Işığın bizlere yol oluyor...

Yordam oluyor...

BİR KİTAP BAĞIMLISININ NOTLARI-2021/TEMMUZ

HAKKINDA KONUŞMAYA ZORLAYAN OLAYLAR VE KİTAPLAR

■ DR. ULVİ ÖZDEMİR

Bizi, ülkenin aydın geleneğini, akademik birikimini 'yok olmuş' kabul ediyorlar. Belki dışardan gerçekten de öyle görünüyor; bilemiyorum. Yazdıklarının yer yer ciddiyetsiz hallerine bakıldığında çok kolay bir biçimde son darbeleri indireceklerini düşünüyor gibiler. Ama o kadar da değil. 12 Eylül faşist askeri darbesi akademide çok büyük bir yıkım yaptı, doğru, ama bitmedik ve buradayız.

Bir kısa dönem için yazıp bitirmeye, düzeltmeye, son halini vermeye çalıştığım kitap sayısı okuyup bitirmeye çalıştığım kitap sayısını geçti! Hayatımda bir daha böyle bir dönem yakalayacağımı sanmıyorum.

Yazdığım kitaplardan biri 22 Haziran 1941'de Faşist Alman ordularının Sovyetler Birliği'ne saldırmalarıyla başlayan Barbarossa Harekâtı ile ilgiliydi. Muhtemel başlığı *Savaş Tarihinin En Büyük Hatalarından Biri: Barbarossa Harekâtı* olacak. Gerçekten de aradan geçen 80 yıldan beridir bu büyük askeri hatanın nedenleri hep konuşuldu, ben de konuşuyorum bu kitapta. Benim yeni olarak söyleyeceklerim özetle daha çok siyasal gücün kısıtlanmamasının dış politikaya etkisi üzerine. Mutlak, denetlenemeyen güç mutlaka dış savaş arayışına girişiyor. Bunu göstermeye çalışıyorum. Yoksa sadece bilinen şeyleri tekrar söylemek değil amacım. Benzer şeyleri Japonların Pearl Harbour saldırısı için de söyleyebiliriz. Bu saldırı için de Japon generallerinden birinin "Uyuyan devi uyandırdık" dediği söylenir. Dememişse bile gerçeğe çok uygun bir cümle. Çünkü bu saldırının saçmalığını çok iyi vurguluyor. Her iki saldırı da benim tezimi destekliyor diye düşünüyorum. Güç yığılması, güç sarhoşluğu, silahlanma, eninde sonunda bu gücün kullanılması konusunda kendiliğinden bir iç itiş sağlıyor. Ben Barbarossa üzerine yoğunlaştım ve bu tez ışığında süreci izleyen bir kitap oldu. Umarım yakında basılır. Bu kitaptan kısa bir bölüm aktarabilirim:

"Savaş, devletlerin insan gibi davranmasının en uygun maddi altyapısını sunar. Savaş yönetimi giderek daha az sayıda karar alıcının devlet yönetiminde etkin olduğu, denetleyici, onaylayıcı siyasal aktörlerin giderek azaldığı bir düzenek oluşturur. Hatta çoğu kez biçimsel olarak "Savaş Kabinesi" adı altında oluşsun ya da oluşmasın, devlet az sayıda kişinin bir aleti haline gelir. Bütün bürokratik mekanizma, anayasal ya da yasal içselleştirme ağının terkedildiği ve askerileştiği bir işleyişle bir iradesizliğin egemen olduğu bütüncül, pürüzsüz bir yapı haline gelir. Birkaç kişiye, çoğunlukla da bir kişiye teslim edilmiş bu iradeler, savaşın gereği olan ve çoğu kez insancıl dürtülerle çelişen kararların alınmasındaki sorumluluk duygusunun terkedilmesini hem kolaylaştırır, hem de bundan beslenir. Devlet yönetim ağındaki insanlar insani özerkliklerini kaybederken bu bütüncül iradesiz mekanizma bir ya da birkaç kişi ile temsil edilen yekpare bir bütün olur ve devlet bu bütüncül yapının adı olarak insanlaşır. Bütün toplum bu varlığı taşıyan organlar, itaat eden ve uygulayan, kollar, bacaklar, hücreler olur. Bu devasa mekanizmanın yönetiminin bütüncüllüğü ölçüsünde karar alıcı kişilere verdiği güç hali, gücün kullanılması ve gösterilmesi için kaçınılmazlıklar üretir. Dolayısıyla tıpkı insanda zaman zaman olduğu gibi, ancak çok derinlikli ruhların kendi kendini sınırlayan ve kontrol eden benlikleriyle üstesinden gelebildikleri güç zehirlenmesi hallerinde akıl, yerini duygulara bırakır. Gücün gösterilmesinin kaçınılmazlığı ile sürekliliği aynı şeydir. Bütün büyük savaşların gerisinde gücü taşıyamamak vardır. Böyle olduğunu karar alıcıların sayısının daraldığı her aşamanın savaşı kolaylaştırdığı ve hızlandırdığı tarihsel anlarda görebiliriz."

BİLİMSEL YÖNTEME VE AHLAKA AYKIRI KİTAPLAR

Barbarossa Harekâtı ile ilgili kitabımı yazmayı tam bitirmek üzereyken Hans-Lukas Kieser'in Talat Paşa kitabını okumaya başladım. İlk notlarımı önceki sayıda sizlerle paylaşmıştım. Okumayı sürdürürken aldığım notları bir kitap eleştiri yazısı yapmaya karar verdim. Ama tam kitabı bitiremeden bu kez Taner Akçam'ın *Ermeni Soykırımı'nın Kısa Bir Tarihi* adlı kitabı çıktı ve onu da okuyunca iki kitabın notlarını bir kitapta toplamaya karar verdim. Neredeyse iki kitabı birlikte okudum diyebilirim. Her iki kitabı okurken altını çizdiğim satırlar önce bir makale içeriğine ulaştı, daha sonra kitap boyutuna geldi. Böylece ilk anda *"Bir Ulusu Karalamak Bu Kadar Ucuz Mu?"* şeklinde bir başlığı olan bir kitap projesi oluştu. Nitekim

Demirci Mehmet Efe'de yine bilimsel yöntem ve bilimsel etik açısından karşılaştığım içler acısı tutumları eleştiriyorum. Özellikle Denizli Faciası ile ilgili bölümleri okurken ne düşüneceğinizi merak ediyorum. Bu kitapta da yine akademik dünya ile bir anlamda kavga ediyorum ve kötü adam olmayı göze alıyorum.

"Yaklaşık 14 yıldır okuduğum kitaplardan bir kenara aldığım notlar bu küçük kitaba dönüştü. Zaman zaman izlediğim filmlerden kulağıma çalınan sözleri de bu toplama dahil ettim.

bir aya kadar okuyup hızlı notlar alıp yazma serüveni sonucunda bir kitap dosyası oluştu. Dosyam bittiğinde şu an için geçerli adı *Bilimsel Yönteme ve Bilimsel Ahlaka Aykırı Ermeni Soykırım İddialarına Karşı Bir Yanıt* olan kitap ortaya çıktı. Kitap dosyamın alt başlığı ise *Taner Akçam*'ın *Ermeni Soykırımı*'nın *Kısa Bir Tarihi ve Hans – Lukas Kieser*'in *Talat Paşa İttihatçılığın Beyni ve Soykırımın Mimarı Adlı Kitapları Üzerine Bir İnceleme* oldu. Bu kitap da önümüzdeki günlerde yayınlanacak diye umuyorum. Hakkında konuştuğum iki kitap da aslında bir kampanyanın kitapları; Türkiye'yi ve Atatürk'ü karalamak esas hedef. Yazarlarının bilimsel yöntemden de bilimsel ahlaktan da çok uzak olduklarını söyleyebilirim. Bilimsel etiğe aykırı inanılmaz bölümler var her iki kitapta da. Sadece çok yazık diyorum. Bir ulusu, bir lideri (Mustafa Kemal Atatürk'ü) karalamak için ellerinden geleni yapmışlar her iki yazar da. O yüzden kitabım için düşündüğüm ilk isim *"Bir Ulusu Karalamak Bu Kadar Ucuz Mu"* idi. Yakında yayınlanacak kitabımın önsözünden küçük bir alıntı yapayım:

"Bizi, ülkenin aydın geleneğini, akademik birikimini 'yok olmuş' kabul ediyorlar. Belki dışardan gerçekten de öyle görünüyor; bilemiyorum. Yazdıklarının yer yer ciddiyetsiz hallerine bakıldığında çok kolay bir biçimde son darbeleri indirecek-lerini düşünüyor gibiler. Ama o kadar da değil. 12 Eylül faşist askeri darbesi akademide çok büyük bir yıkım yaptı, doğru, ama bitmedik ve buradayız. Biz Türkkaya Ataöv'lerin, Yalçın Küçük'lerin, Taner Timur'ların, Yahya Sezai Tezel'lerin, Mümtaz Soysal'ların Sina Akşin'lerin, Oral Sander'lerin tırnağı olamayız belki ama, eksik de olsa, bu geleneğin devamıyız, ikinci cumhuriyetçilerin, siyasal islamcıların soyundan değiliz.

1915 olayları hakkındaki görüşler 'Soykırım vardır' ve 'Resmi Söylem' gibi iki karşıt kategoriye hapsedilemez. Bu çalışmada 'Soykırım vardır' düşüncesine karşı Türkiye'de eğer bir 'Resmi Söylem' kategorisi varsa bu iki kategori dışında 'Soykırım olmamıştır ama...' diye başlayan üçüncü bir 'Sivil Söylem' kategorisi inşa etmeye, varsa da bu kategoriyi savunmaya ve beslemeye çalışıyorum. Ancak konuyla ilgili olarak çok geniş bir literatür var olduğu için söylediklerimi bu iki kitap çerçevesinde söylemeye özen gösterdim."

EDEBİ YAKLAŞIMLAR SÖZLÜĞÜ

Baskıya hazır bir diğer kitabım ise *Edebi Yaklaşımlar Sözlüğü* adını taşıyor. Daha önce de kitaplarımın çıktığı Akıl-Fikir Yayınları tarafından yayınlanacak. Temmuz'da kitapçılarda olur. Bu kitapta uzun yıllardır yaptığım okumalar sırasında biriktirdiğim yazarların eserlerinde çoğu kez farkında olmadan yaptıkları genellemeleri, soyutlamaları ve aforizmik sözleri bir araya getirdim. Bu kitabın önsözünden bir bölüme de yer verebilirim:

"Yaklaşık 14 yıldır okuduğum kitaplardan bir kenara aldığım notlar bu küçük kitaba dönüştü. Zaman zaman izlediğim filmlerden kulağıma çalınan sözleri de bu toplama dahil ettim. Tabii okuduğum çizgi romanlarda da beni düşündüren sözleri ihmal edemezdim. Daha fazlası da olabilirdi. Ama özellikle yazarların çoğu kez önemli bir söz söylüyor olma duygusundan uzak iken ama yazdıkları konuya odaklanmışken söyledikleri sözler benim daha çok ilgimi çekti. Böyle anlarda bir yazarın evrenin, hayatın, insan olmanın büyük bir gizini çözmüş olduğunu düşünürüm. Bu bakımdan hem eğlenceli hem de düşündürücü bir okumayı vaat ediyor bu kitap.

Yeniden okuduğumda Bukowski, Fowles, Thomas Bernhard, Auster gibi favori yazarlarıma torpil geçtiğimi düşünmedim değil. Kuşkusuz bir seçme her zaman öznel olacaktır. Birkaç yerde kendi kitaplarımdan da hatta henüz tamamlamadığım, belki de hiç tamamlanmayacak olan kitaplarımdan da alıntılar yaptım. Böylece bütünüyle benim kitap ve okuma dünyama özgü bir seçme, bir kolaj ortaya çıktı. Alıntıları konularına göre sınıflandırmak yerine kendi ilginçliklerini vurgulayan, cümlelerin kendi içinden çıkan başlıklar altında topladım. Kitabın başlığı da bu biriktirmenin özgünlüğüne uydu açıkçası.

14 yılda bu kadar söz toplayabildiysem bir damıtma, bir seçim söz konusudur diye düşünüyorum. Böyle biriktirmelerin sonu yok, o bakımdan daha da beklemeden bu küçük kitabı oluşturmak istedim. Aslında bir sanat yapıtı, her koleksiyon bir tamamlanmamışlık içerir. Tıpkı hayatlarımız gibi. Öyleyse Edebi Yaklaşımlar Sözlüğü'nü var edebiliriz

daha da gecikmeden. Ama bir kitabın asıl var oluşu okunmasıdır.

Ben sadece bir sözcüyüm. Size yeni sesleri, bu seslerin başka seslerle buluştuğu kitapları haber veriyorum sadece. Edebi Yaklaşımlar Sözlüğü, benim sözüm değilse bile benim sözcülüğümdür."

KUVAYİ MİLLİYE İÇİN SORULAR

Yayına hazır bir diğer kitabım da Demirci Mehmet Efe ile ilgili. Bu kitap aslında iki makalemden oluşuyor. Normalde makalelerimden bir kitap oluşturma düşüncem yoktu. Ama kitabın ilk bölümünü oluşturan makalem akademik bir dergide yayınlandıktan sonra makalemde bir belgeyi bilimsel yöntemlere göre kullanmadığına ilişkin şüphemi belirttiğim bir akademisyen, alınmış ve bana aynı derginin sonraki sayılarında bir yanıt yazmıştı. Bu yanıtın başlığı "Ali Ulvi Özdemir'e Reddiye" adını taşıyordu. Doğal olarak bilimsel her tür eleştiriye, polemiğe açık olduğum halde bu başlık beni sinirlendirdi. Herkes benim bir yazıma, bir kitabıma, bir makaleme reddiyede bulunabilir ama adıma bir reddiye yazamaz. Ben de "yanıta yanıt" niteliğinde bir makale yazdım ve bu makalem çok uzun olunca (bulununca) yazıların yayınlandığı dergi "yanıta yanıt"ımı tam yayınlamadı. Ben de bunun eksikliğini ve sözümü tam söyleyememenin burukluğunu yaşamıştım. Sonunda ikinci makalemin tam halini ilk makalemle bir araya getirdim ve *Demirci Mehmet Efe ve Denizli Faciası Hakkında bir Tartışma* adındaki kitabım böyle ortaya çıktı. Bu kitapta da yine bilimsel yöntem ve bilimsel etik açısından karşılaştığım içler acısı tutumları eleştiriyorum. Özellikle *Denizli Faciası* ile ilgili bölümleri okurken ne düşüneceğinizi merak ediyorum. Bu kitapta da yine akademik dünya ile bir anlamda kavga ediyorum ve kötü adam olmayı göze alıyorum. Ama gerçeği söylemenin, gördüğümüz gerçeği dile getirmenin bedeli ne olursa olsun bunu göze aldığım bir kitap oldu. Bu kitabın önsözünden de bir bölüm şöyle:

"Bu yazımda Demirci Mehmet Efe'nin Kuva-yı Milliye'ye katılışını "Eşkiyalığı Bıraktı, Kuva-yı Milliye'ye katıldı" biçimindeki bir anlayışı eleştirerek özlellikle Batı Anadolu Kuva-yı Milliye'si bünyesindeki eşkiyalıktan gelme çete liderlerinin birdenbire vicdani bir iç hesaplaşmayla düzgün adamlar haline geldiklerini, aksi halde Kuva-yı Milliye'yi oluşturamayacaklarını ima eden düşünceye karşı çıktım. Benim düşüncem bu kişilerin ve Kuva-yı Milliye'nin insan malzemesinin bir tür 'melekler ordusu' biçiminde nitelendirilemeyeceği, eşkiyalık dokusunun ve zihniyetinin tüm örnek ve öğelerinin Kuva-yı Milliye bünyesine de taşındığı yolundaydı ve yazımda bunun değişik örneklerini dile getirmiştim. Özellikle Denizli'de, Demirci Mehmet Efe'nin bizzat sorumlu olduğu ve tarihimize 'Denizli Faciası' olarak geçen büyük katliamını bu tutumun en feci örneği olarak vurgulamıştım. Kuva-yı Milliye'yi bir tür 'melekler ordusu' olarak ele alan ve gerçekleri dile getirmekten, bir başka deyişle bilim yapmaktan ziyade, Kuva-yı Milliye kavramını günümüzde politik olarak bir 'birlik ruhu' yaklaşımının aracı olarak kullanan yaklaşımlara hizmet etmeye yönelik bu tavır için 'Denizli Faciası', bir aykırılık oluşturacağı için genelde iki yol izlenmektedir. Ya Denizli Faciası'ndan hiç söz edilmemektedir ve üzeri örtülmektedir, ya da inanılmaz bir biçimde 'olur böyle şeyler, Kasap Osman ya da Çerkez Ethem de böyle yapmıştı' gibi bilimsellik dışı bir yaklaşım öne çıkarılarak olay normalleştirilmeye çalışılmaktadır. 60'tan fazla kişinin boğazlarından koyun gibi kesilerek öldürüldüğü, Denizli'nin bir mezbahaya döndüğü bu olayın bile tek başına Demirci Mehmet Efe, Kuva-yı Milliye bünyesindeyken gerçekleşmesi bakımından benim tezlerimi doğruladığı bir gerçekken..."

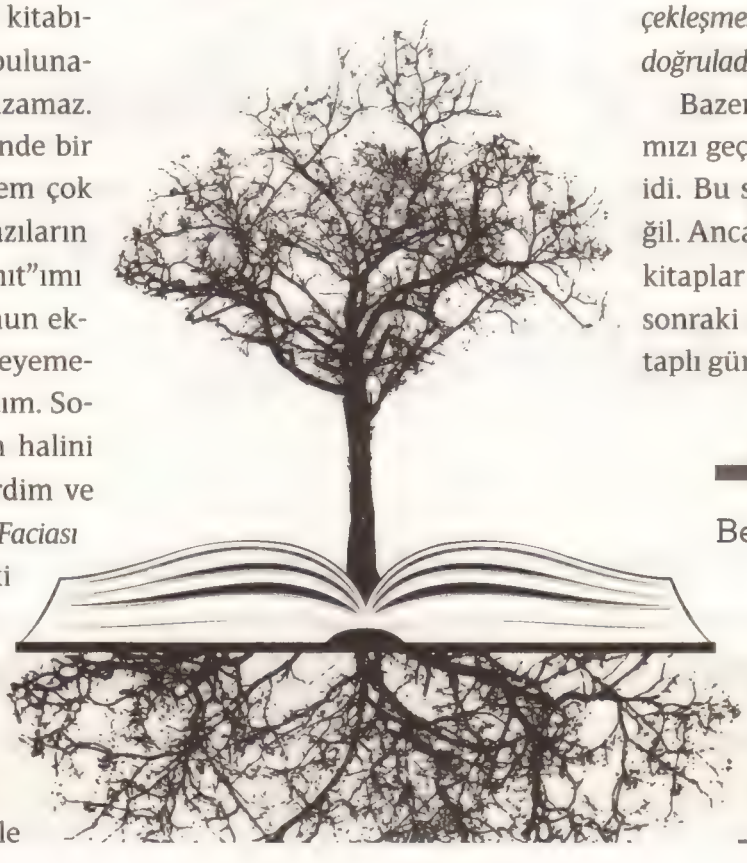

Bazen yazma hızımız okuma hızımızı geçiyor! Bu tabii bir küçük şaka idi. Bu sürede hiç okumadım da değil. Ancak yakın zamanda okuduğum kitaplar hakkında konuşmayı daha sonraki sayılara bırakıyorum. Bol kitaplı günler diliyorum.

Ben sadece bir sözcüyüm. Size yeni sesleri, bu seslerin başka seslerle buluştuğu kitapları haber veriyorum sadece.

"2000'ler Şiiri Antolojisi" VE SON DÖNEM TÜRK ŞİİRİ ÜZERİNE BİRKAÇ SÖZ

■ TURGAY ÇİMEN

Hepimizin dilinde adeta destanlaşmış, hayatımıza ruhumuza karışmış, zihnimize kazınmış şiirler vardır. Antoloji boyunca böyle bir şiir okuyamadım. Birbirine yakın, benzeyen şairlerden ve şiirlerden oluşan bir antoloji. Belirgin olarak öne çıkan bir şairden ve şiirden söz etmek çok zor.

Cenk Gündoğdu'nun hazırladığı "2000'ler Şiiri Antolojisi"ni ikinci kez okudum. Antolojiyi oluşturan şiirlerin tamamı oldukça zor okunan şiirler... Kapalı, kilitli, yakalanması zor şiirler. Zaten genel olarak şiir okumak her zaman özel bir ruh halini ve daha fazla enerjiyi gerektiriyor.

Tek başına bu antoloji üzerinden son dönem Türk şiirini yorumlamak olanaksız. Kendisi de 2000'ler kuşağının iyi şairlerinden biri olan Cenk Gündoğdu'nun antolojiyi hangi ölçütlere göre oluşturduğu, kimleri dışarda bıraktığı noktasında tam düşünceye sahip değilim. Nihayetinde devam eden, tamamlanmamış bir süreçten söz ediyoruz. Antolojiye girmiş ve girememiş birçok genç şair hali hazırda şiir yazmaya devam ediyor.

Antoloji 1965 doğumlu Elif Sofya ile başlıyor, 1987 doğumlu Efe Murad'la bitiyor. Aşağı yukarı elli şairden üçer şiire yer vermiş Cenk Gündoğdu. Girişte Cenk Gündoğdu'nun geniş bir değerlendirme yazısı var. Seçici kurul Tuğrul Tanyol, Haydar Ergülen, Hami Çağdaş ve Küçük İskender'den oluşuyor. Kitabın sonunda da bir soruşturma var. Hilmi Yavuz, Sennur Sezer, Tahir Abacı, Tarık Günersel, Güven Turan gibi şiirimizi bilen, şiirimiz üzerine değerli çalışmalar yapmış şairlerin değerlendirmeleri var.

Günümüz genç şairinin işi hem kolay hem de zor. Türkçenin çok büyük şairleri var. Özellikle son yüz yılda bereketli Cumhuriyet toprağında dünya ölçeğinde büyük şairler çıkardı Türkçe. Kanımca son yüz yıl Türkçenin altın çağıdır. Yahya Kemal, Nâzım Hikmet, Turgut Uyar, Edip Cansever, Attila İlhan, Fazıl Hüsnü Dağlarca... Listeyi ne kadar uzatırsak uzatalım yine de eksik bir liste olacaktır.

Bu kadar çeşitli ve özgün şairin olduğu bir gelenek bütün olumsuzluklara rağmen kendini sürdürecek, yetenekli şairler yetiştirmeye devam edecektir. Keşke felsefe ve bilim geleneğimiz de şiirimiz kadar güçlü olabilseydi.

PİYASANIN BELİRLEDİĞİ BEĞENİ

Diğer yandan günümüz şairi birçok güçlükle, güncel ve tarihsel kısıtla baş etmek zorunda olan bir şairdir. Şairin karmaşıklaşmış, tam anlamıyla kaos haline gelmiş toplumsal yapıyı kavraması, bu karmaşanın içerisinde kendini, şiirini kurması hiç de kolay gözükmüyor. Günümüzün beğenisi incelmiş, minimalist, son derece seçici sanatsever kitlesini yakalamak da kolay gözükmüyor. En önemlisi de kapitalizmin her yandan dejenere ettiği, tüketim kültürüyle vb. bozduğu geniş kitleler ile nitelikli sanat arasındaki mesafenin her gün biraz daha açılıyor olması. Bu yabancılaşmadan sanatçı da payını alıyor elbette. Sanatçı ve yapıtı da her geçen gün biraz daha piyasa tarafından belirleniyor.

Genç şair; bu olumsuz koşullarda Nâzım Hikmet'ten, Turgut Uyar'dan, Edip Cansever'den... az çok farklı bir şiirin de peşinde olmak zorunda. Tekrara düşmemek, yeni şey söylemek, geçmişin birikimine yaslanarak kendi zamanının sesi olmak zorunda şair.

Tüm eğitim hayatı test sorusu çözerek geçen, gittiği her okulda düş kırıklığı yaşayan, yıllarını harcayarak elde ettiği diploma genellikle işe yaramayan günümüz gençlerinin çoğu yeteneklerini tanıma olanağı bile bulamıyor. Koşulların belirlediği dar yolda yürümeye zorlanıyor. Bu toplumsal realitenin günümüz sanatını ve sanatçısını geriye çektiği bir gerçek.

Antoloji boyunca güzel şiirler okudum. Yazımın başında da belirttiğim gibi epeyce yorucu bir okuma oldu. Dönüp dolaşıp kendini anlatan, yazılması da okunması da oldukça zor bir şiir. Şairlerin tamamı farklı bir şey söylemeye çalışıyorlar. Daha çok İkinci Yeni şiirinin izini süren 2000'ler şiiri dilin sınırlarını zorladıkça zorluyor. Bu yaklaşım İkinci Yeni'den daha soyut, daha imgesel, daha bireysel bir şiiri ortaya çıkarıyor. Öyle ki dil zaman zaman bir tür bilmeceye, zekâ oyununa, söylem deneyine dönüşüyor şiir.

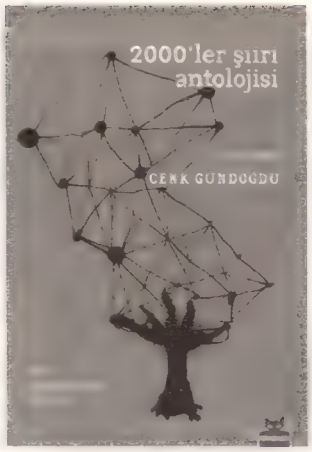

Servetifünun şiiri Abdülhamit istibdadının zehirlediği bir şiirdir. 1980 – 2000 şiiri de ruhundan 12 Eylül'ün zehrini atmaya çalışır. Sanki 2000'ler şiiri de AKP istibdadının içine kapanmaya zorladığı, depresif bir şiir. Çok haksızlık etmeyelim ama 2000'li yıllar şiiri de belli ölçülerde konformizmin, tüketim kültürünün ehlileştirdiği bir şiir gibi duruyor.

Antolojide Sennur Sezer'in değerlendirmesi var.

TOPLUMSAL KARŞILIĞI BELİRSİZ

İki bin sonrası şiiri bireysel olarak ne kadar sarsıcı, biçimsel bağlamda sağlam, yer yer trajik bir şiirse toplumsal karşılığı da bir o kadar belirsiz bir şiir. Elbette şiir evrenseldir ve bu yanıyla dünyanın her yerinde okunabilecek bir şiir. Ancak son yirmi otuz yılda Türkiye'de ve dünya son derece trajik, can yakıcı olaylara, gelişmelere tanık olduk. Hiçbir şair küçük bedeni sahile vuran Suriyeli Aylan bebeğin görüntülerini izlememiş sanki. Oysa medya çağında yaşıyoruz. Türkiye'nin içine sokulduğu vahşi kapitalist dönüşüm, toplumu kasıp kavuran yoksulluk ve emek sorunu, kadına ve çocuğa yönelik kontrolden çıkan şiddet, Türkiye'yi yaşanmaz hale getiren gerici ve ırkçı kuşatma, çevre katliamı, emperyalizm ve işgaller... gibi birçok yaşamsal gelişme oldukça sınırlı düzeyde yansımış şiire.

"Şiirin bir toplumsal sorumluluğu yoktur" da denilebilir. Böyle bir şiirin de köklü bir arka planı var. Buna karşılık her dönemde şiirin, sanatın büyük bir bölümü hayatın nabzını tutmuştur. Dünyada da ülkemizde de bu tür beylik tartışmalar aşılmıştır kanımca. Şiir ne sosyete hanımların kucaklarında gezdirdiği bencil bir kedidir ne de önüne çıkan herkese sallanan kör bir bıçaktır. Nâzım Hikmet'in "Yaşamaya Dair" şiiri öyle sanıyorum ki bütün zamanlarda ve dünyanın her yerinde türümüzün kıvançla okuyacağı bir şiirdir. Bu şiirde insan bütün bireyselliği ve toplumsallığıyla, onurlu ve güçlü duruşuyla, umudu, arayışları ve trajedisiyle vardır. Bu ve benzeri şiirler için şiirin toplumsal sorumluluğu var mıdır, yok mudur tartışmasının bir karşılığı yoktur.

Toplumsal baskının yoğun olduğu zamanlarda şiir her zaman içine kapanır, çok fazla bireyselleşir, toplumsalın üstünü olabildiğince örter, imgenin ve dolaylı söyleyişin olanaklarına sığınır. Servetifünun şiiri Abdülhamit istibdadının zehirlediği bir şiirdir. 1980 – 2000 şiiri de ruhundan 12 Eylül'ün zehrini atmaya çalışır. Sanki 2000'ler şiiri de AKP istibdadının içine kapanmaya zorladığı, depresif bir şiir. Çok haksızlık etmeyelim ama 2000'li yıllar şiiri de belli ölçülerde konformizmin, tüketim kültürünün ehlileştirdiği bir şiir gibi duruyor.

SANKİ TEK KİŞİNİN YAZDIĞI YORUCU BİR ŞİİR

Antolojide kadın şairlerin çokluğu, sistemin belirlediği feminizmin sınırlarını bir hayli zorlamaları, kendi var oluşlarını daha cesurca dile getirmeleri dikkat çekiciydi. Yine Zeynep Arkan gibi muhafazakâr dünya görüşünden gelen ancak şiir dili oldukça modern olan kadın ve erkek şairlerin çokluğu, şiirimize değerli şairler armağan eden Diyarbakır toprağının hâlâ çok bereketli olduğu da...

Hepimizin dilinde adeta destanlaşmış, hayatımıza ruhumuza karışmış, zihnimize kazınmış şiirler vardır. Antoloji boyunca böyle bir şiir okuyamadım. Birbirine yakın, benzeyen şairlerden ve şiirlerden oluşan bir antoloji. Belirgin olarak öne çıkan bir şairden ve şiirden söz etmek çok zor. Hayriye Ünal, Cenk Gündoğdu, Zeynep Arkan, Onur Caymaz, Onur Sakarya, Mehmet Said Aydın, Betül Dünder, Can Bahadır Yüce bende bir nebze daha öne çıktılar. Şair adlarını kaldırıp birine tüm şiirlerin tek bir şair tarafından yazıldığını söyleseniz çok güçlü bir itirazla karşılaşmazsınız. Antoloji boyunca tek, uzun, yorucu, sarsıcı bir şiir okudum sanki...

Bugün şiire daha çok ihtiyacımız var. Kapitalizmin her geçen gün insanı dayanılması zor bir biçimde zorluyor, aklını ve duygularını bozuyor, zombileştiriyor, mekanizme ve pragmatizme zorluyor. İnsanın kapital teröre karşı en büyük silahı yine aklıdır, umutlarıdır, yaşama sevincidir, vicdanıdır, devrimci ruhudur, örgütlenebilme yeteneğidir... Şiir; mutlaka estetik bir olgudur, dil şiirin en öncelikli sorunudur. Sıcak odalarımıza, kendini dışarıya kapatmış ruhlarımıza, bireysel çıkmazlarımıza, sevgililerimizin güzel gözlerine kendini hapsetmiş bir şiir de uzun soluklu olamaz.

Şimdi 2000'ler Şiiri Antolojisi'ni üçüncü kez okumaya başlayabilirim...

MASALIM

■ MUSTAFA GÖKSOY

Bebeğim dört yaşında

Düş-oyun kırıcı olamam
Bu acımasız dünyanın kuşatmasında
Çok akıllı olmayı taşımaz yüreğim
Şiirin kavgasına sarıldım

Yaşamın umudu çocukluğumuz
Sözcük sözcüğe dokunurken
Düş-oyun kırıcı olamam
Ne olursa olsun
Düşmeyiz hayattan

Canım gözlerim
Masalımın merakında geziyor şimdi

ADA

Ada'm on altı yaşında

Sonsuzlukta
Mavi
Bir
Nokta
Dünya
Dünyada
Sonsuz
Can
Ada

Yağmur bile kirleniyor ada
Düşüne düşleye
Toprağa güneşe
Canım ada
Devrimler bile sönüyor ada
İnsana emeğe
Gerçeğe tarihe
Canım ada
Sömürüye savaşa
Nükleere kansere inat
Yaşanılası
Daha güzel dünya kurulacak elbet
Ada
Canım ada
Halka halka halk olarak
Kaynağı kendinde isyan ada

Sonsuzlukta
Mavi
Bir
Nokta
Dünya
Dünyada
Sonsuz
Can
Ada

"Tabii ki de"

■ ADNAN ACAR

"Elbette" ya da "kesinlikle" gibi Türkçeleri yerine Arapçasını yeğlemek bir yana, bir de "tabii ki" derken sözcüğün arkasından kullanılan "ki" bağlacının yanına "de" bağlacı da getirilerek "tabii ki de" şeklinde kullanılıyor ki tam bir dil kıyımıdır.

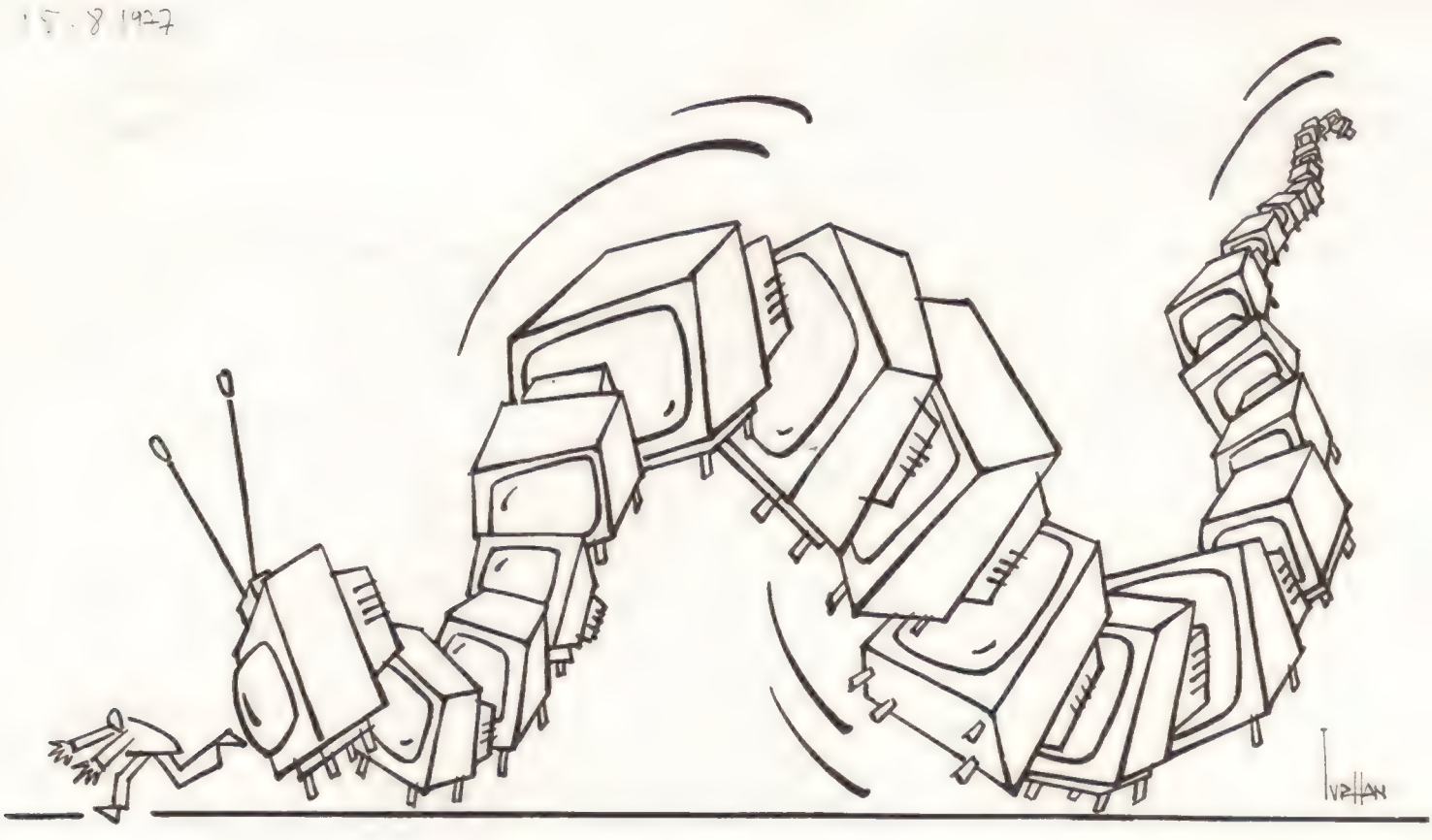

Türkçesi dururken ekranlarda Arapça Farsça kökenli sözcük kullanma furyası yeniden başladı ve hızla yükseliyor. Bu furyaya katılanlardan biri de beyazcamın en uzun yarışmalarından biri olan, kanaldan kanala dolaşan "Aileler Yarışıyor"un son sunucusu, ıvır zıvır dizilerin vazgeçilmez ünlü oyuncusu. Üstelik tiyatro eğitimi de almış. İnsan ister istemez eğitimli bir tiyatro oyuncusunun diline de özen göstermesini ve doğru kullanmasını bekliyor. Yarışmanın kimi yerlerinde ailelerden birinin sorulan sorunun doğru yanıtını bulmak için toplanıp kafa kafaya vererek konuşması, görüşmesi gerek. Sunucumuz da bunu onlara bildirmek için "toplanıp istişarede bulunun" diye uyarır. Bu "istişare" sözcüğü ona göre daha havalı olmalı ki, "toplanıp görüşebilirsiniz" yerine her seferinde ve ısrarla "toplanıp" ya da "kafa kafaya verip istişarede bulunabilirsiniz" diye Arapça kökenlisini yineliyor. Oysa "istişare" dediğimiz Arapça kökenli sözcüğün açık seçik Türkçe anlamı "danışmak, görüşmek, düşünce paylaşmak"tır.

Ne yazık ki bu kullanım yavaş yavaş yaygınlaşarak Atatürkçü olduğunu savlayan kanallarda boy gösteren, gazetelerde kalem sallayan "medyatör(!)"lere ve topluma da bulaşıveriyor.

NİHAİ Mİ, SON MU?

Osmanlıca sözcük kullandıkça yöneticilerin gözüne daha fazla girece-ğini düşünen bütün yandaş tayfa gibi sunucumuz da aynı heves içindedir. Israrla ve inatla dilinden düşürmediği bir başka örnek de "nihai" sözcüğüdür. Sorulan soruya yarışmacı ailenin her bireyi tek tek yanıtlarını verdikten sonra içlerinden seçtikleri "son kararı" verecek olan aile reisine dönerek "nihai karar senin" diye uyarır. Yarışma boyunca birçok kez yinelenen bu durum için bir kez olsun bile "son karar senin" demez. Israrla ve inatla

"nihai" sözcüğünü kullanır. İşin kötüsü bu dil yoksulları yüzünden bu tür yanlışlar yaygınlaşıp günlük yaşamda da yerleşmektedir. Artık Atatürkçü, Aydınlanmacı olduklarını söyleyen kanalların konuşmacıları bile konuşmalarında "son karar" ya da

"sonunda" yerine "nihai karar, en nihayetinde" gibi sözleri kullanmaktan rahatsız olmuyorlar. Devletin başındaki kişinin karısı Salda incelemelerinin ardından Salda'da bir tehlike görmediğine "inanmak" yerine "mutmain" olursa, devletin üst düzey görevlileri "danışma, görüşme toplantısı" yerine "istişari toplantılar" yaparsa onlara yaranmak isteyenlerin Türkçeyi umursamamasına şaşmamak gerek.

TEKRARDAN MI, YENİDEN Mİ?

Bu dil yozlaşması yalnızca Arapça ve Farsça kökenli sözcükleri yeğlemek adına da yaşanmaz. Türkçe sözcükler de artık bu "zat-ı muhteremler" tarafından bozularak ve anlamlarından saptırılarak kullanılmaya başlanmıştır. Örneğin: Türkçede "tekrardan" diye bir sözcük yoktur. Gerçi "tekrar" da Arapça kökenlidir ama bunu bir yana bırakıp kullanım bozukluğuna bakarsak; dilimizde "tekrardan" diye bir sözcük yoktur; çünkü "tekrar" sözcüğü bir şeyin yinelenmesi, yeniden olması demektir ve sonundaki "dan" eki kullanılmaz, kullanmaya gerek yoktur. Bir şeyin yeniden yapılması istediğinde "tekrardan yapar mısın" denmez. "Tekrar yapar mısın" demek yeterlidir. Arapça bir sözcüğe gereksiz bir Türkçe ek kullanırsanız, "tekrar" sözcüğü kendi başına yeterliyken "tekrardan" gibi saçma bir sözcük üretirsiniz. Kullanılan "den, dan" eki Türkçe sözcükte "yeni-den-" olarak kullanılır. Yani "tekrardan yapar mısınız?" diye yanlış kullanmamak için Türkçesini yeğleyerek "yeniden yapar mısın?" demek daha doğru ve anlaşılır olacaktır. Yine vurgulamak zorundayım ki bu saçmalığa ne yazık ki Atatürkçü, Türkçeci geçinen "zat-ı muhterem"ler de bulaşmışlardır.

Bir durum ya geçmişte olmuştur ya da gelecekte olacaktır. Dilde bu durum da "mış, miş, muş,müş" gibi geçmiş zaman ya da "ecek, acak" gibi gelecek zaman ekiyle belirtilir. Bu ekler de aynı tümcede kullanılmamalıdır. Örneğin "olmuş olacak, yapmış olacak, gitmiş olacak vb." gibi tümceler kurulamaz. Çünkü bir durum ya "olmuş"tur ya da "olacak"tır. Özetle bir sunucu, bir oyuncu, bir haberci, bir konuşmacı yani halka bilgiçlik taslayanlar "Sayın Cumhurbaşkanı birazdan burada olmuş olacak" gibi tümceler kurmamalıdır. Kurarsa ne yazık ki günümüzde olduğu gibi bu sokağa da yansıyacak, dilimize kısa zamanda "tekrar" ya da "yeniden" yerine "tekrardan" gibi saçma bir sözcük, "yapmış" ya da "olmuş" yerine "yapmış olacak" ve "olmuş olacak" gibi saçma tümce kuruluşları yerleşip bozacaktır.

AYNEN, TABİİ Kİ DE...

Son zamanlarda en çok görülen ve özellikle gençlerin özentiyle dillerinden düşürmediği yozlaşmalardan biri de her durumda "evet, elbette" ya da "kesinlikle" yerine kullandıkları "aynen" sözcüğüdür. "Aynen" artık iki kişi arasında gerçekleşen konuşmalarda en çok kullanılan sözcük durumuna geldi. Aynen, "olduğu gibi, değiştirmeden, tıpkı tıpkısına, tıpı tıpına" demektir. "Evet, elbette" ve "kesinlikle" şeklinde karşılık verilmesi gereken konuşmalarda "aynen" yanıtı verilmez. Bu zıpçıktı kimi gençlerin özenti konuşmalarıyla yaygınlaşan bir dil yanlışı ve yozlaşmasıdır. Örneğin "yarın buluşuyor muyuz" dendiğinde ya da "bu iş söylediğin gibi değil" vb. dendiğinde "aynen" ya da "aynen öyle" diye karşılık verilmez.

Günlük yaşamda hızla yaygınlaşan yanlışlardan bir diğeri de "elbette" ya da "kesinlikle" yerine kullanılan "tabii ki" sözcüğüdür. "Elbette" ya da "kesinlikle" gibi Türkçeleri yerine Arapçasını yeğlemek bir yana, bir de "tabii ki" derken sözcüğün arkasından kullanılan "ki" bağlacının yanına "de" bağlacı da getirilerek "tabii ki de" şeklinde kullanılıyor ki tam bir dil kıyımıdır. Türkçe kurallarının hiçbir yerinde "ki" ve "de" bağlacı gibi bağlaçlar yan yana kullanılmaz, kullanılamaz. Bu gibi yanlışları yapmamanın en kolay ve kesin yolu, yabancı kökenlileri yerine Türkçelerini kullanmaktır. "Tabii ki de" diyerek saçmalamak yerine "elbette" ya da "kesinlikle" desek dilimiz mi yıpranır!

Hem "milli ve yerli" hem de "Atatürkçü" ve "Atatürk devrimcisi" olmakla övünmenin gündemde olduğu ülkemizde "Türkçesi varken yabancı kökenlisine ne gerek var?" diye bitirelim konumuzu.

Deniz Poyraz

Bir Daha Asla

■ FİKRET İLKİZ

Yavaş yavaş geldiler, kimse ses çıkarmayınca hızla örgütlendiler; gizlilik içinde ama yasallıkla var oldular. **Devlet içinde çöreklendiler, kötülükleri zehir oldu. Herkesi hak ihlaline alıştırdılar, katilliklerine hak verenlerin desteklerinden beslendiler...**

İzmir HDP İl Merkezine tasarlayarak yapılan alçakça saldırıda Deniz Poyraz katledildi.

Alçaklar ve katiller kazandı; dememek için...

Siyasal cinayetleri durdurmak için...

Bir daha asla diyorsanız... Düşünün, en uzun gündesiniz, karanlık basmadan zamanınız var.

Katiller adım adım geldi, kimse görmedi mi?

Katiller gözlerimizin içine baka baka öldürdüler.

Cinayeti herkes gördü, her şey herkesin gözleri önünde oldu...

Bir silah ne kadar mermi alabiliyorsa o kadar sayıda insanı öldürmek istediğini söyleyen katil önce "tek başına" olduğunu söylemekle başlıyor. Neden acaba?

Yavaş yavaş geldiler, kimse ses çıkarmayınca hızla örgütlendiler; gizlilik içinde ama yasallıkla var oldular. Devlet içinde çöreklendiler, kötülükleri zehir oldu. Herkesi hak ihlaline alıştırdılar, katilliklerine hak verenlerin desteklerinden beslendiler... Cinayetlerini örtbas etmeliler, zorla kaybedilenler kaybedilmeli, yargısız infazlara yargı karışmamalı, kurşun atanlar kutsanmalı, adalet arayanlar süründürülmeli, toplum uyutulmalı ve yaşananların üzerine sünger çekenlere devlet madalyaları verilmeliydi.

Öyle de oldu... Biriktirerek, iş birlikleriyle geldiler. İşbirlikçiler için her şey vatan içindi!

Katillerle faili meçhul cinayetleri paylaşanlar; Meclis genel kuruluna bir türlü indirilemeyen ve sadece bin adet basılarak TBMM'nin tozlu raflarında kalmak üzere armağan edilen faili meçhul değil "faili meçhul siyasal cinayetler" raporunu bile öldürdüler...

Öldürdüler, yargısız infazlarıyla tanındılar, ünlendiler, herkesin gözü önünde olanları sakladılar, devlet içinde işbirlikçileriyle bir oldular...

Biriktirdiler, biriktirdiler...

CEZASIZLIK DÜZENİ

En önemli sorunu yaşamımızın bir parçası yaptılar; cezasızlık...

"Bir ihlalin faillerinin suçlanmalarına, alıkonulmalarına, yargılanmalarına ve suçlu bulundukları takdirde uygun şekilde cezalandırılmalarına dair cezai, hukuki, idari veya fiili her türlü olanaksızlık" cezasızlıktır.

Cezasızlık; iktidarlardan iktidarlara devredilir. Alışkanlıktır ve bazı ülkelerde cezasızlık halini devretmek iktidarın politikasıdır. Türkiye her ikisine de uygundur, iklimi böyledir.

3 Kasım 1996 Susurluk kazası... 5 Mart 1997 devlet içindeki çetenin iddianame tarihi. İstanbul 6 Nolu Devlet Güvenlik Mahkemesinin karar tarihi 12 Şubat 2001.

İddianamede 9 Şubat 1998 suç tarihi olarak gösterilmiş. Mahkemenin karar tarihi 15 Eylül 2011. On üç yıl sonra gelen karar beraat...

12 olayda 18 faili meçhul siyasal cinayet işlenmiş. Suç tarihi 1993, 1994, 1995, 1996 yılları. Mahkemenin 13 Aralık 2019 tarihinde verdiği karar beraat ve zamanaşımı, yirmi altı yıl sonra.

Hrant Dink alçakça bir cinayetle 19 Ocak 2007 günü öldürüldü... 20 Nisan 2007 iddianame tarihi. Davasında kararlar verildi, kararlar bozuldu, yeniden kararlar verildi; on dört yıl oldu davanın yargılaması sürüyor bitmedi...

1993-1997 yılları arasında işlenen faili meçhul cinayetlerle ilgili iddianame 14 Temmuz 2009 tarihli ve 13 yılda hazırlanabilmiş. Davaya hangi mahkemenin bakacağı tartışması ise 10 yıl sürmüş. Karar verilmiş beraat ve zamanaşımı, ama dava daha bitmemiş durumda...

28 Kasım 2015 tarihinde Avukat Tahir Elçi öldürüldü... Beş yılda 20 Mart 2020 tarihli iddianame hazırlanabildi ve dava sürüyor...

Hrant Dink

En önemli sorunu yaşamımızın bir parçası yaptılar; cezasızlık... "Bir ihlalin faillerinin suçlanmalarına, alıkonulmalarına, yargılanmalarına ve suçlu bulundukları takdirde uygun şekilde cezalandırılmalarına dair cezai, hukuki, idari veya fiili her türlü olanaksızlık" cezasızlıktır.

Ülkeyi yöneten hükümetler değişse bile yasama ve yargı uygulamalarıyla cezasızlık "idari pratik" haline dönüşebilir, dönüşmüştür. Uygulamalar onaylanır, onay bulur. Süreklilik kazanır ve böyle bir pratik içinde suç şüphelileri korunur, kollanır, terfi eder, taltif edilir.

Böylece toplumda onaylanan cezasızlık hali beslenir, gürbüzleşir ve içselleşir. Artık olağanüstü hak ihlallerinin olağanlaştırıldığı bir düzende kimse şaşırmaz, olan biten olağanlaştırılmıştır çünkü...

KATİL İLE BAYRAKLI FOTOĞRAF

Her insan hakkı ihlali bir sonrakine davetiye çıkarır. Suça özenilir, nefrete alışılır. Nefret söyleminin hüküm sürdüğü en küçük bir tartışma herkesi düşmanlaştırır. Katiller görevlendirilir, bilirler bir şey olmayacaktır. Cezasızlık duvarını örmeye katkı için görevlendirmeyi bile beklemezler, bir tuğla daha koymak için öldürürler, katillikleriyle övünürler, bir şey olmayacaktır nasıl olsa ve devlet içinde yuvalanmış abileri vardır, arka çıkacaklardır. Korunup kollanacaklarını bildikleri için rahattırlar. Hatta içlerinde Türk bayrağı ile karakolda re-

Tahir Elçi

sim çektirenler bile olmuştur. Katile bu memnuniyeti sağlayanlar devletin emniyet memuru bile olsalar bir katille fotoğraf çektirme memnuniyeti başka bir övünçtür.

Biriktirerek, biriktirdikleriyle nefret söylemlerini çoğaltarak geldiler. Kinle, nefretle büyütüldüler. Silahlarına hemen ruhsat bile alabildiler, çünkü abileri devletin verdiği taşıma ruhsatlarıyla dolaşmıştı.

Biriktirerek, biriktirdikleriyle kahraman olmuşlardı, öldürdüklerinin yakınlarına mağdur deniyordu, biliyorlardı. Hak aramaları sonuçsuz kalacaktı, ezberlerindeydi sonuçlar...

Biriktirerek, biriktirdikleriyle kazanacaklardı; nasıl olsa öldürdükleri, infaz ettikleri, katlettikleri insanlar için düşman ceza hukuku uygulanacaktı. Daha ünlü, dokunulmaz, yargılanamaz olacaklardı, abilerine uzatılan yardım ellerini biliyorlardı.

Cezada; cezasızlık böyleydi. Büyüdükçe biriktirdi, biriktirdikçe sorun oldu, sorun oldukça güçlendi. Güçlendikçe düşman ceza hukukunu besledi, çeteler yarattı. Yargısız infazlarıyla, faili meçhul cinayetlerini siyasallaştırmakla yasaların kendi çıkarları için değiştirilmesinin mümkün olabildiğini anladılar, siyasetçilere yatırım yaptılar. Katiller emeklilik dönemlerinde siyasetçi olmayı, olmazsa danışmanlık yapmayı görevlerinin bir parçası saydılar. Hapishaneden kanun değişikliği ile çıkılabileceğini cinayetlerin faili meçhul siyasal cinayet olursa fevkalade yararlı olduğunu öğrendiler.

HUKUK İŞE YARASIN

Korunup kollanıyorlardı; öldürdüklerinin yakınları mağdurdu ama yalnız bırakılıyorlardı. Onlara düşman ceza hukuku uygulanacaktı; kendileri ise silahlı dost kuvvetler olarak hapishanelerde bile bakılacaklardı...

Biriktirdiler ve öldürdüler.

Cezasızlık insan haklarını çürütür. Adalet kokar, faillerin kollandığı, mağdurların güçsüzleştirildiği bir yargıda etkisiz soruşturmalar ve yargılamalar kanayan bir yaradır artık ve katillerin çok işine yarar. Hesap verilebilirlik kimsenin işine gelmez, suç failleri de cezalandırma korkusu olmaksızın işlerine devam ederler. İş içinde işlerini öğrenen katillerle birlikte yaşayan mağdurların acıları katlanır da katlanır... Adalete olan inançlar kaybolur.

Her faili meçhul siyasal cinayetin ardından söylenen sözler...

Ancak HDP'ye yapılan saldırı, sadece HDP'lileri, mağdurları ve mağdur yakınlarını ilgilendirmez; cinayet herkesin sorunudur. Herkesin sorumluluğudur.

Failin suçu etkili bir soruşturmayla araştırılmalıdır. Bir kişiyi öldüren katilin yargılanması ve cezalandırılması kolaydır. Faili belli bir siyasal cinayette; HDP'lilerin öldürülmesi emrini verenleri yargılayabilmek de mümkündür ama çok zordur. Çünkü cezasızlık sorununu ortadan kaldırmak ve adaleti sağlamak gerekir...

Bu nedenle sorumlular saptanmalıdır. Soruşturma etkili yapmalıdır. Sadece HDP'lileri ve mağdurları ilgilendiren bir sorun olmadığını önce anlamalıyız. Bu cinayet basit bir cinayet değildir; faili ve failleri belli siyasal katliamdır.

Faillerin yargılanması önemlidir; böylece yaşam hakkının ihlali ve siyasal cinayetler önlenebilir. Hukuk işe yarayabilir. Bir daha asla katillerin kazanmamasını sağlayan adalet ve hukuk duygusu hepimizin sorumluluğu ile sağlanabilir.

Katiller kaybetsin, cezasızlık kalksın, nefret söylemi olmasın, düşman ceza hukuku terkedilsin; böyle mi istiyorsunuz?

O zaman gördüklerinizden sorumlusunuz.

Hukukun üstünlüğünü ve adaleti sağlamak için susmayın, cezasızlığı ortadan kaldırmak için elinizden geleni ardınıza komayın, yapın!

Öfkelenin; nefret söyleminden nefret etmek için, geleceğinize ve demokrasinin olmazsa olmazı insan hakları, hukuk ve adalet için demokrasiye sahip çıkmanın vaktidir.

Hukuk işe yarasın, faili belli siyasal cinayetler olmasın diyorsanız...

Şöyle mi demek istiyor musunuz?

Bir daha asla...

(Bu yazı bianet internet yayınından alınmıştır.)

"HARARİ'NİN SAPİENS'İNE BİR ELEŞTİRİ DENEMESİ" ÜZERİNE

Arzu Kır, Harari'nin Sapiens'ine Bir Eleştiri Denemesi, Ekin Sanat Yayınları, 2021, Ankara

"Hiç bilmeyene öğretmek, yanlış bilene öğretmekten daha kolaydır" sözü, eğitim bilimi açısından çokça kullanılan bir saptamadır. İkinci durum söz konusuysa "çubuğu tersine bükmek" kaçınılmaz olur insan için. Arzu Kır'ın "Harari'nin Sapiensi'ne Bir Eleştiri Denemesi" kitabıyla yapmaya çalıştığı, bire bir örtüşüyor söylediklerimizle.

Sapiens kitabında, bir doğrunun yanına birkaç yanlış katarak zihinleri bulandıran ve belki de bir proje olan Harari'nin yaptığı yıkıma bir yanıt vermek için epeyce çaba harcamış Arzu Kır. On bölümden oluşan kitabının her bölümünün sonuna ilgili kaynakçayı koyarak işini kolaylaştırmış okurun.

Büyük Patlama -Evren-Evrim bölümüyle başlıyor Harari'nin incileri. "Bing Bang olarak adlandırdığımız şeyle..." cümlesine, madde, enerji, zaman ve uzayın insanoğlu tarafından kavranıp açıklanmasının, tarihsel gelişimini anlatarak yanıtlamaya başlıyor Arzu Kır. M.Ö. 340 yılına giderek Aristoteles'in Gökyüzü Üzerine adlı kitabında dünyanın küre biçiminde olduğunu söylemesinden yola çıkarak Kopernik'in, Kepler'in, Galileo'nun kuramlarıyla "Dünya Merkezci Görüş"ün yıkılışına değiniyor ardından. Hubble tarafından ileri sürülen ve günümüzde kabul gören "büyük patlamayla" ortaya çıkan ve sürekli genişleyen evren modelinden, "Çoklu Evrenler Kuramı"ndan söz ediyor. Milattan önce yaşayan Demokritos'tan Darwin'e, oradan Dawkins ve Hawking'e uzanan alıntılarla sonlanıyor ilk bölüm.

İkinci bölümde, Harari'nin Bilişsel Devrim, Tarım Devrimi, Bilimsel Devrim kavramlarına yaklaşımı eleştiriliyor. Tarihin akışını asıl belirleyenin üretim ilişkilerinin gelişimi olduğu, kimi yaklaşımlara göre ilk çağ, orta çağ, yeni çağ, yakın çağ, uzay çağı olan adlandırmaların materyalist tarih anlayışına göre ilkel komünal toplum, köleci toplum, feodal toplum ve kapitalist toplum olarak betimlendiği dile getiriliyor. Bilişim kavramı, tarihsel köklerinden yola çıkıp günümüze doğru gelerek açıklanıyor. 19. ve 20. yüzyıllardaki bilimsel buluşlara değinerek insanın bilgiye, gerçeğe ulaşma çabasının ilk çağ filozoflarına kadar uzandığı anlatılıyor.

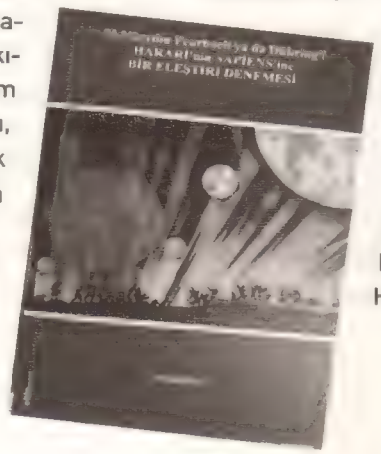

İDEALİST TARİH ANLAYIŞINA ELEŞTİRİ

Tarih-Kültür-Osmanlı adını taşıyor üçüncü bölüm. Harari'nin "Sapiens'in icat ettiği hayali gerçeklerin" muazzam bir çeşitliliği ve bunun sonucu olarak gelişen davranış örüntüleri olarak tanımladığı, idealist tarih yaklaşımıyla boğuşuyor yazarımız bu bölümde. Neandarteller-Denisovalılar-Sapiens bölümünde, kullandığı dille yaratılışçılığını ustaca gizleyen Harari'nin, bu kadar geniş bir alanda at koşturmasıyla hücrelerin mayoz–mitoz bölünmesinden tutun da genetik ve DNA kavramlarının içeriğini bile anlayamadığı ortaya konuyor kanıtlarıyla.

Tarih Yazımı-Yalan- Bilim, beşinci bölümü kitabın. "Etkili hikâyeler anlatmak kolay değildir; zorluk hikâyeyi anlatmakta değil, herkesin inanmasını sağlamaktadır" diyen Harari'nin tezlerini çürütme çabaları, bize doğa bilimleriyle, sosyal bilimlerin pek çok yerde iç içe geçip kesiştiğini gösteriyor.

Yerküre-Anakara-Afrika bölümüyle yeryüzünde insan olarak isimlendirilen ve kademeli olarak ortaya çıkan türlerin, tümünün eş zamanlı olarak ortaya çıktığı söylenince yeniden bir koşuşturmaca başlıyor yazarımız için. Levha tektoniğinden tutun da çok hücreli organizmaların ortaya çıkışına, oradan tarım devrimine kadar pek çok alanda yazıyor. Tabii kanıtlarını da...

Mitler ve Maddi Üretim bölümünde daha keyfi kalem oynattığı anlatılıyor Harari'nin. İnsanoğlunun geçirdiği aşamaları istediği gibi sıraladığının örnekleri veriliyor. Milattan önce dokuz binli yıllarda farklı bölgelerde, farklı zamanlarda ortaya çıkan tarım devriminden söz ederken örneğin on sekizinci yüzyılda, Fransız Devrimi'nde buluyoruz kendimizi.

Altın-Para-Değer bölümünde, "20. yüzyılın ilk yarısı boyunca akademisyenler, tüm kültürlerin tam ve uyumlu olduğunu, kültürlerin onları tanımlayan değişmeyen ve ebedi özleri olduğunu anlatıp durdular" savı, "kültürün durağan değil, evrimin tabi olduğu doğa yasaları eşliğinde sürekli gelişen, değişen, değiştiren çok yönlü, birikimli toplumsal bir olgu" olduğu tümcesiyle karşılanıyor.

Para-Mali Aristokrasi-Kapitalizm bölümünde, tarihselliğin hiçe sayılıp yine keyfi bir anlatımla konuya girildiği gösteriliyor. Aile-Devlet ve Piyasa-Yabancılaşma, kitabın son bölümü. Burada bir kapitalizm güzellemesiyle karşı karşıya olduğumuza dikkat çekiyor yazarımız. "Devlet ve piyasa, bireyin anne ve babasıdır; birey onlar sayesinde hayatta kalabilir. Piyasa bize iş, sigorta ve emekli maaşı sağlar. Eğer bir meslek öğrenmek istiyorsak devletin okulları buna hazırdır; iş kurmak istiyorsak bankalar kredi verir; ev inşa etmek istersek bir inşaat şirketi evimizi yapar; banka bu kez de konut kredisi verir ve bazen ödemeler devlet tarafından sübvanse edilir; şiddet baş gösterirse polis bizi korur..." Harari'nin yazdıklarında Külkedisi'nin 21. Yüzyıl versiyonunu görmekteyiz.

Başlıklardan da kolayca anlaşılacağı gibi fizik, jeoloji, biyoloji, arkeoloji, antropoloji, sosyoloji, iktisat, tarih vb. bilimsel disiplinler kitabın içeriğini oluşturuyor. Kitabın yazarı Arzu Kır, tüm bu disiplinleri diyalektik ve tarihi materyalist bir yaklaşımla sentezleyerek Harari'nin oluşturduğu puslu ortamı aydınlatmaya çalışıyor. Alan bu kadar geniş üstelik derin olunca, başvurulacak kaynakların niceliği ve niteliği de benzer yoğunlukta oluyor. Bu nesnel durum, doğal olarak hedef okur kitlesini de oldukça sınırlıyor. Ancak, kitabın güncelliğini uzun yıllar koruyacak bir içeriğe sahip olması, ona bir başvuru kitabı olma özelliği kazandırıyor.

Tarih, dünyayı değiştirme iradesi gösterenleri yazacaktır elbette. Yolu açık olsun.

■ **VASIF TURHAN KAYACIK**

Bulutlarda Karantina

■ CELAL İLHAN

Uyuzdu Kunduz. Hem de hayli ilerlemişti hastalığı. Yüreğimin sızladığını, içimin burkulduğunu söylemeye gerek yok sanırım. Buna bir çare bulmak herkesten önce bana düşerdi elbette. Belediye sorumlularını aradım, gelip görmelerini, onu sağaltmalarını istedim. Birkaç gün gecikseler de geldiler.

Onu, sportmen havası, yerli ve milli duruşu, usta işi yontu görünüşü değil, yay gibi kıvrık püsküllü kuyruğuyla bilir herkes. Kuyruğuna basabileceğiniz havhavlardan değildir o.

Dikleşmeden dik durmak, kuyruğu dik tutmak, önüne gelene meydan okumak doğasında var belli ki. Ağır yürür, uluorta havlamaz, yoldan geçen otomobillerin arkasından koşma aptallığına çok seyrek başvurur. Başı da kuyruğu gibi hep yukarıdadır, kimseye yaltaklanmamasına, kendini okşatmamasına, ağır abi havalarına karşın, yine de seveni çoktur Bulut'un.

Cesareti, bölgesine girmek yanlışına düşen üç dört hemcinsinin tümüne birden, gözü kapalı saldıracak düzeydedir.

Bu kapışmalar, çevredeki meraklılarca, onlarca kez ilgiyle ve hayranlıkla izlenmiştir.

Yazlık sitemizin önünde yuvalanan Bulut, her yöne doğru en az iki yüz metre alanı eşleriyle birlikte başarıyla yönetir. O, sitemizin kötü niyetlerden, kem gözlerden koruma sorumluluğunu, bir kap yemek artığı ve gönül alıcı sesleniş karşılığı, istekli olarak üstüne almıştır.

Oldukça renkli harerninde kara, ak, sarı ve devetüyü rengindeki eşlerinin tümü bakımlı ve göz alıcıdır. Şimdiye kadar gördüğümce, kümesinde en az iki en çok dört dişisi bulunuyordu. Aile içi kavgalarına kimsenin tanıklık ettiğini sanmıyorum. Eşlerine dönük, örnek alınabilecek bir inceliği, sevecenliği ve kararlılığı vardır.

Bölgesine giren haddini bilmez kümelere doğrudan saldırmayan Bulut, önce dişilerini gönderir saldırgan haydutların üstüne. Kim bilir, belki de koruma içgüdüsüyle eşleridir erkeğinin ufak tefek kavgalara karışmasına izin vermeyen. Onlar dalaşırken şöyle uygun bir yerden izler olup bitenleri Bulut. Dişileri, yağmacıları kovdu kovdu, kovamadılarsa büyük bir hışımla dalar meydana.

On yıla yakın bir süredir, kısa aralıklarla da olsa yenilip, kuyruğunu kıstırıp bölgesini öteki haydut kümelenmelere terk ettiğini kimse görmemiştir.

***

Geçen yıl bir sabah Bulut'u boğazından, sırtından, paçasından, kulağından ağır yaralar almış, serildiği yerde inim inim inlerken görmüş büyük bir üzüntüye kapılmıştım. Kim yapmış, nerede ve nasıl bir boğuşma olmuş, karşı tarafta ölen yiten var mı hiç birini öğrenemedik. Bulutun yediği vurgun iki eşli dönemine denk gelmişti.

Yaralı olduğu sürece eşleri, çevresinden bir saniye bile ayrılmıyor, şeyhine hizmet eden müritler gibi her an hizmete hazır bekliyorlardı. Ayağa kalkması iki aya yakın sürdü. Bu süre içinde yattığı yerden beslendi Bulut. İyileşip eski haline kavuşması, püsküllü kuyruğunu yukarı kaldırıp efe efe dolaşacak duruma gelmesi ise neredeyse üç ayı bulmuştu.

Onu seven, izleyen birkaç aile, kışlık evlerimize gözümüz arkamızda döndük. Henüz tam sağlığına kavuşamadığını düşündüğümüz Bulut'un, yazlıkçıların neredeyse tümünün evlerini tek etmesiyle nasıl besleneceğiydi kaygımızın nedeni.

***

Bu bahar, sayısı dörde ulaşan dişileriyle birlikte, eskisinden daha yiğit, daha atak bir Bulut karşıladı bizi. Eşlerinden biri dört yavru yapmıştı. Buluta pek benzemeyen yavrular, site sakinlerince çok iyi beslendiler. İki hafta sonra sevmeye, dokunmaya doyamadığımız birer pamuk yumağı olmuşlardı. Yavruların geleceğini düşünmek hepimizi derinden kaygılandırıyordu.

Ama öyle olmadı. Bir ay gibi kısa sürede yavrular meraklılarınca kapış kapış edildi.

Doya doya sevemedik bile.

Kümeye yeni katılanlardan biri devetüyü yiğitçe orta yaşlı (altı-yedi yaşlarında), öteki kapkara kunduzlar gibi sevimli ışıl ışıl gözlü, zarif mi zarif bir tazeydi. Bu genç Kunduzu tanımakta hiç zorlanmadım. Geçen yıl, kimsenin ilgilenmediği küçücük bir yavrucuktu. Görmeyeli topu topu sekiz ay olmuştu. Şimdi o küçücük yavru, serpilmiş hemcinsi her erkeğin peşine düşeceği, tutulabileceği bir genç olup çıkmıştı. Kunduzun, Bulut gibi güçlü bir erkeği seçmesi akıllı ve uzak görüşlü olduğunu da ortaya koyuyordu.

Kunduz nerede Bulut oradaydı. Öteki eşler, durumu anlayışla karşılamış, "olur böyle şeyler" der gibi onları rahatsız etmemek için hep uzaktan izliyorlardı iki sevgiliyi.

Bu durum haftalarca sürdü. İlişkileri, tutkuları şaşırtıcıydı.

Bir süre yazlığına gelmeyen bir komşunun bahçesine kapandılar. Bu yoğun ilişki döneminde Bulut'un ya da Kunduz'un çöp karıştırdığını, yiyecek dilenip evlerin önünde kuyruk salladığını gören yoktu. Olsa herkesten önce ben görürdüm. On beş gün sonra aklıma geldi aç ve susuz olabilecekleri. Yiyecek ve su koydum kapılarının önüne. Kalan üç eşi, Kunduzu kapattığı bahçe çevresinde kuş uçurtmuyorlardı.

Bu nasıl özverili bir ilişkiydi, hayranlık duymadım desem yalan olur.

Zaman içinde Kunduzla ötekiler, bir arada görünmeye başladılar ve kaynayıp karıştılar. Bulut da onunla özel ilişkisini soğutmuş, ötekilerle ne kadar yakınsa ona da aynı uzaklıkta bir duruş gösteriyordu.

Temmuz sonuna doğru işlerin iyi gitmediğini, Kunduzun guruptan ayrı dolaştığını, çokça kaşındığını görerek kuşkulanmaya başladım. İzledimse de ne olduğunu anlayamadım bir süre. Bahçe duvarının önüne koyduğum suluktan su içerken yakından bakma olanağı buldum ona. Uyuzdu Kunduz. Hem de hayli ilerlemişti hastalığı. Yüreğimin sızladığını, içimin burkulduğunu söylemeye gerek yok sanırım.

Buna bir çare bulmak herkesten önce bana düşerdi elbette. Belediye sorumlularını aradım, gelip görmelerini, onu sağaltmalarını istedim. Birkaç gün gecikseler de geldiler.

Geldiler ama Kunduz görünürde yoktu.

O yana bu yana seğirterek bulmaya çalıştımsa da bulamadım. Belediye sağlık ekibi bir şey yapamadan geri dönmek zorunda kaldı. Bir iki saat sonra kunduz görüş alanımdaydı. Daha birkaç hafta önce, ilişkilerini hayranlıkla izlediğim Bulut-Kunduz ikilisi, son günlerde birbirlerinden olabildiğince uzak duruyorlardı. Yalnız Bulut değil, ötekiler de yaklaşmıyorlardı Kunduza. İlginç olan Kunduzun da onlara yaklaşma çabası içinde görünmemesiydi. Dışlanmıştı yavrucak. Uzaktan, ailesini utanç içinde, başını kaldırmadan izlemesi, içime dokunuyordu.

Bulutların davranışında bir karantina hali vardı...

Ona özel yiyecekler sunuyordum, sanki benden de uzak durmayı seçmişti Kunduz. Sunularımı Bulut ve ötekiler tüketiyordu. Bir daha, bir daha çağırdım belediye ekibini. Geldiler ama Kunduz yine yoklara karışıyor, bulunamıyordu. Yirmi gün kadar sürdü bu izleme ve kaygılı bekleyiş. Artık Belediyecileri çağırmaktan da vazgeçmiştim. Son birkaç haftadan beri çok seyrek ortay çıkıyor, yürürken yalpalıyor, bir yere uzandığı zaman ise durmadan kaşınıyordu. Gövdesindeki kılların yarısı dökülmüş, kızıl etleri görünmeye başlamıştı.

Şimdi yok Kunduz... Onun aramızdan ayrılarak sonsuzluğa geçtiğini düşünüyorum.

Yoğun duygular içinde, kısa bir bahar yaşadı. Mutluluğu tattı, sevdalanmanın uçarılığıyla esridi günlerce.

Doğrusunu isterseniz ona çok da acımıyorum. Kimi insanların gençliklerini, sevdalarını Bulut kadar bile yaşayamadığını düşününce içime bir sancı giriyor, utanıyorum.

Yapıcılar

■ HAMZA DEMİR

Yapıcıların evi

Okuma alışkanlığını Mesut ailesinden almıştı. Çocukluğumuzda, kış günleri Yapıcıların evinde, arkası yarın devam edilmek üzere kitaplar okunurdu. Çoğunlukla Hilmi abi okurdu kitapları. Hava Bacı (anaları), Ayşe, Mesut, Sıdıka, Beyhan (kardeşler), Nusret ve ben dinlerdik. Bazen Hilmi abi okumayı bırakıp bir yorumda bulunur, bazen de yorumlar uzayıp tartışmalara dönüşürdü.

Yanılmıyorsam 12-13 yaşlarındaydım. Yani 1968-69 yılları. Öncesini ve sonrasını hatırlamadığım bir anım, filmin tek karesi gibi bir bölüm, hafızamda eski bir resim bulanıklığında duruyor: Abim Abuzer Demir, Fikret Acar, Orhan Avşar, Mahmut Tutuş, Mustafa Yılmaz (hatırlamadığım bir iki kişi daha) ve Nedim Yapıcı eski mezarlığın önünde Ağtut´a doğru yürüyorlar. Nasıl oldu bilmiyorum ama, ben de tek başıma10-15 metre arkalarından geliyorum. Yürürken seslice konuşup tartışmaları ilgimi çekmiş olmalı. Duyabildiğim kadar dinleyip anlamaya çalışıyorum konuşulanları. Hayatımda ilk defa Kant, Hegel, Marx isimlerini, materyalizm, idealizm, mantık gibi felsefe sözcüklerini duyuyorum. Tartışmacıların en ateşlisi ve sürükleyicisi ise Nedim Yapıcı.

Nedim Yapıcı, bizim Ulupınar'da komşularımız Yapıcıların en büyük oğulları. Bahçelerimiz yanyana. Altı kardeşten erkeklerin en küçüğü olan Mesut ile benim okul öncesi çocukluktan ortaokul sonuna kadar kesintisiz süren bir çocukluk arkadaşlığımız var. Kardeşim Nusret, emmioğlularım Kadir ve Nihat, Bibioğlu Hacıosman Ulupınar grubumuzun diğer üyeleriydi. Mesut, tartışmasız "reis"imizdi. Bizleri, Teksas-Tommiks, Zagor, Karoğlan, Tarkan gibi o zamanların çizgi romanlarının fantezi dünyasına çeker, orası Cünüt burası Erikliğin Kelle, dolam dolam dolandırırdı. Bize öyle okuma alışkanlığı kazandırmıştı ki, birlikte eşeklerle Çamici'ne oduna gittiğimizde, bütün yol boyunca eşeğin sırtında çizgi roman okuduğumuzu hatırlıyorum.

Grup liderliğini sadece çocuk kitaplarının büyülü hayal dünyasına bizleri çekebildiği için değil, kararlılığı ve korkusuzluğu ile de hakediyordu. Babası Ahmet emmiyle tartıştığı için -benim tüm ısrarlarıma rağmen- bizde değil, gidip su ambarının damında yattığını; bir keresinde yalnız başına oduna gittiğinde –yine kitaba daldığı için- eşeği kaybedince, babasının gece yalnız başına onu eşeği bulmaya dağa gönderdiğini, onun da bulup getirdiğini hatırlıyorum mesela. Tek başına gece mezarlığın içine giderdi. Biz diğerlerimiz bunu asla korkumuzdan

YENİ GELEN'E MEKTUP

Merhaba Yeni Gelen Dergisi çalışanları. Hepinize uzaktan selamlar yolluyorum. Her şeyden önce, eşsiz bir çalışma yaptığınızdan haberdar oldum. Sizi kutlarım. Belki memlekete uzak olmanın verdiği bir özlemle, belki dergide işlenen öğretici konular, kullanılan akıcı dil, belki de bilemediğim başka sebeplerden olabilir dergiyi susamışçasına okudum. Oysa az çok kitap okuyanlardanım. Dergide birbirinden güzel temalar işlenmiş, değerli yazarlar tarafından kaleme alınan makaleler, öyküler, şiirlerle zenginleştirilmiş eğitici, geliştirici buldum. Önerinizi seve seve kabul ediyor, böylesi bir dergide yazı yazmayı kendim için bir şeref sayıyorum. İnsan yığınlarının elektronik cihazlara kapandığı şu ortamda böylesi bir çalışma yapmanızı anlamlı buluyor, başarı dileklerimi sunuyorum.

İlk bir yazı olarak, kısaca böyle başlamak istedim.

YILDIZLARI ÖZLEMEK

Her kavramın hayatta mutlaka bir karşılığı vardır elbette. Yazmanın karşılığı okumaktır örneğin. Okuma alanında pek de ileri bir merhaleye ulaştığımız söylenemez. Gelişmiş topluluklar, genel kültür anlayışlarını salt ülkelerindeki eğitimden almazlar. Onlar dünyanın her yanı ile ilgilidirler. Café'lerde, restoranlarda, açık hava alanlarında, parklarda, otobüste, metroda, trende... hayatın herhangi bir alanında mutlaka ellerinde kitap, dergi ya da bir gazete sayfalarını tararken bulursunuz insanları. Buna, "boş zamanlarını doldurmak" diyorlar onlar. Bir de bize bakınız... Neyse, hemen başlar başlamaz kızdırmayayım kimseyi şimdi.

Otuz yılı aşkındır memleketten uzak olalı. Diline, kültürüne bile yabancılaşıyor insan memleket topraklarının. Hayat, bir kum saati misali akıyor. Varsa eğer, kalan ömrünüzü nasıl değerlendireceğiniz meçhul. Yaşamayanlar, bilemez bunu; gelecekten çok geçmişi kurcalar belleklerinizi yad ellerde. "Sürgünüm!" diye böbürlenenler de var tabii. "Krallar gibi yaşıyorum" diyenler de... Ama yüreklerinin derinliğinde sessiz kederler saklıdır hep gurbette yaşayanların. Bir yandan yabancısı olduğu yad ellere tutunmaya çalışırken, diğer yandan duygularını esir alan o tarifsiz özlemi, o tüketen hasreti izah edebilmek ne mümkün. Şair eder gurbet eller insanı... Uzun, karanlık, soğuk gecelerini düşünmek bile üşütür içinizi. Her yer yabancıdır size, her şey ve herkes yabancı...

En ücra mezralarında doğduk büyüdük memleketin, en izbe köylerinde. Dağların tepelerin ortasında kaybolmuş beş-on haneli bir kaç evden oluşan yerleşim alanları. Ne yolu vardı, ne yolağı... Kim bilir kaç dilekçeden sonra mezraya gönderilen stajyer eğitmenlerin bellettiği ne ise, o işte... Yine de her köyde üç beş okuryazar olan çıktı da, gurbetçilerin gönderdiği mektupları okuyabildi hiç olmazsa yakınlarına... Kimi zaman onların hıçkırarak akıttığı gözyaşlarına şahit olaraktan... "Keşke hep öyle kalınsaydı," diyesi geliyor insanın yine de. Dağılmasaydı, hiç bozulmasaydı o naif yaşam keşke. Sevinçleri kıvançları ortak, acıları kederleri ortak olan o hayat hiç değişmeseydi... Yoklukları, yoksulluklarına razı idiler kendi hallerinde devinip giderken.

HAYATIMIZI DEĞİŞTİREN KAVRAMLAR

"Kökenine asla sırtını dönme. Geçmişine ihanet etme... Hayat, sadece bir yoldur. Kaybolmak istemiyorsan eğer, menziline doğru yol alırken nereden yola başladığını aklından çıkarma..." diyor Antonio Curnetta (Curnetta, İtalyan bir şairdir). Unutmamaya çalışıyoruz.

Duvarlara, "yaşasın'lı... kahrolsun'lu..." sloganların yazıldığı bir döneme denk gelmişti ergenlik çağımız. Daha çocuk sayılırdık o vakitler. Anlamını bilemediğimiz o kadar çok kavram kullanılırdı ki birbirlerine karşı, hiç anlam veremezdik. Bazan kızar, bağırırlardı: "Oportünist... Revizyonist... Anarşist... Sosyalist... Kommunist... Faşist..." Bütün bunlar hakaret mi, iltifat mı, bilemezdik. Biraz yenilik, biraz da moda olduğundandı herhalde, devrimci olduk, durup dururken. Devrimci'nin ne olduğunu bilmeden/bilemeden. Memleket ahalisinde bir telaş vardı. Sonra olağanüstü yönetimler, askeri ihtilaller... Derken, önce bir kuşak, adından diğerleri... parça parça terk-i diyar eyledik memleketi. Bahar aylarında yamaçları çiçeklerle bezenen tepeleri... ve de bulutsuz gecelerinde dokunacakmışsın gibi yakın duran yıldızlarının özlemi, yüreğimin kurşuni ağırlığıdır hep...

Nereden geldiğimizi unutmamaya çalışsak da, nereye gideceğimiz belirsiz bir halde, ilerliyoruz işte... "Toplum, bireylerden oluşur!" sözünü duyduğumda, ne çok şey öğrenmiş sanmıştım kendimi. Daha sonra, "Birey, içerisinde yetiştiği koşullara göre şekillenir" sözüne, çok kafa yormuştum. Toplum içerisindeki sınıf ve katmanları bilince çıkarmak için onlarca yılın geçmesi gerekiyordu demek ki... Ve de biraz yukarıda sözkonusu ettiğim kavramlar... (oportünizm, revizyonizm...) gibi. Bunu niçin dile getirdiğimi ben de bilmiyorum? Bilinmezlikler bazan kaybettirir, hiç farkına varmazsınız bile.

Dün yoksul iken "devrimci" olanların, bugün variyetleri vesilesi ile nasıl değiştiklerini asla görsün istemem, umut bağlamış olan işçi sınıfının. Sahi nedir sınıf... Nedir tabaka, nedir temsil? Bütün bunları geçiyorum.

Yıllar önce, evrensel insanlıktan özür dileyerek, "İnsan, yeryüzünün en vahşi varlığıdır!" diye yazmıştım, ilk öykü denememde. Sonra, kitaplaştırdım. "TAHTALLI" başlığı ile yayınlandı yaşadıklarım. Zira çocuk sayılırdım, gözlerim bağlı olduğu halde bir okulun bodrumunda yaşadıklarımı/yaşadıklarımızı başka nasıl izah edeceğimi bilemedim. Onlarca çocuktuk. Yine ki vicdan sahibi kimseler vardı. Kimileri gibi kolumu, kimileri gibi gözümü kaybetmedim... O karanlıkta bize aydınlık olan Nâzım'ın şiirlerini yeni yeni öğreniyorduk. O'nun dizeleri ile umuda yükseliyorduk.

yapamazdık. Öyle korkusuzdu. Kararlılığına örnek olarak da, Cünüt'te (Yapıcıların o yörede bağı ve bostanı vardı) birlikte oynuyorken, bir sebepten rahmetli Mustafa Aslantaş ile tartıştıktan sonra "ahraz" oluşunu ve yaklaşık on beş gün süreyle, ailesi de dahil hiçkimseyle hiçbir kelime konuşmamasını verebilirim.

TUT'TA TOPLU OKUMALAR VE TARTIŞMALAR

Okuma alışkanlığını Mesut ailesinden almıştı. Çocukluğumuzda, kış günleri Yapıcıların evinde, arkası yarın devam edilmek üzere kitaplar okunurdu. Çoğunlukla Hilmi abi okurdu kitapları. Hava Bacı (anaları), Ayşe, Mesut, Sıdıka, Beyhan (kardeşler), Nusret ve ben dinlerdik. Bazen Hilmi abi okumayı bırakıp bir yorumda bulunur, bazen de yorumlar uzayıp tartışmalara dönüşürdü.

Bir düşünün: 1960'lı yılların Tut'u. Elektrik yok. Kasabayı dünyaya bağlayan bir karakol ve PTT'nin telefonu, üstünden bir Belediye kamyonu bir de Sait emminin (Kılıç) kolçakla çalışan cipinin geçtiği şose yol. Karanlıklar ve karlar altında bir küçük kasabanın Ulupınar mahallesinde, iki odalı toprak evde, gaz lambasının ışığı etrafında büyüklü küçüklü, oğlanlı kızlı 8-9 kişi, aralarından birinin okuduğu bir Fransız romanını dinliyor ve tartışıyor!

İş sadece okumak-tartışmakla da kalmıyor. Ailenin en büyük çocuğu Nedim Yapıcı, yörede anlatılan ve Tut'a giderken Göksu'yu geçtikten sonra karşımıza çıkan Sürmen kayalıklarında geçtiği söylenilen bir efsaneden yola çıkarak kocaman bir roman yazıyor: "Sürmene Polis!" Eski usul kaplanmış, daktilo yazımı kapkalın bir kitap, kitaplıklarının bir yerinde dururdu. Evet, Yapıcıların evinde o tarihte kitaplık vardı!

Nedim abi vefat ettikten sonra düşünmüştüm: Acaba Nedim Yapıcı felsefeyi bir üniversitede okusaydı, ya da onu anlayan ve onunla fikir alışverişinde bulunan bir entelektüel grupla teması olsaydı ne olurdu? Yaşamın anlamına dair o büyük soruları (felsefeyi) tek başına anlamaya ve açıklamaya çalışmak ne kadar olanaklı ki?

Bir de Hilmi abinin çok güzel resim yaptığını söylemeliyim. Biz ilkokul beşinci sınıfta iken birgün resim dersimize geldiğini, çok güzel bir suluboya manzara resmi yaptığını, bize de resmi göstererek "Çocuklar, resimde ağaçlar mavi de boyanabilir" dediğini hatırlıyorum.

Yapıcılar, "eski" Tut'un en renkli ailelerinden biriydi. Ben kendimi o aileye o kadar yakın hissediyorum ki, kendimde onlar hakkında yazma hakkı gördüm. Bu aynı zamanda benim için bir vefa borcu da. Bütün Yapıcılara, benim "ben" oluşuma yaptıkları katkılardan dolayı teşekkür ediyorum.

Hava bacımı, Ahmet emmimi, Nedim abiyi ve canım arkadaşım Mesut'u sevgi ve saygıyla anıyorum; Hilmi abiye, Ayşe bacıya, Sıdıka ve Beyhan'a sağlıklı uzun ömür diliyorum.

Göteborg, 21 Ocak 2015

Bize öyle okuma alışkanlığı kazandırmıştı ki, birlikte eşeklerle Çamici'ne oduna gittiğimizde, bütün yol boyunca eşeğin sırtında çizgi roman okuduğumuzu hatırlıyorum. Grup liderliğini sadece çocuk kitaplarının büyülü hayal dünyasına bizleri çekebildiği için değil, kararlılığı ve korkusuzluğu ile de hakediyordu.

Bitirirken, sitemlerin anlamsızlığını umuda bağlamak yerinde olur diye düşünüyorum. Yaban ellerde yaşarken, bir yanınız hep memleket topraklarında oluyor işte böyle nedense? Oradaki anılarınızda... gençliğinizde, hatta çocukluğunuzda. Aradan kaç zaman geçerse geçsin, nereye ait hissediyorsan, oralısın... Ve oralarda kızıl güller açacak bir gün. Karanfiller eşliğinde el ele tutuşacak çocukları memleketimin... Uyrukları, soyları sopları ne olursa olsun, hiçbirini ayrıştırmadan, hepsini bir arada hepsini birlikte seviyoruz gelecek nesillerin. Tıpkı Anadolu topraklarını sevdiğimiz gibi ve de göklerindeki yıldızlarını...

Memlekete sevgilerimle,

■ **M. ZEWAL DOĞAN**
6 Nisan 2021, Limetz-Villez

İYİMSERLİK İNSANI COŞTURUR

Merhaba Sadık Bey,

Yeni Gelen'in son sayısı (36.) dün geldi. Zahmet edip gönderdiğiniz için teşekkürler. Aynı günün akşamı bütün dergiyi okuyup bitirdim.

Her zaman olduğu gibi ilkin Heide Deyişleri'ni elbette. Heide Deyişleri arka kapağa daha güzel yakışıyordu. Ama neyse şimdiki yeri de iyi sayılır. Sonra yine her zaman olduğu gibi sizin 2. sayfadaki yazınızı okudum. Ardından da diğer yazıları...

Mehmet Ercan'ın ve A. Kadir Paksoy'un şiirlerini döndüm döndüm okudum. Okudukça okuyasım geldi. Keşke bir iki de kısa öykü olsaydı dergide o şiirlerin tadında.

Mehmet İlhan Başgöz'e geniş yer vermeniz olumlu ve güzel bir kadirşinaslık örneği.

Adnan Acar'ın "Corona'nın Dilimize Getirdikleri" başlıklı yazısı da güncel bir konuda dilimiz açısından önemli saptamalar içeriyor.

"Kübalı Bir Karikatürist Tanıdım" başlıklı güzel yazıyı daha önce "Gerçek Edebiyat" adlı bilgisunar sayfasında okumuştum.

Derginin son sayfalarındaki "Romanlarını Kahvelerde Tasarlayan Yazar: Orhan Kemal" başlıklı yazınızı da beğenerek okudum. Keşke Nâzım'la ilgili de bir yazı olsaydı dergide. Kapaktaki resime uygun bir içerik olmuş olurdu. Belki bu iki usta arasında gidip gelen mektup veya konuşmalardan / dertleşmelerden örnekler olabilirdi.

Ama size yazmak istediğim başka bir konu daha var, o da şu:

"Bindiği Dalı Kesenler" başlıklı yazınızda basımevlerine, dağıtım şirketlerine, kitapevlerine, postacılara kimi (suçlama demeyelim) serzenişlerde bulunuyorsunuz. Benzer serzenişleri dergiyi okumasını, hatta abone olmasını düşündüğünüz / beklediğiniz ve / veya aboneliğini yenilemeyen kişi ve kesimler için de yapıyorsunuz. Belli ki bir hayal kırıklığı yaşıyorsunuz. Dergiyi çıkarma günlerindeki beklentilerinizin gerçekleşmediği anlaşılıyor. Bu duygu ve düşünceyi taşıdığınız daha önceki sayılarda yazdıklarınızda da belli oluyor zaten.

Sadık Bey,

Yurdumuzda herkes birbirini suçluyor. Bunu her yıl Türkiye'de geçirdiğim günlerde gözlüyorum. Belediye başkanı halkı, halk belediye başkanını; kahveci, lokantacı, fırıncı müşterileri, müşteriler de söz konusu işletmecileri suçluyor. Aynı tutum kimi siyasi parti, sendika ve dernek yöneticilerinde de böyle. Kendiler çalışıp çırpınıyorlar ama, uğruna çalıştıkları insanlar onlara destek olmuyor, yanlarında durmuyor!

Herkes kötümser...

Ben böyle düşünmekten ve kötümser olmaktan yana değilim. Kötümserlik insanı yorar, iyimserlik insanı coşturur. Kötümserseniz el arabasıyla taşıdığınız dergileri benim diyen kantar tartamaz, ağır mı ağırdır. Onları taşıyamaz, dizleriniz üstüne yıkılırsınız. Bir zaman gelir dergicilikten vazgeçersiniz. Bu insanlara iyilik yaramaz, dersiniz. İyimserseniz kuş tüyünden de yeğnidir o kantarların tartamadığı yükler. Yorulmaz, çalıştıkça çalışasınız gelir.

Elbette kuru bir iyimserlikten söz etmiyorum. Nedenleri var: Örneğin, bunca dergi varken ortada, sizin derginiz dört yılda bilmem ne kadar okuyucu bulmuş. Belki onlarca eli kalem tutan derginizde yazmış çizmiş. Çevreniz ve ilişkileriniz gelişmiş değişmiş. Deneyim kazanmışsınız. Bunlar az şey mi? Bence değil...

İyimserlikle vurdumduymazlığı karıştırdığım sanılmasın. İyimser duruş soru sormaya ve yapılan işi gözden geçirmeye engel olmamalı. Bu anlamda bence, önce kendimize bakmalıyız. İğneyi kendimize, çuvaldızı başkasına batırmalıyız. Burada söz konusu olan bir derginin (Yeni Gelen) durumuysa, göz önünde bulundurulması gereken kimi durumlar şunlar olsa gerektir:

1-Bu dergiyi (Yeni Gelen) diğerlerinden ayıran yanlar neler, neler olmalı, var olan bir boşluğu dolduruyor mu, bir gereksinimi karşılıyor mu?

2-Bu derginin bir duruşu, bir ideolojisi var mı? Varsa bu duruş ve ideoloji duru mu; dibi, ucu bucağı görünüyor mu? Seslenmek istediği kitlelerce yeterince anlaşılır ve görünürlükte mi?

3-Dergide işlenilen konular güncel mi, yol gösterici mi? Çünkü ideolojinin duruluğu ve durduğu yer güncel konuları işlerken daha da somutlaşır. Hitler'e veya Stalin'e karşı olmak da, olmamak da artık kolaydır, somut ve güncel değildir; belli bir yaptırımı yoktur.

Neyse, bu ve benzeri sorular çoğaltılabilir.

Sadık Bey,

Bu mektubu yazıp yazmama konusunda epeyce düşündüm. Bir aklım, "Sana ne, sen aboneliğini sürdür, beğendiğin yazı ve şiirleri oku, gerisine karışma!" dedi. Bir aklım da, "Bir okur olarak düşünceni ilet, gerisine karışma, boynunu kesecek değiller ya!" dedi. Ben aklımın bu ikinci dediğini beğendim. Umarım boyumdan büyük bir iş tutmamışımdır.

Başarı dileklerimle...

■ **MEHMET KARAKUŞ**
10 Haziran 2021, Wittenbach

BAŞGÖZ/E

■ RECEP BABAYİĞİT

Ayn El Arap, Arap kaynağı veya gözü veya suyu veya çeşmesi demektir. Gebze'de bir mahallenin adının neden "Arap Çeşme" olduğunu bilemeyiz, neden Ayn El Arap karşılığı olduğunu ise asla. **Farsiler ise "çeşm" der, biz çeşme ile karşılarız ve belki de adına en çok şarkı ve türkü söylenen bir kelimedir musiki dağarımızda.**

Saf ve berrak, katışıksız ve duru küçük kaynaklar, göz/eler, pınarlar, bulaklar yatağını bulup akarken diğer sulara kavuşuyor, kavşutları, su çatlarını oluşturuyor, gittikçe önünde durulamaz ırmaklara dönüşüyor ve denizlere dökülüyor.

Sonra denizlerdeki buharlaşma yoluyla aynı döngü yeniden tekrarlanıyor.

Bu anlamda o gözler, gözeler, pınarlar, bulaklar büyük ırmakların kaynağı oluyor. Büyük bir akarsuya baktığımızda onda nüve halinde bir damla yağmur, bir göze, bir göz, bir pınar, bir bulak görebiliyorsak, devinimi de anlayabiliyoruz.

İnsanlık tarihinde öne çıkan düşünceler de böyledir. Bilimin ve sanatın öncüleri de nüve halinde birer göz, göze, kaynak, pınar, bulaktır.Kaynağından çıkarak doğdu mu bir daha asla kurumazlar, asla yok olmazlar.

GÖZ/GÖZE/PINAR/BULAK

Akarsu kaynaklarına göz veya göze diyoruz. O kadar ünlü ve insanın aklını başından alacak gözler gözeler var ki. Munzur Gözeleri'ni herkes bilir, Kapuzbaşı gözelerini ancak görenler bilir.

Kırk Gözeler her yere yakışır, en çok da Eğin'e.

İlk defa Kaşgarlı' da geçer "pınar" kelimesi "mınar" olarak.

Pınarbaşı deriz, Erciyes'in gölgesinde Kayseri'nin Uzun Yayla'ya geçiş noktasına.

Baş Pınar soy isimlerde de çıkar karşımıza, yerleşim adı olarak da.

Orta Asya Türk soylu halklar hâlâ "bulak" der.

Biz ise bir Azeri türküsünde duyarız "bulağı", çoğu zaman da anlamını bilmeden.

"Serin sulu bulaklardan" diye bir avaz eyleyince Huşeng AZEROĞLU bize Koç Nebi'nin Hecer'inden bir selam geldiğini anlarız. Lakin yöre dışında çoğu insan bilmez "bulak" nicedir.

Arapların göz veya göze veya çeşme yerine kullandıkları "ayn" kelimesi, yakın geçmişin bir siyasi kelimesi dilimize dolanır "Kobani" veya Ayn El Arap olarak.

Ayn El Arap, Arap kaynağı veya gözü veya suyu veya çeşmesi demektir.

Gebze'de bir mahallenin adının neden "Arap Çeşme" olduğunu bilemeyiz, neden Ayn El Arap karşılığı olduğunu ise asla.

Farsiler ise "çeşm" der, biz çeşme ile karşılarız ve belki de adına en çok şarkı ve türkü söylenen bir kelimedir musiki dağarımızda.

BAŞ PINAR / BAŞ BULAK / BAŞ GÖZ / SER ÇEŞME

İnsanlık tarihinin bilimde ve sanattaki öncüleri saf kaynağın başıdır. O kaynağın izini sürenler BAŞ PINAR ile BAŞ BULAK ile "BAŞGÖZ" ile mutlaka karşılaşırlar.

SERÇEŞME dediğimizde ise kişilerden ziyade bir merkezi, Hacı Bektaşi Veli Dergâhı'nı, BAŞ PİRLİK'i anlarız.

SAKARBAŞI BAŞ GÖZ/ELERİ

Koca Sakarya Nehri Ana Tanrıça'nın eşi Irmak Tanrısı "Sangarios'tur."

Çifteler'den Sakarbaşı'ndan doğar.

Çifteler ışıklı yılların köy enstitülerinden birisinin de adıdır. Talip APAYDIN Çifteler Köy Enstitüsü ile anılır.

Sakarbaşı'ndaki _göze, kaynak sadece koca Sakarya Nehri'ni değil, aynı zamanda nüve halinde köy enstitülerinin o parıldayan yıllarını da yansıtır. Buz tutan Seydi Suyu'nun buzlarını kırmaya çalışan enstitülü öğrencilerin azmini Talip APAYDIN öğretmenimiz anlatır, "Karanlığın Kuvveti'nde."[1]

Kaynak ve göz/e Talip APAYDIN'dır.

Bir Lütfi AKAD yapımı olan ve başrollerinde Yılmaz GÜNEY ve Nilüfer KOÇYİĞİT'in oynadıkları KIZILIRMAK KARAKOYUN filminin ilk ve son sahnesinde bu ağıt türkü söylenir. Türkünün kaynak kişisi kendisi de bir göz/e olan Muzaffer SARISÖZEN'dir.

Sakarbaşı Başgöz/eleri - Çifteler

Bir Irmak Doğuyor Yurt Gezimizden

Eldere Gölü Gözesi
Uzayıp Giden O Tren Yolları Yurt Gezimizden

Su Çıkan Gözesi

BÜYÜK MENDERES GÖZELERİ

Dinar, Apollon ile Marsyas arasında yapılan tarihteki ilk müzik yarışmasına sahne olur. Büyük Menderes, diye bildiğimiz aslında kendisi de bir tanrı olan MEANDROS'un kaynağı "Su Çıkan'da" yapılır bu yarışma.

Asıl kaynak, asıl göze ise Tanrıça Athena'nın elindeki kamışa üfleyince suyun yansımasında kendini çok çirkin gördüğü "Eldere Gölü'dür."

Büyük Menderes buradan doğar, Çivril'de Mangırın Kısık'ta "akmayası çaylara" kapılır Ümmü Kız[2]. Tütünün sarısını, pamuğun ağını alır, Ortaklar'da Şeyh Bedrettin Yiğitleri selama durur ona karşı, koca bir kültürü ve destanı ve bereketi kıvrım kıvrım hücrelerinde taşır, getirir Miletos'dan denize ulaştırır.

Miletos'ta bilimin ve felsefenin kaynağı, gözesi Thales'tir.

KIZILIRMAK GÖZELERİ

Kızıl Dağ'dan çıkan gözelerin suları çoğaldıkça "Kızılırmak" olur ve köprüler kurulur üzerine.

Eğri Köprü'den geçer her gün İlhan BAŞGÖZ Hocamız.

Gemerek Kızılırmak'a hasrettir, İlhan BAŞGÖZ de dilinden düşürmediği o türküyle Gemerek'e.

Tekin ŞENER ile İlhan BAŞGÖZ'ün 22-23 Mayıs, 2015 tarihlerinde yapmış oldukları Sivas-Gemerek yöresi yolculuğunda geçirdikleri vakitler "ol hikâyet'te" yazılıdır.[3]

Kızılırmak görününce bir dörtlük dökülür İlhan BAŞGÖZ'ün dilinden.

Köprüye varınca köprü yıkıldı
Üç yüz atlı birden suya döküldü
Nice yiğitlerin beli büküldü
Nettin Kızılırmak allı gelini
Gelini gelini benim yârimi

Bir Lütfi AKAD yapımı olan ve başrollerinde Yılmaz GÜNEY ve Nilüfer KOÇYİĞİT'in oynadıkları KIZILIRMAK KARAKOYUN filminin ilk ve son sahnesinde bu ağıt türkü söylenir. Türkünün kaynak kişisi kendisi de bir göz/e olan Muzaffer SARISÖZEN'dir.

Tekin ŞENER yolculuk sırasında Eğrice-Karaözü ayrımını çok aradık, derken, bir harf hatası yapılmadıysa eğer, Eğrice'nin Eyerce olması gerektiğini belirtelim.

Köprüden geçilir, Şah Ruh yaptırdığı için adı Şah Ruh Köprüsü'dür.

Bir Dulkadirli Bey'idir Şah Ruh.

Taş kemerli köprülere ve ırmaklara sevdalı birisi olarak ben ise Osman kardeşimle çıkıyorum yola Kayseri'den, Şah Ruh Köprüsü'nü görmeye pandemiden tam iki gün önce, 9 Mart, 2020.

Kızılırmak Şah Ruh Köprüsü'nün altından akarken, Kızıldağ Gözelerinden gelen sular şair Hasan Hüseyin KORKMAZGİL'in ölümsüz "Kızılırmak" şiirini de getiriyor.

ve der ki kitabın ortayerinde
bütün ırmakları dünyanın
kızılırmaktan geçer[4]

Yıkılan köprüden Yılmaz GÜNEY geçer.

Şah Ruh Köprüsü Karaözü Köyü'ne bağlar sizi.

Sayıları altmışı geçen köy enstitüsü mezunu vardır köyün, "Maarifözü" derler o nedenle köye bir de.

Bir de yıllar ve yıllar önce Fikret OTYAM gelmiştir köye aynı köprüden geçerek, Kızılırmak'ın coşkusunu hissederek ve köye sevdalanarak. Bu sevda köyde karşılığını bulur.

Göz ve göze, kaynak ve pınar şair Hasan Hüseyin'dir.

Yılmaz GÜNEY'dir.

Fikret OTYAM'dır.

Karaözü'nün "kara gözlüleridir."

Kırşehir'den geçerken bir çok Abdal Türküsüne kaynaklık etmiş olan, başka bir göze Toklumenli Âşık Said[5] bir ağıt dizer Kızılırmak'a kapılan oğlu Nuri için, Çekiç Ali[6] aynı güzellikte havalandırır o ağıtı, insanın ciğerleri yerlerinden sökülür.

Bir de ŞAH BUDAK vardır, iki kere beyliğin başına geçmiş ve Dulkadirli Beyi ŞAH RUH' un amcasıdır.

Yolu Hattuşa'dan geçenler bilir, binlerce yıl Hitit başkentine bereket taşıyan, oradan Kavşut Köyü'nde Delice Irmağına kavuşan, oradan Delice

Karaözü – Fikret Otyam Evi

Kızılırmak üzerinde Şah Ruh Köprüsü

Irmağı ile kol kola Sungurlu'nun Kula Köyü'nde Kızılırmak'a karışan, sonra da Karadeniz'e kavuşan "Budaközü Deresi" vardır bir de.

Dulkadirli Beyliği 16. Yüzyılda Elbistan taraflarından Anadolu içlerine sürülür, en büyük boylardan birisi de Hattuşa'ya gelir ve burayı yurtluk tutar.

İşte Hitit başkentinde iki muazzam kaya arasından kendi halinde bereket saçarak akıp giden o dereye kadim Hattuşa'yı yurtluk tutan Dulkadirli boyunun beyleri tarafından ata beyleri ŞAH BUDAK anısına "BUDAK ÖZÜ" adı verilir.

Hattuşa'nın BUDAKÖZÜ ile Şah Ruh'un Karaözü'nün Kızılırmak'ı su ve soy kardeşidir.

Karadeniz'e kavuştuğu yerde, Bafra'da Kızılırmak'ı Vezirköprülü dupduru bir göze, sanat ve edebiyat eleştirisinin pırlanta gözesi Bedrettin CÖMERT karşılar "Eleştiriye Beş Kala."[7]

KURA NEHRİ GÖZELERİ

Göle dağlarının gözelerinden doğar Kura Nehri.

Kura, Bir Irmak Üç Toprak olarak akar akar ta Göl Hazar'a kadar.

Göl Hazar'a varanda içi bir hoş olur Kura'nın "âşıklardan" duyup dinlediği mahnılardan, atışmalardan, koşmalardan, Köroğlu naralarından.

1943 yılına gider, İlhan BAŞGÖZ Hocamız ile Pertev Naili BORATAV Hocamızı buluruz yörede, Serhatta, Kars, Ardahan, Çıldır'da.

Göz ve göze ve pınar ve çeşme ve bulak Türk Halk Bilimi'nin kaynakları olan Pertev Naili BORATAV ve İlhan BAŞGÖZ'dür burada.

Faytoncular Çarşısı'nda televizyona yenik düşen Kars Âşıklar Kahvehanesi'nin ustaları Âşık Sabit MÜDAMİ, Âşık ŞENLİK, Âşık Şeref TAŞLIOVA, Âşık REYHANİ, Âşık Murat ÇOBANOĞLU dökülür İlhan BAŞGÖZ'ün ***TÜRKÜLÜ AŞK HİKÂYELERİ***[8] külliyatının içinden.

BAŞ GÖZ/E

Eskiler adı kendine yakışanlara "ismi ile müsemma" derlerdi.

Birisinin arı ve duru, katışıksız "baş göz" olması, aynı anlama gelmek üzere "baş pınar" olması, baş bulak olması, soyadı olarak bunları taşıması onun fiziksel olarak bir akarsu ile bağlantısını ifade etmez.

Birisinin "baş göz" olması, o kişinin bilim ve sanatta, insan sevgisinde, doğduğu topraklara olan sevdasında ilk kaynak, baş pınar, baş göz olması demektir.

İlhan Hocanın ***BAŞ GÖZ/E*** olması, "BAŞGÖZ OĞLU İLHAN" olması, babası Muallim Hasan Efendi ile başlar belki de.

Ama o, BAŞGÖZ OĞLU İLHAN küçük bir kaynak iken alır başını gider, geçtiği her yerde yeni kaynakları katar kendine.

Tokat'a gider, öğrenciler yetiştirir lisede bir BAŞ GÖZ olarak. Kars'a Serhat boylarına gider, Van'a Ercişli Emrah ile Selvinaz'a ve Yücel AŞKIN Hocamıza. Başka bir zaman Toroslara Yörük obalarına, Karaözü'ne. Köprülerin altından geçip akıp gider, âşıkların tellerinden dökülür.

Ama ille de kökleri Şebinkarahisar olan bir Ermeni dostu ile Amerika'dan gelip Anadolu yollarına düştüklerinde dostunun gözlerinden boşalan yaşın manasının bir hasretin, bir özlemin gözesi, kaynağı olacağından habersizdir.[9]

Baş Göz/e o yolculukta Osmancık'ta bahçesine girdikleri ve kendince sosyalizm tarifi yapan emekli maden işçisidir.

Bir yörük kızının çadırda sorduğu bilmeceler karşısında susarak yüzünün kızarmasını ve hayretini gizlemeye çalışan İlhan BAŞGÖZ To-

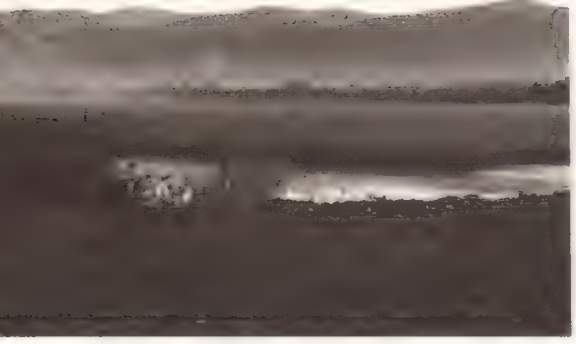

Kura almış başını gidiyor Göl Hazar'a doğru
Serhat aşıklarının hikâyeleriyle-Ardahan
Başkentlerden Payitahta-Doğu Anadolu
Başkentler Yurt Gezimizden

roslardaki insan kaynağının, insan gözelerinin bu Yörük kızlarında saklı olduğunu anlar.[10] Baş Göz/e Yörük kızıdır.

Lütfi AKAD filmin son sahnesini Yılmaz GÜNEY ve Nilüfer KOÇYİĞİT'in kavuşmak için birbirlerine ellerini uzattıklarında eller havadayken dondurur ve filmi o güzel ağıt türküyle bitirir.

İlhan BAŞGÖZ' ün uzattığı el havada kalmamış, toprağına kavuşmuştur.

İlhan BAŞGÖZ kendi toprağına kavuştuktan sonra da geride bıraktığı insan zenginliğiyle, gönül dostluğuyla, Türk Halk Bilimi'ne katkılarıyla kaynağı asla kurumayacak bir GÖZ/E, bir BAŞ GÖZ/E olmayı sürdürmeye devam ediyor.

Yazının "BAŞGÖZ/E" başlığı hem bu yazının İlhan BAŞGÖZ'e ithaf edildiğini hem de bir insan olarak Hocamızın tükenmeyen bir kaynak bir BAŞ GÖZ, BAŞ GÖZE, BAŞ PINAR, BAŞ BULAK olduğu çağrışımı yaratabilme amacını taşımaktadır.

SON SÖZ YERİNE

Ahmet BİLEK Kızılçullu Köy Enstitüsü'nde yetişen ve 1960 Roma Olimpiyatlarında güreş sporunda altın madalya alan bir öğretmenimizdir, bir kaynak, bir göz/e.

Televizyonun âşıkları kahvehanelerinden atması gibi, Ahmet BİLEK de geçim için "bilek" göçüne maruz kalır ve hayatını kazanmaya Almanya'ya gider, orada da şampiyonlar yetiştirir.

Kemal ATEŞ ***"SESSİZ ŞAMPİYON-OLİMPİYAT KÜRSÜSÜNDEN BİR KÖY ENSTİTÜLÜ"***[11] kitabını yazar. Kitap aynı zamanda içinde daha ciddi araştırılması gereken folklorik nüveler barındırır. Ahmet BİLEK'in babası Çanşalı Hasan, Demirci, Selendi, Kula yöresinin türkü ve söz kaynağıdır.

Ahmet BİLEK Manisa-Kula yeni adı Gökçeören - Menye Köyü'ndendir.

Kemal ATEŞ kitap yazım sürecinde Menye'ye gider, Menyeliler ne Ahmet BİLEK'i, ne olimpiyat şampiyonunu bilir ve tanır. Oysa her şey daha dün gibidir, Ahmet BİLEK'in Menye harmanlarında toz attığı günler.

Kula'da hiçbir sokak veya caddede veya eğitim kurumunda Ahmet BİLEK adı yaşatılmaz. Coğrafyanın kaynağı, pınarı, gözesi Amasyalı Strabon olsaydı Kula için YANIK ÜLKE derken, devamında ise "Ahmet BİLEK" toprağı derdi.

İlhan BAŞGÖZ Gemerek demektir.

Gemerek' de de İlhan BAŞGÖZ adı bilinmez, sokağı da yoktur, caddesi de.

Gemerek adı sadece hülyalı 68 ve 78 kuşağının ağıtlarında yaşar.

Ahmet BİLEK 1970 yılının Ekim ayında Almanya'da kendi canına kıymadan önce belki de "nereden geldim ben bu Almanya'ya?" diye bir iç hesaplaşma yaptı.

Cenazesi yurduna, hasretini çektiği yurduna getirildi ve eşinin memleketi Eskişehir'de toprağına kavuştu.

İlhan BAŞGÖZ Hocamız da benzer iç hesaplaşmayı yaptı mı bilemeyiz, ama bir asrı deviren yaşının son günlerinde çektiği toprak hasretini Türkiye'ye ayak basar basmaz dile getiriyordu dostu, arkadaşı, yoldaşı Enver GÖKÇE' nin tamamlanmamış bir şiirinin dizeleriyle.

senin emekçin olaydım
şen olası türküsü
dost kokusu, dost selamı Türkiye

Ahmet BİLEK de İlhan BAŞGÖZ de bizim kaynağımız, göz/emiz, BAŞ GÖZ/E'mizdir.

Anılarını yaşatmak, kaynağı beslemek, saf ve berrak, katışıksız tutmak boynumuzun borcudur.

Ruhları şad olsun,

Hattuşa, 14 Nisan, 2021

---

[1] Talip Apaydın-Karanlığın Kuvveti-Köy Enstitülü Yıllar-Ararat Yayınevi
[2] Ümmü Kızın Türküsü
[3] Tekin Şener-Folklor/Edebiyat-Cilt:25, Sayı:100, 2019/4
[4] Hasan Hüseyin-Bütün Şiirleri-Kızılırmak-Bilgi Yayınevi
[5] Cahit Obruk-Kırşehirli Âşık Said-Ulus Matbaası
[6] Kırşehirli Çekiç Ali-Kızılırmak-Kalan Müzik
[7] Bedrettin Cömert-Eleştiriye Beş Kala-Ayko Yayınları
[8] İlhan Başgöz-Türkülü Aşk Hikâyeleri- Bir Gösterim Olarak-Pan Yayıncılık
[9] İlhan Başgöz-Gemerek Nire Bloomington Nire-Hayat Hikâyem...-İş Bankası Kültür Yayınları
[10] Başgöz, Age
[11] Kemal Ateş-Sessiz Şampiyon-Olimpiyat Kürsüsünde Bir Köy Enstitülü-H2o Yayıncılık

SUSMANIN SIĞMAZLIĞI

■ ASIM ÖZTÜRK

Önce kırılacaksa suyun sesi kırılsın
Yatağını unutsun ırmak
Kuşun kanadındaki leke sevdadan,
Dönüp dursun
Sığmasın yaraları havaya,

Dağılsın yağmur bulutları
Damlanın izini sürsün susuz karınca,
Dili alev alev yansın her dokunuşta
Sevda sözcüğünü hecelerken,
Yaksın dağılıp giden bulutları
Bu can,
Susuz kalmış karınca;

Yitirsin neyi varsa
Taşı unutsun ırmağın yatağı
Kumdan dinlesin
Yanıp tükenenin külde kalanını;

Savrulandan lekeler kalsın
Küllerde izleri yaşananların
En son söylenmiş sözcüklerin içinden
Koşturup gitsin atlar,
Yolları bilmese de
Yağanın içinde
Küçücük bir yağmur damlası,
Onca ırmağı geçerken,
Eğilip içtiği sevdadır
Dağılsın çağlayanı.

23.6.2017, Şiirevi

DENİZLİ-AYDIN OTOYOLU

PAMUKKALE İLE AYDIN OVASINA HANÇER

■ OYTUN YILDIZ

Pamukkale Ovasının ne kadar verimli olduğu bilinir. O verimli toprağın üzerini asfaltla sıvamak ve 5 bin dönüm meyve bahçesinin yok olacağı bilinirken bu işe girişmek nasıl bir caniliktir... Ayrıca Aydın ovasındaki toprak ve bitki kaybını ekleyince ortaya çıkacak manzara daha kahredici oluyor.

Kitap okumak, dijital ortamın varlığıyla her ne kadar yara almışsa da gene de ayrıcalıklı yerini koruyor. En azından belli bir kesim için... Ben, bu konuda her hafta kendime bir kota belirliyorum. Her hafta bir roman ya da hikâye kitabının yanında diğer alanlarda bir kitabı bitirebilirsem kendimi başarılı görüyorum. Ayrıca bir tesadüf eseri tanıştığım ve o vakitten itibaren tutkunu olduğum Yeni Gelen dergisinin bir sayısı da haftalık okuma listemde. Toplu olarak aldığım tüm sayılarda şimdiye kadar ilk sekiz sayı ve son dört sayıyı okudum ve şimdi de o dergi için bir yazı yazmanın mutluluğunu yaşıyorum.

Okumalarımdan devam edecek olursam, geçen hafta büyük beğeniyle okuduğum Taylan Kara'nın "Edebiyatla Ahmaklaştırma, Felsefeyle Çökertme" serisinin üçüncü kitabını da bitirdim. Ayrıca Necati Cumalı'nın yıllar önce okuduğum Yalnız Kadın kitabındaki hikâyelerle adeta eski bir dostla yıllar sonra tekrardan buluşmanın mutluluğunu yaşadım. Ve tabii ki Yeni Gelen'in 13. sayısını okumak da ayrı bir zevkti. Bu haftaysa elimde daha önce ilk cildini okuduğum Denizlili Yazar Hüsamettin Ataman'ın "Denizli Son Yüzyıl" kitabı var. Günlük elli sayfa okusam diyordum ama ikinci günde ancak otuz sayfa okuyabilmişim. Kitabın bu bölümünde Denizli'ye demiryolunun gelmesinin tarihsel süreci gayet akıcı bir şekilde anlatılıyor. Kitap, kuru anlatımla kalmayıp Dalaman'da yanlışlıkla dünyanın tren yolu bağlantısı olmayan ilk ve tek istasyon binasının yapılması gibi trajikomik olayları da anlatıyor. Bu kitabı okurken ne vakittir hazırlandığım şu Denizli-Aydın Otoyol Projesi yazısı tekrar aklıma geldi. Ve bu sefer artık işe koyulmalı diye düşündüm...

Önümde bu konuyla ilgili derlenmiş haber ve makalelerin çıktılarını topladığım kâğıt destem duruyor. Kâğıtların üzerinde altını çizdiğim bilgiler ve arka sayfaya aldığım notlar... Ama farklı bir yol denemek istiyorum, amacım teorik bir yazı yazmak değil. Mademki Yeni Gelen

dergisine yazıyorum ve mademki edebiyatın sanılanın aksine dikkat çekip insanları uyandırmaya, araştırıp harekete geçirmeye yarayan bir işlevi olduğuna inanıyorum, o zaman başka bir yol tutayım. Ben bu konunun bende yarattığı duygusal etki üzerine yazmaya çalışacağım. Eğer yazımın sonunda okuyanlarda bu konunun detaylarına bakma ve bir şeyler yapma isteği uyandırabilirsem ne mutlu bana...

MEYVE AĞAÇLARINA MEZARLIK

İnsan bir konu üzerinde yazı yazacaksa yazacağı ortamı bizzat görmesi ya da yaşaması oldukça önemli. Ben de bu konu kapsamında Denizli Ziraat Odası Başkanı Hamdi Gemici ve Evrensel gazetesinden bir muhabir arkadaşla beraber otoyolun Denizli'deki çalışmalarının başladığı Kocadere köyüne gittim. Köye doğru giderken aklıma konuyla ilgili yapıl-a-mayan protesto geldi. Bölge halkı otoyola karşı traktörleriyle beraber otoyol inşaatının olduğu yere giderek büyük bir eylem yapacaklardı ama Denizli Valiliği daha önce davranıp salgın bahanesiyle bütün eylemleri yasaklamıştı. (Bence devlet, bu tepkiselliği önceden tahmin edip köylü tabiriyle Eşeği sağlam kazığa bağlamıştı...) Ama insanlar yasağa rağmen eylem kararı almışlardı ve bu oldukça iyi bir gelişmeydi. Gelgelelim sonuç maalesef geri adım oldu ve ortada sadece dozerlerin o höyküren sesleriyle katledilen toprak manzarası kaldı... Kocadere'de bu konuyu sordum. Öğrendiğim kadarıyla "yetkililer" hem jandarma müdahale edecek tehdidiyle alttan sopa göstererek, hem de kamulaştırma paraları hemen yatırılacak vaadiyle daha önceden kararı alınıp basının da davet edildiği eylemi iptal ettirmişler. Bu konuyu duyunca içimde hem bir heyecan, hem de öfke hissi oluştu. "Keşke dinlemeseydiniz, büyük ses getirebilirdi!" dedim. Ama uzaktan konuşmak nereye kadar... Bu vesileyle bir mücadeleyi başarıya taşımada öncünün ne kadar önemli olduğunu bir kere daha (bu sefer kitaplardan okuyarak değil, bizzat dinleyerek) anladım. Oranın insanından olup da kitleyi seferber edebilecek kişiler olsaydı o tepkisellik daha başlangıcında felç olmayabilirdi. Zaten asıl sorunumuz da bu değil mi: Barut hazır ama kıvılcım eksik...

Röportajları almak için tarla sahipleriyle beraber otoyol inşaatının yakınına gittik. Gerçekten de görüntü insanın içini acıtıyordu. Güzelim meyve ağaçları köklerinden sökülüp köşelere fırlatılmıştı. Senede iki defa ürün veren ve eskilerin "İnsan diksen çıkar" dedikleri kadar verimli olan toprağa hançer gibi saplanan yol uzayıp gidiyordu... Ben elimde kamera, tarla sahipleriyle röportaj yaparken arkadan geçen firmanın hafriyat kamyonlarına gözüm ilişti ve bu kamyonların da bir çeşit cenaze aracı olduğunu düşündüm. Öyle ya, cenazeler sadece insanlar için mi? Bu toprağın, yanı başımda en verimli çağında toprağından sökülüp ceset misali yan yana sıralanmış meyve ağaçlarının canı yok muydu? Tarla sahibi Osman Abi ben çekim alırken konuşuyor ama onu pek dinleyemiyorum. Aklımda ölen ağaçların beni alıp götürdüğü bir film sahnesi var: Askerin Babası filmindeki Giorgi Amca çıkıp gelse, üzüm bağlarını çiğneyen tankların karşısında dikildiği gibi şu kamyonların önünde de dursa! Ama yok... Kafamda bu hayale dalınca kameranın açısının bozulduğunu fark edip toparlanıyorum...

VERİMLİ ARAZİLERE ACIMAYAN KÂR DÜZENİ

Aldığım röportajdan mevcut doğa talanının yanı sıra yapılan kamulaştırma bedellerinin hâlâ tam ödenmediğini de öğreniyorum. Ayrıca ovanın ortasına çekilen koca setten dolayı arazilerdeki sulama sistemi de bozulmuş ve sulama mevsimi yaklaşmasına rağmen hâlâ düzelmemiş. O kocaman su boruları dağınık halde yol kenarlarında dizilmiş halde duruyor. Hiç olmazsa bizim köydeki gibi vahşi sulama sistemi değil diyorum kendi kendime. Ziraat Odası Başkanı, bu süreçte başından itibaren bütün uyarılarına rağmen muhatap alınmadıklarından, yol biraz daha yukarıdan geçse verimli araziler kurtulacakken baştakilerin kâr hırsıyla hareket etmelerinden yakınıyor. Konuşmalar sürüyor ama ben gene dalgınım. Çiftçilerin "Zaten doğru dürüst kazanamıyorduk, bir de bu iş geldi başımıza" mealinde sözlerini düşünüyorum. Sonra bu işin masrafını, yani açıklanan rakamla 7 milyarlık masrafı aklıma geliyor. O devasa para, rant düzeni, semirdikçe semirenler ve diğer tarafta da parasızlıktan intihar eden insanlar, atanamayan öğretmenler, korona virüs illetinden ölenler...

Röportajları bitirdikten sonra köye dönünce kahvede bir çay içelim diyoruz. O sırada tarımın ülkede nasıl çöktüğü ve çiftçilerin zararı konuşulurken "Yahu şu talanlara bakıyorum da, bir düşman ülkeyi işgal edip buranın ekonomisini çökertmek istese gene bu yapılanları yapardı" diyorum. Yanıt gecikmiyor: "Dışarıdan işgal etmek masraflı, bu şekilde daha ucuza getiriyorlar..."

Ve çaylarımız bitince bize yol görünüyor. Dönüş yolunda bir köprübaşında durup fabrikaların kustuğu

zehirli atıklarla güzelim Menderes'i mahveden su koluna bakıyoruz. Buradaki atıkların Denizli Organize Sanayiden geldiğini öğreniyorum. Hani şu reklam filmlerinde bal dök yala şeklindeki cafcaflı görüntülerle insanlara anlatılan Denizli Organize Sanayi Sitesi... Toplu arıtma sistemiyle övünülen sanayi sitesinin pisliği böyleyken bir de diğer fabrikaların atıkları nasıldır acaba diyorum... Burayı da ileride haber yapalım dedikten sonra tekrar yola koyuluyoruz.

DAKİKALAR İÇİN MİLYONLARCA YILLIK TOPRAĞI YOK ETMEK

Yolda daha önce aldığım otoyolla ilgili makalelerin çıktılarına tekrar göz atıyorum ve düşünüyorum... Denizli – Aydın arasında zaten iki gidişli iki dönüşlü güzel bir yol var. Bir Denizlili olarak ben de defalarca Aydın üzerinden İzmir'e gittim ve hiçbir trafik sıkışıklığı yaşamadım. Sadece Nazilli ışıkları sıkıntılıdır ama o da 7 milyarlık masrafa girmeden pekâlâ çözülebilir. Yapılan resmi açıklamaya bakıyorum, seyahat süresi 2 saat 15 dakikadan 1 saat 15 dakikaya düşecek deniliyor. Ama her Denizlili bilir ki mevcut yolculuk zaten iki saat 15 dakika sürmüyor. Hatta internete yazıldığında da 1 saat 51 dakika olarak veriliyor. Yıllık 614 milyon tasarruf sağlanacak söylemi ise insanın aklına büyük şatafatla açılan ama araçlar geçmeyince paraları devletin kasasından – yani bizlerden- çıkan köprüler ve diğer yap işlet devret fiyaskoları geliyor... Yalansız bir devlet olacağını sanmıyorum ama bizimki kadar kör gözüm parmağına şeklinde olanının da dünyada örneği pek yoktur herhalde...

Pamukkale Ovasının ne kadar verimli olduğu bilinir. O verimli toprağın üzerini asfaltla sıvamak ve 5 bin dönüm meyve bahçesinin yok olacağı bilinirken bu işe girişmek nasıl bir caniliktir... Ayrıca Aydın ovasındaki toprak ve bitki kaybını ekleyince ortaya çıkacak manzara daha kahredici oluyor. İyi ama bu susma kumkuması neden? O kahvedeki köylülerden otobüste yanımda oturan sıradan insana kadar herkes şikâyetçi, herkes dertli... Buna rağmen neden birlik olunmaz? Mesela şu otoyola karşı yapılan basın açıklaması neden üç beş sivil toplum kuruluşu temsilcisinin bir araya gelmesinin ötesine geçmez? İnsanlarımız, bu işin felaketlerini illa kuraklıkla, açlıkla, göçlerle, hastalıklarla bizzat sınayıp gerçeğin karanlığı kafalarına balyoz gibi çarptığı zaman mı otoyola karşı çıkacaklar? Kafamda sorular, umutla umutsuzluk arasında gidip gelen ruh halimle başımı sağa çeviriyorum: Az önceki tarlalar çoktan bitmiş, şehrin betonları arasındayız...

Bu yazıya hafta başında başlamıştım, şimdi baştan buraya kadar tekrar gözden geçirdim, elimden geldiğince yazım hatalarını düzelttim. Hafta başında masamın üstünde olan notlar hâlâ aynı yerinde duruyor. Masamın üstüyse Çarşamba pazarı gibi... Telefonum çalıyor, arayan benim tembel kitapçım... Neredeyse bir buçuk ay önce sipariş verdiğim ve artık gelmesinden umudu kestiğim kitap nihayet gelmiş. Gelen kitap Yeni Gelen dergisine hayat veren edebiyat emekçisi Sadık Albayrak'ın Bestseller Okuma Kılavuzu isimli eseri. Kitaba hemen bugün başlamalı diyorum. Ayrıca yazıya başlarken otuzuncu sayfasında olduğum Denizli Son Yüzyıl kitabını da dün akşam bitirdim. Yazımı sonlandırırken de kitabın sonlarında okuyunca dikkatimi çekip altını çizdiğim bir bölümden alıntı yapayım. Kitapta Gürbüz Azak'ın Çallı isimli kitabında Denizlili ressam İbrahim Çallı'nın ağzından aydın insanı dinliyoruz: "En lüzumsuz insan rahatsız olmayan insandır. Okumuşluğun, yazmışlığın, aydınlığın diyetidir rahatsızlık... Rahatsızlığın temelinde büyüklüklere, güzelliklere özlem vardır... Yetmez, arada bir kendinizden bile rahatsız olacaksınız. Aksi halde birinci sınıf düşünemez, eser veremez, maydanoz hizasında kala kalırsınız."[1] Evet, aydın olma sorumluluğu farklı bir şey. Aydın olmak rahatsız olmaktır, alışmamaktır. Çünkü alışmak, kanıksamak bizleri uyuşturup bu sisteme entegre ediyor. Sanırım Denizli-Aydın Otoyolundan her türlü doğa ve insan talanına kadar her alandaki saldırıya karşı öfkemizi diri tutup konuşmaya, yazmaya, bağırmaya devam etmeliyiz. Böylelikle gelecekte yaşanacağı kesin olan büyük toplumsal dönüşümde afallamayıp tarihte lidersizlik nedeniyle hezimete uğrayan yeni bir kalkışma daha yaşanmamasını sağlayabiliriz.

[1] Hüsamettin Ataman, Denizli Son Yüzyıl (2), Bilal Ofset Basım Yayın Matbaacılık

FIÇILARDA YAŞAMAK: SIRADIŞI HAYATLAR

Fıçılarda Yaşamak: Sıradışı Hayatlar, Sadık Usta, Kafka Kitap, İstanbul

Sadık Usta çeşitli inceleme yazılarından oluşan kitabında, Marie Curie, Gandi, Jenny Marx, Ernst Bloch, Ethem Nejat, İsmail Gaspıralı, Robert Owen, Suat Derviş, Sun Yat-sen ve Gracchus Kardeşler gibi büyük isimlerin yaşamlarından çeşitli kesitler sunuyor. Bu büyük isimlerin bizlere kılavuzluk etmesini amaç ediniyor.

Karamsarlık ve umutsuzluk girdabındayız. Dünyayı etkisi altına alan Koronavirüs salgınıyla birlikte bu durum had safhaya ulaştı. Çevremizi şöyle bir gözlemlediğimiz zaman, bu durumu çok kolaylıkla fark edebiliyoruz. İnsanlar bu umutsuzluk girdabından kurtulmak için çıkış yolları arıyor. Peki insanı içinde bulunduğu karamsarlık ve umutsuzluk girdabından ne kurtarabilir?

Yazar/Çevirmen Sadık Usta, Kafka Kitap tarafından genişletilmiş yeni baskısı yapılan "Fıçılarda Yaşamak: Sıradışı Hayatlar" kitabında tarihe mal olmuş şahsiyetlerin hayatlarından yola çıkarak umutsuz olanlara çıkış yolu olması için ışık tutmaya çalışıyor.

Sadık Usta kitabın sunuş yazısında "insanlığın şu sıralar bilgeliğin, sağduyunun ve aklın korkutulduğu, köşe bucak kovalandığı bir ortaçağ döneminden geçtiğini ancak insanlık tarihi incelendiğinde her zaman bir çıkış" olduğunu belirtiyor.

Yazar, "Fıçılarda Yaşamak kitabının sadece günümüzün uçarı yaşam tarzına ve içinde bulunduğumuz toplumsal şaşkınlığa kültürel eleştiriler yöneltmediğini, aynı zamanda tarihten örneklerle, özgürlük, eşitlik ve adalet uğruna; geleceğe dair umudumuzu besleyen, kötücül cinlere, melun ruhlara kafa tutan, düşünce ve eylemleriyle uygarlığın yeşermesine, insanlığın ilerlemesine katkıda bulunan, bizi kendi özgün tarihimizi yaşamaya ikna eden, bize yaşam enerjisi aşılayan dehaların, eylem adamlarının, bilge kadınların ve yüce şahsiyetlerin benzersiz yaşamlarını gözler önüne seriyor."

Sadık Usta çeşitli inceleme yazılarından oluşan kitabında, Marie Curie, Gandi, Jenny Marx, Ernst Bloch, Ethem Nejat, İsmail Gaspıralı, Robert Owen, Suat Derviş, Sun Yat-sen ve Gracchus Kardeşler gibi büyük isimlerin yaşamlarından çeşitli kesitler sunuyor. Bu büyük isimlerin bizlere kılavuzluk etmesini amaç ediniyor.

Bu ilginç ve zengin kitabın kapağında ise Kinik felsefesinin öncüsü ünlü filozof Sinoplu Diyojen kendine yer buluyor. Hakkında bir inceleme yazısı bulunan Diyojen'in insanı çürüten, kendine yabancılaşmasına yol açan kapitalist sistemin esiri olan günümüz insanının sorunlarına 2500 yıl öncesinden aradığı çareler ise oldukça düşündürücüdür. Diyojen, "insanlığın tüketim budalalığını daha o günden görmüş ve çareyi fıçılarda yaşamakta bulmuş. Mal-mülk peşinde koşmadan, sadece ihtiyaç duyduğumuz kadarını üretip tüketttiğimizde kimseye muhtaç kalmazmışız. Herkes fıçılarda yaşarsa mutlu da olabilirmiş."

Diyojen'in tespitleri tüketim çılgınlığına kapılmış günümüz insanı için biraz uç bir örnek olsa da anlayabilenler için büyük bir ders niteliğinde. Kitapta bunun gibi, karamsarlık ve hayal kırıklıklarının nasıl aşılacağına dair daha birçok görüş ileri sürülüyor ve pek çok da öneri yer alıyor.

Karamsarlar, umutsuzlar; büyük bilim insanlarının, korkusuz düşünürlerin, keşfe meraklı yaratıcı zekâların hayatlarından dersler çıkarırsa hayatın her alanına sirayet eden "yeni ortaçağ" karanlığından kurtulmak için büyük yol alabilirler.

Umutsuzlar, her şeye rağmen şunu asla unutmayın; umut hep sende. Yeter ki şu karamsarlığı atın içinizden ve aydınlanmaya doğru bir adım atın.

■ **GÖKHAN ÜNVERDİ**

Gamgası Yeter

■ TANER DEMİR

"Aya çıkmışlar! Amerikanlar baba... Aya ayak basmışlar!"
Osman'ın kan beynine sıçramış, gazete sayfasını çekerek Ahmet'in elinden almıştı. Kafasına kavanoza benzer başlık geçirmiş bir adam vardı gazetedeki fotoğrafta. Kıraç bir tarlanın ortasında, yorganlara sarılmış gibi garip kılığının içinde uçuyor mu, ayakta mı belirsizdi.

Osman, akşam yemeği için yer sofrasına oturup bağdaş kurdu. İnce parmaklı zayıf elleriyle bacaklarını sıvazladıktan sonra sofra bezini ucundan tutup dizlerinin üzerine çekti. Karısı Ayşe'yle iki oğlu çoktan sofrada yerlerini almış, onu bekliyorlardı. Her yemek öncesinde olduğu gibi, Osman sofra duasına hazırlandı. Ellerini dizlerinin üzerine koyup avuç içlerini göğe doğru çevirdi. Derin bir soluk çekti önce ciğerlerine, sonra dudakları kıpır kıpır oynamaya başladı. İki yanına yavaş yavaş sallanan başı, iyice kısılmış gözleriyle kendini ettiği duaya kaptırmış gibiydi ama ara ara tek gözünü aralayıp ailesinin duaya katılıp katılmadığını denetlemeden de edemiyordu. Ayşe, dini bütün bir kadındı çok şükür ama iki oğlan da boş bırakmaya gelmezdi. Hele büyüğü Ahmet... On bir yaşındaydı artık. Her sözünü dinlemez olmuştu. Aklı erdikçe daha da bir dikleşiyordu başı. Hele bir de küçüğü, sekiz yaşındaki Deniz de abisine uyup birlik olduklarında, Osman hiç baş edemiyordu onlarla.

"Bu aralar Kur-an okutmayı boşladım biraz" diye hayıflandı Osman. Çocukların dersleri zorlaşmış, artmıştı ödevleri ya, engel miydi bunlar Allah'ın kitabını okumalarına. Hele şimdi yaz tatilindeyken... Her işe zamanları vardı da sıra kitaba gelince mi bitiyordu meret. O da çocukları okullarını bitirsin, işleri güçleri olsun istiyordu devlet kapısında. Öz oğullarının düşmanı mıydı ki yoksulluk çekmelerini istesin. Canından çok severdi onları. Öbür dünyayı da unutmasınlar diyeydi uğraşısı.

Kürtüncüydü, yani semer yapıcısıydı Osman. Köyün en yoksullarındandı. Üstüne bir gömlek, ayağına bir çarık uydurmaktan yoksun köylü, parayı nereden bulacaktı da sıra eşeğinin semerine gelecekti. Neyse ki marangozluğa da yatkındı Osman'ın eli. Ağaç işinden iyi anlardı. Çatı yapımı, tamiri... Kapı, pencere, doğrama işi... Başı sıkıştığında yetişen Hızır'ıydı bu işler Osman'ın. Pazarlık etmez, evine üç beş öteberi götürebileceğini görürse işin sonunda, hesapsız, kitapsız kabul ederdi parasını. Köylünün karşısında kâğıdı kalemi eline almaktan utanır, pazarlıksız el sıkışırdı. Elinde olsa paranın geçmediği bir yaşamı seçerdi. Ne zaman bir yerlerden işleyecek bir ağaç geçse eline, onunla ya oyuncaklar yapıp köyün çocuklarına dağıtırdı ya da karşılık beklemeden, eksiğini bildiği bir evin işini görürdü. Bir gün büyük bir ağaç parçası geçmişti eline. Günlerce çalışıp et tahtaları yapmıştı ondan. İçine sinmemiş, eksiği kalmasın diye parasını kendi verip her birine demirden tutacaklarını da takmıştı. Sonra da bu et tahtalarını alıp evin önüne çıkmış, önünden geçen köylülerden *"Selamun Aleyküm"* diyenlere *"Ve Aleykümü Selam"* deyip ellerine birer tane tutturup yollamıştı. Ne de olsa köyün Osman Baba'sıydı.

Ahmet, babasının yeniden duasına dalıp gözlerinin kapandığını görünce göz ucuyla sofradaki akşam yemeğine baktı. Soğan erkeğinden cacık, sac ekmeği... Bahçelerde tohumluğa bırakılan, artanı hayvanlara yem edilen soğan erkeğini akşam yemeği diye sofrada görünce önce yüzü düştü, iştahı kaçtı. Ama çocuk kalbi dahasına izin vermedi. Gözleri haylaz haylaz ışıldadı. Dirseğiyle Deniz'i dürttü. Deniz, gözleri kapalı, duasını dudaklarında kırpıştırıyordu. Abisinin dirseğinin ne anlama geldiğini hemen anladı. Bu suça ortak olmamak için gözkapaklarını sımsıkı kilitledi. İçindeki coşkuyu bastırmak için duasını okumayı sesli sürdürdü. Yüzü kıpkırmızı kesilmişti. Daha fazla kendini tutamayıp kikirdemeye başladı. Ahmet yalnızca Deniz'in duyabileceği bir sesle:

"Soğan erkeği cacığınaaa..! Kuru ekmeğeee..! Verdiğin nimetleree..!" diye fısıldamaya çalıştı.

Ama sesini ayarlayamamıştı Ahmet. Babası söylediklerini duymuş, onunla dalga geçtiklerini anlamıştı. Öfkeyle oturduğu yerden dizleri üstünde doğruldu, vuracakmış gibi elini havaya kaldırdı. O güne kadar hiç vurmuşluğu yoktu çocuklarına Osman'ın. Hiç kıyamazdı, yine kıyamadı. Öfkesini içinde tutmasının da oluru yoktu.

"Kafirler! Saygısızlar!" diye bağırdı evden koşarak kaçan çocuklarının ardından. *"Daha sofraya konan nimetin kıymetini bilmeden..."*

Sinirden sözünün sonunu nasıl getireceğini bilemedi. Patırtıyla irkilen Ayşe *gözlerini açtığında olan biteni anlayamadı*. Osman, az önce çocuklarına kalkan eline yabancısıymış gibi göz ucuyla baktı. Bir parça ekmeği cacık çanağına çalıp isteksizce dişleyerek o da evden ayrıldı.

Deniz'le Ahmet eve çok sonra, babaları uyuduktan sonra döndüler. Sabah anaları uyandırmaya geldiğinde gün daha doğmamıştı. Ahmet, başını yumuşacık okşayan eli homurdanarak itti. Sıcak yatağının derinlerine sığındı. Umarsız yataklarından çıktıklarında, babalarını sofranın başında çorbasını kaşıklarken buldular. Kızgınlığının daha geçmemiş olduğu, kırıştırdığı alnından okunuyordu. Osman, dün akşam çıkan hırgürden bu sabah beraber gidecekleri işi anlatmaya zaman bulamamıştı. Şimdi

onlara anaları anlattı:

Geçen hafta iki gün duraksız yağan yağmurla oluşan sel, Akdağ tepelerindeki iki çam ağacını yıkmıştı. Orman Müdürlüğü bu ağaçları bir paraya Osman'a önermiş, o da kabul etmişti. Bu ağaçlardan, hasatta buğdayı sapından ayırmada kullanılan, davara koşulan dövenlerden yapacaktı. Zorlu bir işti döven yapımı ama Osman'a güç gelmezdi çalışmak. *"Çalışmak da ibadettir"* derdi. İbadet etmeye yüksünür müydü hiç insan! Onu düşündüren ağaçların köye getirilmesiydi. Beş tane katır tutmuştu bu iş için. Birazdan gelmiş olurlardı. Kafasında hesap etti. Köyle Akdağ tepelerinin arası yürüyerek dört saat kadar çekerdi. Yüklü katırlarla dönüş kim bilir ne kadar sürecekti.

"Off!.. Of!... değel, şükür Allah" çekti derinden.

Çorbalar bitip sofra kaldırıldıktan sonra Ayşe mutfağa gidip iki günlük bir çıkın hazırladı. Küçük bir beze sardı. Osman bu arada eşeğine yüklediği araç gereçlerini son bir kez denetledi. Her bir şeyi tamamdı.

Ahmet'le Deniz öylece ayakta dikiliyorlardı. Deniz'in gözü eşeğe kaydı. Tepeleme yüklüydü. Sırtına binmeye avuç içi kadar yer yoktu. Onca yolu yürüyerek gideceğini anlayınca kendini yerdeki savanın üstüne attı. Yola çıkmadan az daha uyusaydı... Çok geçmeden iki katırcı, yanlarında beş katırla evin önünde belirdiler. En önde Osman, elinde eşeğinin yuları, ardında Ahmet'le Deniz, en arkada da katırcılar, sessiz yolculuklarına başladılar.

Akdağ tepelerine vardıklarında öğlen olmak üzereydi. Osman devrilmiş ağaçları az ileride gördü. Dalları iki yana açık, insan ölüsü gibi yerde yatıyorlardı. Yanlarına gitti. Bir eli gövdelerinin üzerinde süzülürken çevrelerinde dolaştı. Dallarından tutup hafifçe sarstı. Gergin, düşünceli yüzü bir anda aydınlandı. Rahat bir soluk aldı. Heyecanla oğullarının yanına gitti. Dün akşamı, olanları tümden unutmuştu. Sesi neşeliydi, dinçti.

"Hadi bakalım, işe koyulmadan önce şöyle gözelce bir karnınızı doyurup dinlenin. Ahmet, sen sofrayı aç, sen de çuval beziyle nacağı kapıp gel yanıma."

Neşet Günal

Deniz yanına gittiğinde, babası çadır için keseceği dalları seçmişti. Hünerli elleriyle dalları kesti, toprağa saplayıp çadırın çatısını kurdu, çuval bezini de üzerine giydirip işi tamam etti. Baba oğul şöyle bir karşısına geçip kurdukları çadıra baktılar.

"Eyi olmuş mu evin?" diye sordu Osman. Sesi, *"Hadi artık barışalım"* der gibiydi. Deniz, babasının bacağına sevgiyle sarılıp yanıtladı onu. Bir süre öyle bekledikten sonra Osman nacağın sapıyla yalandan Deniz'i döve döve sofraya kadar kovaladı. Onların neşesini gören Ahmet de davetsiz katıldı eğlencelerine. Bir yandan yiyip, bir yandan söyleşiyorlardı. Osman bir ara başını sofradan kaldırıp katırcılara bakındı. Bir ağacın altına çömelmiş, mendilleriyle kurdukları küçük sofralarından bir şeyler atıştırıyorlardı. Osman katırcıları da sofraya buyur etti. Çıkınlarını birleştirip beraber yemeye başladılar. Karınlarını doyurduktan sonra Osman, dinlensinler diye Ahmet'le Deniz'i çadıra yolladı. Yavaştan işe koyuldu. Katırcılarla yalnızca ağaçları köye taşımaları için anlaşmıştı ama çocuklar uyurken Osman'ı tek bırakmak istemediler:

"Bir ucundan da biz tutsak elimize mi yapışır Osman Baba? Haydi Ya Allah!"

Bir saat kadar sonra çocuklar da uyanıp onlara katılınca iş hızlandı. Deniz nacakla küçük dalları, katırcılar baltayla kalın dalları kesiyorlar, Ahmet'le Osman da çift saplı testereyle temizlenen gövdeyi Osman'ın belirlediği büyüklükte parçalara ayırıyorlardı. Güneş batmaya yüz

tuttuğunda ikinci ağaca geçmiş, onu da kolaylamışlardı. Osman başını kaldırıp baktı. Kan ter içinde kalmıştı herkes. Deniz'in gülümseyen yüzünü ağaç kıymıkları kaplamıştı. İşin gerisini sabah bitirirlerdi nasıl olsa. Ellerini yüzlerini yıkayıp karınlarını doyurdular. Katırcılar bir ağacın dibine kıvrılıp örtülerini başlarına çektiler. Osman çadıra girdi. Ortalayıp uzandı. Çocukların her birini bir koltuğunun altına aldı. İkisi de ansızın uykuya daldılar. Osman teker teker kendine doğru çekip saçlarından kokladı. Başını yastığının üzerine bıraktığında çadırın bezindeki küçük yırtıktan ay çarptı gözüne. O günü anımsadı.

Kahvede oturuyordu. Ahmet elinde bir gazete sayfasıyla koşarak yanına gelmişti. Soluk soluğaydı:

"Aya çıkmışlar! Amerikanlar baba... Aya ayak basmışlar!"

Osman'ın kan beynine sıçramış, gazete sayfasını çekerek Ahmet'in elinden almıştı. Kafasına kavanoza benzer başlık geçirmiş bir adam vardı gazetedeki fotoğrafta. Kıraç bir tarlanın ortasında, yorganlara sarılmış gibi garip kılığının içinde uçuyor mu, ayakta mı belirsizdi. Altındaki haberi okudukça yüzü sinirden kızarmaya, kasları yay gibi gerilmeye başlamıştı. Peygamberin en büyük mucizesi, bir parmak hareketiyle ikiye ayırdığı aya kâfirler ayaklarıyla basacaklardı ha! Buna inanacak değildi. Okumayı bitirdiğinde gazete elinde yumak olmuştu. Sinirden kıpkırmızı olmuş, alnının ortasındaki damarı şişmişti. Gazete yumağını öfkeyle yere savurup tüm inancıyla haykırmıştı:

"Söyleyenin de!.. İnananın da!..."

O günkü gibi sinirliydi şimdi. Koltuğunun altına iyice sinmiş, kedi yavrusu gibi soluk alıp veren Ahmet'e baktı. Yüzünde istemsiz bir gülümseme oluştu Osman'ın. Başını çevirip çadır bezindeki delikten ayı yeniden buldu. Derin, ağır bir soluk alıp verdi:

"Off!.. Of!" dedi, ardından da tamamladı, *"Değel, şükür Allah."*

Sabahın ilk ışıklarıyla uyandılar. Hemen işe koyuldular. Öğlen olduğunda iki ağaç da dalları budanmış, parçalara ayrılmış, katırlara yüklenmiş durumdaydılar. Dinlenmeden yola koyuldular.

Köye vardıklarında akşam olmuştu. Ağaçları evin altındaki boş ahıra taşıdılar. Katırcılar paralarını alıp Osman'a teşekkür edip gittiler. Yorgunluktan dizleri titriyordu Ahmet'le Deniz'in. Yemeklerini yer yemez soluğu yataklarında aldılar. Deniz bir yandan esneyerek abisine seslendi:

"Her bir yerim çürümüş gibi paşam."

Ahmet yatağında öte yanına dönerken inler gibi yanıtladı:

"Hele dur bakalım. İşin aslı yarın başlayacak."

Ertesi gün gerçekten de Ahmet'in dediği gibi başladı. Çorbalarını içtikten sonra ahıra indiler. Son keçilerini de sattıktan sonra Osman atölyeye çevirmişti burayı. Atölye derken, toprak duvarlarında alet edevatı asmaya birkaç çivi, iki köşesinde birkaç sepet eskisi, tam ortasında da büyükçe bir ekleme masa, üzerinde çivi, vida gibi şeyleri koymaya kutular... Hepsini Osman kendi elleriyle yapmıştı.

İşe önce metresiyle ağaçları ölçüp biçerek başladı. Üzerlerine kurşun kalemiyle kısa kısa çizgiler çekti. Bu işi bitirince kalemini kulağının arkasına soktu. Ahırın köşesinde duran hasır sepeti buldu. İçinden bir taş çıkardı. Özenle ok ucu biçiminde yontulmuş bir çakmak taşıydı bu. Deniz'i yanına çağırdı:

"Deniz! Bu taşı yanına al, köyün çıkışında kavaklığın yanındaki kayalığa in. Tam bu boyda çakmak taşlarından taşıyabileceğin kadarını sepete doldurup getir. Tam bu boyda ha! Ne büyük, ne küçük" Deniz, *"Tamam baba"* deyip başını önüne salladı. Çakmak taşını elinde evirip çevirip kuyumcu özeniyle inceledikten sonra cebine koydu. Sepeti kaptığı gibi fırladı.

"Eee! Daha ne duruyoz Ahmet usta!" diye seslendi Osman. *"Bismillah çek de başlayalım işimize."* Ahmet ağır adımlarla babasına doğru yaklaştı. Oğlunun isteksizliğini görünce:

"Böyle tosbağa hızıynan bitmez bu iş. Daha ağaçlar kesileceek, taşlar çakılacaak, satılıp parasıyla sana, Deniz'e yeni ayakkabı alınacaak! Hem de essahından."

"Ayakkabı" sözünü duyunca Ahmet'in gözleri kamaştı. Sevincini gizlemek için gözlerini babasından kaçırdı. O güne kadar hiç gerçek ayakkabıları olmamıştı. Ne onun ne de Deniz'in. Gıslavet marka, eskimiş araba lastiğinden yapılan ayakkabıdan başkasını görmemişti o güne kadar ayakları. Kurşun gibi ağır bu ayakkabılar, yazın sıcakta fırın gibi ayaklarını pişirirdi. Hele o lastik kokusu... Köyde çoğu çocuğun ortak yazgısıydı bu ayakkabılar ya, bu iki kardeş de hep kötüye kıyasla mı yaşayacaklardı. Edip Usta'nın oğlu Memet'in, Manifaturacı Hasan'ın oğlu Özgür'ün ayakkabıları ne güzeldi. Hele Memet'in... Mavi, parlak deri ayakkabısı güneşin altında nasıl da cam gibi parlıyordu ama.

Osman çift kollu testerenin bir ucunu kaptı. Diğer ucunu Ahmet'e uzattı:

"Haydi ya Allah!"

Ağacı Osman'ın işaretlediği yerden kesmeye koyuldular. Testereyi birbirlerine doğru itip çekmeye başladılar. Yolu oluşturduktan sonra testere daha kolay gidip gelmeye başladı. Her harekette ağaçtan uçuşan talaş-

lar saçlarına, kaşlarına, kirpiklerine doluşuyor, gömleklerinin yakasından girip terli vücutlarına yapıştıkça, pire basmış gibi kaşındırıyordu.

"Peynir dilimlemeye benzemiyormuş ha Ahmet usta!" deyip güldü Osman. Ahmet, babasına gücünü kanıtlamak için daha da abandı testereye. İlk parçayı çıkardıklarında Osman onu masanın üstüne aldı. Ahmet'in boyundan uzun, ondan geniş bir ağaçtı bu. Ahmet yamuk yumuk biçimini görünce kesmeyi beceremediğini düşünüp utandı. Yüzü düştü. Osman bir şey demeden keskisini eline aldı. Yüzeyini pürüzsüzleştirdi, köşelerini yumuşattı. Son durumu Osman'dan çok Ahmet'i mutlu etmişti.

Öğlene doğru Deniz elinde sepetiyle ahırın kapısında belirdi. Alacağı övgüyü arttırmak için içeriye oflayıp puflayarak, sepeti ardından sürükleyerek girdi. Abisiyle babası başlarını işlerinden kaldırıp ona baktıklarında talaş tozundan bembeyaz olmuş yüzlerini gördü. Kahkahayı bastı:

"Noel baba gibi olmuşunuz!"

Osman, Noel baba denen o kılıksız gâvuru öncesinden biliyordu. Saçının, yüzünün tozunu silkeleyip kahkahasını sürdüren Ahmet'le, ona uyan Deniz'e çıkıştı:

"İşiniz gücünüz zındıklık! Sen hele buraya getir şu sepeti!"

Çakmak taşlarını hızlıca denetledi. İşe yararları masanın bir ucunda topladı.

"Bunlar işe yarar. Bu kadarı yetmez ama. Yarın daha toplarsın. Şimdi gelin de şunları ağaca mıhlayalım."

Çakmak taşlarının ağaca çakılması, işin en zor yanıydı. Önce eğeyle taşların kenarlarını inceltip keskinleştirdiler. Ardından ağacın alt yüzeyine her taş için boyuna uygun yivler açıp nacağın arkasıyla taşları bu yivlere yarısına kadar çaktılar. Öküzlerin çektiği döven, buğday başaklarının üzerinde gezerken, altındaki işte bu keskin taşlar buğdayı sapından ayıracaktı. Kenarlarını iyiden iyiye inceltikleri taşları kırmadan ağaca çakmak ustalık istiyordu. Bunu yaparken bıçak gibi keskin kenarlardan ellerini sakınmak çok zordu. Osman onları ne kadar uyarıp yardım etmeye çalıştıysa da çok geçmeden iki kardeşin de parmakları kan içinde kalmıştı. Bir yandan ağaçları kesip, bir yandan da çakmak taşlarını çakarak akşamı ettiler. Eve çıkmadan önce Osman boş bir tenekeye masanın üzerinde biriken ağaç talaşlarını, kıymıklarını doldurmaya başladı. Deniz'e:

"Koş anandan süpürgeyi iste. Yerdeki gamgaları da toplayalım. Anan ocağı yakar bunlarlan."

Deniz süpürgeyi getirdi. Yerdeki gamgaları süpürüp onları da tenekeye doldurdular. Yukarı çıktıklarında sofra onları bekliyordu. Osman tenekeyi Ayşe'ye uzatıp:

"Hele şu gamgaları elimden al Ayşe. Ocakta yakarsın."

Ahmet'le Deniz yorgunluktan yıkılır gibi oturdular Osman'ın yanına. Kaşıkları ellerinde kurşundanmış gibi ağırlaşmış, titriyordu. Osman ise güne daha yeni başlamış gibi canlıydı. Sesi evi dolduruyordu:

Çocukları gösterip, *"Bu boynuzlar çok sürmez, kulağı geçer hanım,"* dedi. Sapını sıkıca kavradığı kaşığını sofranın ortasındaki bulgur pilavına daldırdı. Tepeleme doldurup ağzına götürdü. Çiğnemeyi bitirmeden coşkuyla konuşmasını sürdürdü:

"Bu döven işi tam zamanında oldu. Kul sıkışmadan Hızır yetişmezmiş. Şimdi önden birkaç tanesini tamam edip satmalı ki demircinin parasını vermeli. Sağ olsun paranın sözünü etmeden dövenin halkalarını hazır etmiş. Deniz, sen yarın sabah çakmak taşı toplamadan dönerken demirci Halil'e uğra da halkaları al. Çok sürmez babam yanına uğrayacak de." Deniz yorgun başını sallamakla yetindi. Ahmet'in sözleri ağzından fısıltı gibi çıktı:

"Kaç paraya anlaştın baba?"

"..., dedim ya, sağ olsun para sözü etmedi Halil."

"Hımm... bilmiyon yani."

"....."

Yataklarına geçtiklerinde Deniz kesiklerle dolu parmaklarını avucunun içinde sıkarak yokladı. Acısından ofladı:

"Babam dövenleri satınca bize ayakkabı alacak biliyon mu paşam?"

Ahmet Deniz'den daha heyecanlıydı aslında. Tüm gün o mavi ayakkabının hayaliyle çalışmıştı ya, *"He he! Göle su gelinceye, kurbağanın gözü patlarmış,"* dedi.

Deniz, abisinin sözlerine bir anlam veremedi ama sesindeki umutsuzluğu seçebilmişti. *"Alırım dedi"* diye yineledi. *"Alacakmış..."* Ne de çok sızlıyordu parmakları. Acısıyla birlikte uyuyakaldı.

İki gün sonrasında dövenlerin ilk üçünü tamamlamışlardı. Osman üçünü de tek tek denetledikten sonra iple bağlayıp sırtına aldı:

"Helalinden bir altmış kâğıt var burada. Sallah köyünden Cinli Ahmet duymuş döven yaptığımızı. Ona lazımmış, haber yollamış, iki tane de komşusuna... Eee, hasat zamanı yaklaşıyor. Çok şükür elimizde kalmayacak hiçbiri. Ben öğlene kalmaz dönerim. Siz şu son taşları da hazır edin ben dönene kadar." "Ya Allah!" deyip çıktı ahırdan.

Döndüğünde yüzü biraz düşüktü Osman'ın. Elini cebine sokup kırk lirayı çıkardı:

"Ahmet, şu kırk lirayı Demirci Halil'e

götür," dedi. Ardından kendi kendine mırıldanmaya başladı:

"Kırka olmaz deyip elim boş gelsem daha mı eyiydi! Demirci Halil de aile geçindiriyor sonuçta. Hem aza tamah etmeyen çoğu bulamaz. Hele şu dövenlerin hepsini bir yapıp satalım..." Yüzü birden aydınlandı. Ahmet'le Deniz'e gülümseyerek:

"Hele şu dövenleri bir yapıp satalım!.. Hepsini bir satalım!.."

Birbirinin aynısı on gün geçti çalışarak. Sabahın erken saatlerinde başladıkları işlerini neredeyse hiç ara vermeden, akşama kadar sürdürüyorlardı. Hava kararkığında sıyrıklarla dolmuş, şişmiş parmaklarıyla masadaki, yerdeki gamgaları tenekeye süpürüp eve çıkıyorlardı.

Son döven de tamamlandığında, Osman sevinçle onları yan yana dizip şöyle bir baktı. Hepsi birbirinin kopyasıydı.

"Fabrikaya sipariş versen böylesini yapamazdı ha!" Sonra çocukların her birini eğilip alınlarından öptü:

"Haydin artık özgürsünüz. Bitti bu ahırdaki mahpusluğunuz. Ben tez elden çarşıyı, kahveyi bir dolaşayım da ağız arayayım, döven isteyen var mı, bir bakayım. Çok sürmez, satarız hepsini inşallah." Ahmet'le Deniz ok gibi fırladılar özgürlüklerine.

Osman günden güne satmaya başladı dövenleri. Gerçi her alan ya yapacağı düğünü, ya o yılki hasadın zayıf olduğunu öne sürerek kırıyordu fiyatı ya, varsın öyle olsundu. Ahmet tüm bunları, Osman anasına anlatırken duyuyordu ama bir şey demeye korkuyordu.

O gün Ahmet'le Deniz babalarını ahırda buldular. Etrafı toparlıyordu. Son döveni de az önce satmıştı. Çocuk gibi içi içine sığmıyordu Osman'ın:

"Sonuncu döveni de az önce Topal Mehmet'e verdim. Hepsi satıldı çok şükür." Deniz babasının çocuksu sevincine katıldı. Ahmet ise kafasının içinde evirip çevirdiği bir düşünceyle öylece duruyordu. Sonunda cesaretini toplayıp sordu:

"Kaça sattın baba?" Osman önce yalandan bir öksürdü. Ardından:

"Oğlu hastalandıydı bu güz. Bütün parasını şeherde hastaneye ilaçlara akıtmıştı garip, sonra..."

"Kaça sattın baba?" diye kesti sözünü Ahmet.

"On beşe verdim gitti işte." Ahmet önce kafasında bir şeyler hesaplamaya çabaladı. Olmayınca koşarak ahırdan çıktı, az sonra elinde kalem kâğıtla döndü. Masanın başına kuruldu.

"Ağaç için Orman Müdürlüğü'ne ne vermiştin baba?"

"Yüz yirmi lira"

"Katırcılara?"

"Altmış"

"Demirci Halil'e de kırk lira vermiştin." Hepsini alt alta yazıp sesli seli topladı. *"Yani iki yüz yirmi lira harcadık. Dövenleri kaçardan sattın baba?"* Ahmet öylesine özgüvenli soruyordu ki soruları, Osman şaşakalmış, sorgulamadan yanıtlıyordu. Sonunda hesabı bitirdi Ahmet. Osman da Deniz de bir şey demeden onu izliyorlardı. Ahmet okul töreninde şiir okumaya hazırlanan bir öğrenci gibi kâğıdı iki eliyle kavrayıp havaya, göz hizasına kaldırdı:

"Toplam harcamaaa... iki yüz yirmi lira. Toplam kazaaanç... iki yüz yirmi beş lira. Yani anlayacağınız bizden başka herkes kazanmış."

Kâğıdı indirdiğinde Deniz'in saf saf gülümseyen yüzünü gördü. Osman'ın eli masanın üzerinde geziniyordu. Parmakları, kenarında kalan bir tutam gamgaya denk gelince avuçlayıp Ahmet'e doğru uzattı. İçtenlikle gülümsüyordu:

"Yaktığımız onca gamgası n'olucak yaa sıpalar!!!"

Ahmet'le Deniz öylece ayakta dikiliyorlardı. Deniz'in gözü eşeğe kaydı. Tepeleme yüklüydü. Sırtına binmeye avuç içi kadar yer yoktu. Onca yolu yürüyerek gideceğini anlayınca kendini yerdeki savanın üstüne attı. Yola çıkmadan az daha uyusaydı...

Edebiyat ve Devrim

■ B. SADIK ALBAYRAK

Devrimler, edebiyatta da devrim yaparlar. Devrimle birlikte çıkan yeni insan gibi yeni bir edebiyat doğar. En köklü edebiyat eleştirmeni olan devrimler, eski düzenin estetik, ahlaki, ideolojik değerleriyle yüklü bir edebiyat yığınını da tarihin çöplüğüne süpürürler.

Edebiyatın devrimlere etkisi, devrimlerin edebiyattaki yankısı nasıl olmuştur? Elimizde Lenin'in Tolstoy için yaptığı bir belirleme var; "Tolstoy, Rus devriminin aynasıdır." Edebiyat aynaya benzetilince bunun basit bir yansıtma olduğunu düşünmemeli, bu, bütün çelişkileri, eksiklikleri ve fazlalıklarıyla, ilerilikleri ve gerilikleriyle, hareket içinde devrim gerçeğinden yansımalar getiren bir edebiyattır. Herkesin gerici bir hıristiyan anarşisti gördüğü bu yazarda Lenin, devrimin aynasını bulacak kadar cesurdur.

Zweig ise, Tolstoy'da, bir ayna yansıtıcılığından çok bir bomba yıkıcılığı görür, biraz abartılı bulacağımız şu değerlendirmeyi yapar: *"yumuşaklığın havarisi olarak sevilen bu radikal devrimci ve pederşahi sakallı kadar hiçbir Rus, Rus çarlık sisteminin ve kapitalist düzenin temel direklerini sarsamamış ve zayıflatamamıştır. Kuşkusuz tıpkı Rousseau'nun sans-culotte'lar hakkında öfkelendiği gibi, Tolstoy da Bolşevizm yöntemi karşısında öfkelenirdi. Zira o, partilerden nefret ederdi –çünkü yazılarında şöyle demişti: 'Hangi parti kazanırsa kazansın, gücünü elde tutmak için sadece mevcut şiddet araçlarını kullanmakla kalmayacak, yenilerini de icat edecektir'-, ancak gün gelecek olayları doğru değerlendiren bir tarih, Tolstoy'un tarihin en iyi öncülerinden olduğunu, Rusya'daki otoritenin altını oyma konusunda tüm devrimcilerin bütün bombalarının, bu tek ve en büyük insanın ülkesinin yenilemeyecek gibi duran güçlerine, çara, Kilise'ye ve mülkiyete karşı ayaklanması kadar sarsmadığını ve etkilemediğini doğrulayacaktır. Çünkü teşhis edenler içinde en büyük deha olan Tolstoy, medeniyetimizin yapısının temelinde bulunan yapım hatasını, yani devletin insanlığın, insan topluluğunun üzerine değil de, zalimlik ve insana hükmetme üzerine oturtulduğunu keşfettiğinden beri bütün diyalektik öfkesini, o müthiş etik itme gücünü otuz yıl boyunca Rusya'daki dünya düzenine sürekli yinelenen saldırılar halinde yöneltmiş, devrimin Winkelried'i olmuş, istemeden sosyal bir dinamit, parçalayan, yıkan ezeli bir güç haline gelmiş ve farkında olmadan da üstlendiği Rus misyonunun temsilcisi olmuştur. Çünkü mecburen tüm Rus düşünceleri yeni bir şey inşa etmeden önce radikal bir şekilde, kökten yıkmak zorundadır."* (Stefan Zweig, Kendi Hayatının Şirini Yazanlar Casanova, Stendhal, Tolstoy, s. 341-342, çeviren: Gülperi Sert, İş Bankası Kültür Yayınları, 2012, İstanbul.)

Tolstoy örneğinden yola çıkarak, Lenin'in ayna benzetmesine Zweig'in "sosyal dinamit" tarifini de katarsak, edebiyatın yalnızca yansıtıcı değil, yıkıcı ve yapıcı bir devrimci etken olduğunu söyleyebiliriz. Edebiyat, devrim öncesinin düşünsel ve duygusal hazırlayıcısı, devrimcilerin kişiliklerinin oluşturucu unsurlarından biridir. Şiirler, oyunlar, romanlar ve hikâyeler, devrimle birlikte doğan yeni düzenin insanını da düşünsel ve duygusal açıdan donatmaya devam eder. Devrimler, edebiyatta da devrim yaparlar. Devrimle birlikte çıkan yeni insan gibi yeni bir edebiyat doğar. En köklü edebiyat eleştirmeni olan devrimler, eski düzenin estetik, ahlaki, ideolojik değerleriyle yüklü bir edebiyat yığınını da tarihin çöplüğüne süpürürler.

Troçki, Edebiyat ve Devrim kitabında, Rus Devrimi'nin, burjuva edebiyatının bayağılıklarını ve Rus entelijansiyasının gerici budalalıklarını kanıtlama derdinden kendilerini kurtardığını yazar. Bu kurtuluşun rahatlığıyla, Troçki bu kitabında Devrim'in yoldaşlarının ve yol arkadaşlarının yaptığı edebiyatı inceler ve eleştirir.

ATİNA DEMOKRASİSİNİN EDEBİYATI

Eski Yunan'da demokrasi devrimi, tragedya diye bir edebiyat türünü doğurdu. Askülos, Zincire Vurulmuş Prometheus'da Atina demokrasisinin insanlık ülküsünü dillendirdi. Ardından gelenler, Sofokles ve Euripides yeni düzenin yol açtığı çatışmaları sahneye çıkardılar.

Yeni bir çağın ve insanın doğuşunu haber veren Hamlet, Kral Lear, Macbeth tragedyaları ve Atinalı Timon ile Fırtına oyunlarının yazarı Shakespeare'in ölümü ile 1648 İngiliz Devrimi arasında otuz beş yıldan daha az bir zaman geçmiştir. Atina demokrasisinin tragedyaları varsa, İngiliz Devrimi'nin de bir Shakespeare'i çıkmıştır.

1789 Fransız Devriminin öncesinde yüz yıllık bir Aydınlanma edebiyatı vardır. Edebiyat, felsefi ve siyasi düşünceleri halklaştırmaya yarar. Ansiklopedi kurucusu Diderot'nun felsefi düşüncelerini kurgulayarak anlatan romanları, bugünlerde Adnan Cemgil'in çevirisiyle Türkçede yeniden yayımlanan Kaderci Jacques ile Efendisi, Rahibe, Rameau'nun Yeğeni devrimi hazırlayan tarihsel çelişkilerin hareketlendirdiği insan ve toplum üstüne köklü tartışmalar yürütürler. Engels, ahlaksız bir toplumda ahlaksızlığıyla barışık yaşayan bir tipi sorgulayan Rameau'nun Yeğeni için "diyalektiğin başyapıtı" demişti.

İnsanlar Arasındaki Eşitsizliğin Kökeni'ni araştıran Rousseau da düşüncelerini romanlarda işledi: Emile, Yeni Heloise. Aydınlanma romanı, edebiyattan çok felsefedir, bu felsefenin daha kolay okunup anlaşılması için yazılmış kitaplardan oluşur.

Voltaire, bunun için filozof, oyun

Çehov, Gorki ve Tolstoy

yazarı, öykü yazarı, masalcı olmuştur. Bir romandan çok bir masala benzeyen Candide'le dönemin felsefesiyle hesaplaşmasını yazmıştır.

Devrimler edebiyatta da devrim anlamına geldi. Gerçekçilik gelişti ve olgunlaştı. Fransız devriminin romancısı olarak doğan Balzac, romanla Fransız toplumunun devrim sonrası tarihini yazdı. Fransız devriminin eseri gerçekçi edebiyat oldu; Kırmızı ve Siyah'ın yazarı Stendhal'i, Madame Bovary'isiyle Flaubert'i ve arkasından natüralizmiyle Emile Zola'yı ve Germinal'i görüyoruz.

Avrupa'nın başka yerlerinde de devrimler ile edebiyat arasında kopmaz bir bağ buluyoruz. Edebiyat ve felsefe olmadan devrimlerin insan bilincinde ve eyleminde harekete geçmesi mümkün olamıyor. Almanya'da Lessing, Schiller, Goethe, Heine ve başkaları insanlığın devrimle çözüm arayışına ilham verdiler.

DÜNYANIN EN EDEBİ DEVRİMİ

Dünyanın en edebi devrimleri ise 1905 Rus Devrimi ile 1917 Şubat ve Ekim devrimleri oldu, diyebiliriz. Bu devrimlerin öncesinde, Tolstoy'un yıkıcı edebiyatına gelinceye kadar, 19. Yüzyılın başlarında başlamış ve gelişmiş büyük bir gerçekçi Rus edebiyatı vardı.

Rus edebiyatı da bir isyanla eş zamanlı, devrimci bir edebiyat olarak doğdu: 1825 Aralık'ında Dekabrist Ayaklanması olduğunda, Rus edebiyatının baharı olarak tanımlanan Puşkin, Kafkasya'da bir subaydı ve idam edilen, sürgüne gönderilen arkadaşlarının şiirlerini yazıyordu. Rus hikâye ve romanının ilk örneklerini de veren Puşkin, 1836'da yayımladığı Yüzbaşının Kızı'nda, Kazakların 1770'teki isyanını, Pugaçev Ayaklanması'nı romanlaştırdı. On dokuzuncu yüzyıl Rus edebiyatı hep devrim gerekliliğinin ispatı ve sorunlarıyla yüklü oldu. Dostoyevski'nin, Rus edebiyatının "Palto"sundan çıktığını yazdığı Gogol'ün büyük eseri Ölü Canlar, roman biçiminde yazılmış bir Rusya ve bu yoksul, geri, sefalet içindeki ülkeyi kurtaracak devrim araştırmasıydı. Gogol, gördüğü içler acısı manzara karşısında romanı bırakıp bir çığlık atıyordu: "Nerede, bu ilkel, geri, yoksul Rusya'ya İleri! diyecek kahraman!"

Turgenyev'in ilk romanlarından biri "Arife" adını taşıyordu, devrimin arifesini anlatıyordu. Devrimci eleştirmen Dobrolyubov bu romanı okuyarak, arifeyi anladık da, "gerçek gün ne zaman gelecek?" sorusunu soruyordu. Turgenyev, Avcının Notları hikâyelerinde de Gogol'ünkine benzer bir Rusya resmi çizmişti. Rusya'da 1861 Reformu ile köylülerin serfliğine son verildiğinde, çarı buna zorlayan etkenler arasında Turgenyev'in

Rusya'nın geri koşullarını gösteren bu hikâyelerinin de bulunduğu söylenir.

Puşkin'in başlattığı ve kuşaklar boyu süren Sovremennik (Çağdaş) dergisini çıkaran Rus yazarlar, edebiyatla hep bir devrimin gerekliliğini anlatmaya çalıştılar. Babalar ve Oğullar, romanı, 1860 başlarında, bu dergi çevresindeki felsefi tartışmaları Bazarov tipiyle canlandırmış, herkese taşımıştır.

Sovremennik'in başyazarı Çernişevski'nin Petropavlosk zindanında yazılan romanı "Ne/Nasıl Yapmalı" (1862) Rusya'da devrimin el kitabı oldu. Büyük devrimci Lenin'in başucu kitabıydı. Aynı adla kendi de bir devrimci örgütlenme el kitabı yazdı.

Nasıl Yapmalı dünyanın başka devrimlerine, başka tarihlerine de esin verdi; bir dönem Türkiyeli devrimcilerin de başucundaydı. Devrimci edebi kitaplar ilkin okurunun yaşamında devrim yaparlar. Yıllar önce edebiyat atölyesinde bu kitabı tartışırken, Nasıl Yapmalı'yı ancak 40 yaşlarında okuyan bir kadın arkadaşımız, "Neden 16 yaşında bu kitabı bana vermediniz?" diye isyan etmişti. Kendi devrimine, Nasıl Yapmalı'ya geç kaldığına yanıyordu.

Tolstoy "Rus devriminin aynası" oldu; Dekabristler'i yazmaya girişti, araştırdıkça onları doğuran koşullar ilgisini çekti, Savaş ve Barış buradan doğdu.

Maksim Gorki'nin Ana romanı için Lenin, 1905 devrimine tam zamanında yetişti demişti. Devrimci çalışmanın el kitabı oldu. 1908 Devrimini yapan Jöntürkler, günlük gazetelerinin birinde Ana'nın tercümesini tefrika ettiler. 1917 Ekim Devrimi, sosyalist gerçekçi edebiyatın da doğumunu sağladı. Mayakovski, devrim yaparken devrimin şiirini yazdı. Durgun Don'da Şolohov, Sovyet Devrimin "Savaş ve Barış"ını yazdı.

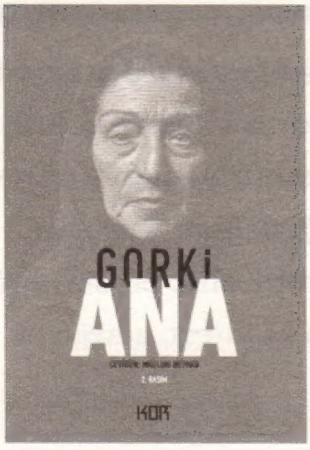

BİZİM EDEBİYATIMIZ DA DEVRİMLERLE DOĞDU

Bizde de edebiyatın dönemselleştirilmesi devrimlerle oldu: Tanzimat Edebiyatı, Edebiyat-ı Cedide, Fecr-i Âti, Milli Edebiyat, Cumhuriyet Edebiyatı, Sosyalist Gerçekçilik, 40 Kuşağı, 68 Kuşağı... Elbette karşıdevrimin de edebiyatta hükmü yürüyecekti. Atilla İlhan, Garip şiiri tek parti diktasının, İkinci Yeni DP diktasının şiiri diye yazmıştı. 12 Mart Edebiyatı, 12 Eylül Edebiyatı, Ak Dikta Edebiyatı arkasından sökün etti...

Namık Kemal, Ziya Paşa, Şinasi'nin yenilikçi edebiyatından Şemsettin Sami, Samipaşazade Sezai, Nabizade Nâzım, Hüseyin Rahmi Gürpınar, Halit Ziya Uşaklıgil'in gerçekçi edebiyatına geçtik. İlk romanlarımız bir "kadın sorunu" ortaya koydu: Taaşşuk-u Talat ile Fitnat, İntibah, Sergüzeşt, Zehra. Kadın özgür ve eşit değilse insani bir aşk mümkün olamıyordu. Edebiyatın hazırladığı ve devrimcilere içselleştirdiği bu bilinçle Cumhuriyet devriminin çözüm ürettiği temel sorunlardan biri "kadın sorunu" oldu. Kadına eşit yurttaşlık, seçme ve seçilme hakkı verildi. Kadın, evlerin kafesli pencerelerinden kurtarıldı, sokağa, toplumsal yaşama çıkarıldı. Eğitim görme olanakları kazandı.

Cumhuriyet yıkıcılarının ilk işlerinden biri de cumhuriyet kadınını ortadan kaldırma politikaları uygulamak oldu: Türban, 4'lü eğitim sefaleti, imam hatipler kadını yeniden kafese kapatmak için icat edildi. Devrimci edebiyat yeniden bu sorunu gündemine alırken, karşıdevrimci edebiyat da, "Huzur Sokağı" ya da Nobelli Orhan Pamuk'un "Kar"ında kadını yeniden eve kapatmayı estetize ediyor.

DEVRİMCİ EDEBİYATTA GERÇEKÇİLER

Halit Ziya'nın 1908 devriminden sonra yazılan, devrimi yapan kuşağı anlatan romanı Nesl-i Ahir, 1908-1909'da Sabah gazetesinde tefrika edildi. Ömer Seyfettin, Efruz Bey'de devrimi şahsi çıkarları için yozlaştıranları, sahtekârları hicvetti. Refik Halit Karay'ın Memleket Hikâyeleri, bilgisizlik, yoksulluk, zalimlik kuşatmasındaki memleketten sahneler gösteriyordu. Değiştirilmesi gereken, devrime muhtaç bir ger-

Bizim edebiyatımız hep devrimci bir edebiyat oldu, sosyalist gerçekçilikle bu edebiyat sağlam bir tarih bilinci ve tarih felsefesi kazandı. Bu nedenle hem Cumhuriyet devrimine tarihsel bir ilerleme oluşuyla hak ettiği değeri veren bir edebiyat olurken hem de bu devrimi kapitalist bir sömürü çarkı kurmak için kullanarak ortadan kaldıran sermaye sınıfına karşıtlık üzerine kuruldu.

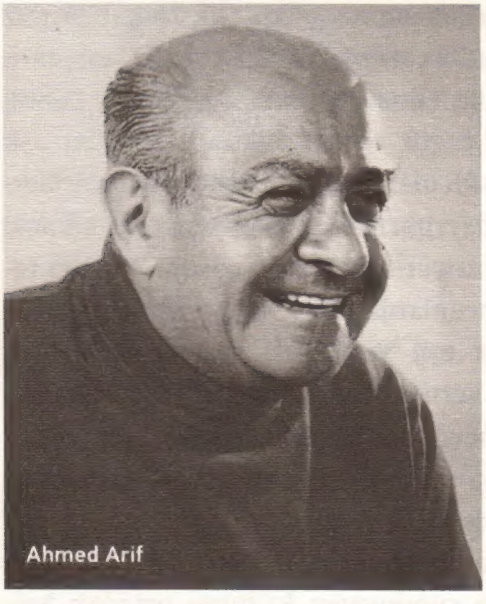
Ahmed Arif

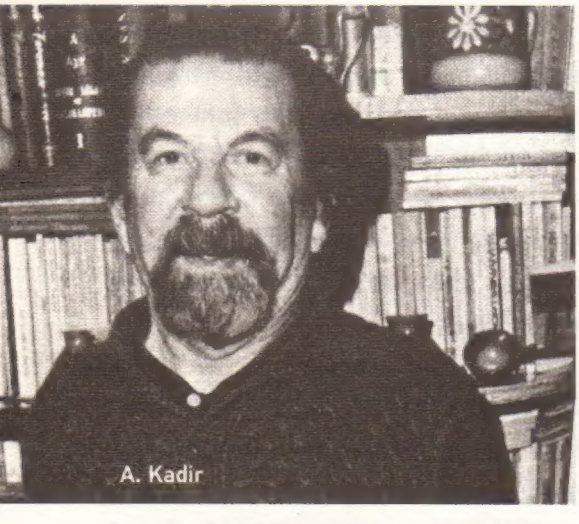
A. Kadir

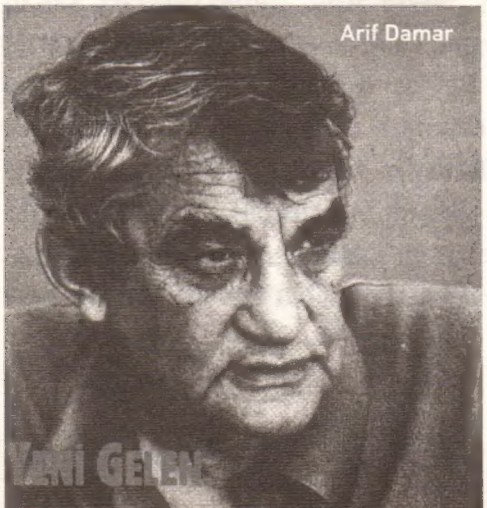
Arif Damar

çekliği yazıyordu. Bunları büyük bir gerçekçilikle yazabilen Refik Halit, Cumhuriyet Devrimine muhalif olabildi ve bir süre sürgün yaşadı.

Bizim edebiyatımız da, doğuşunda ve gelişiminde devrimin aynası bir edebiyat oldu diyebiliriz. Birçok yazarı Cumhuriyet devrimine katıldılar. Yakup Kadri, Halide Edip bunların en ünlüleridir. Bir devrim âşığı Nâzım Hikmet de bunlardan biridir; ama o yalnızca Cumhuriyet Devrimine katılmakla yetinmedi, işçi sınıfının devrimine, Ekim Devrimi'ne de, sosyalizmin kuruluş süreçlerine koştu. İşçi Üniversitesinde okudu, Lenin'in naaşının başında nöbet tuttu.

Yakup Kadri'nin bütün romanları Türk devriminin gelişimini ve sorunlarını ele alır. Halide Edip Adıvar, bu devrim sürecine "Türkün Ateşle İmtihanı" adını verir; Vurun Kahpeye, Ateşten Gömlek ve öteki romanlarında Türk devriminin insan tiplerini canlandırır. Reşat Nuri'nin Çalıkuşu romanı ise cephede savaşan subaylarca okunuyordu; Yeşil Gece'de gericilerin kolaylıkla ele geçirdiği devrimin acı gerçekleri erken bir tarihte, 1927'de günışığına çıkarılmıştır.

Devrimin edebiyatı demişken, Mithat Cemal Kuntay'ın "Devrim Çağını" anlatan muhteşem romanı Üç İstanbul'u ve Nahid Sırrı Örik'in Sultan Hamit Düşerken romanını unutamayız.

GELECEĞİN DEVRİMİNİN EDEBİYATI

Nâzım Hikmet'in şiirleriyle başlattığı sosyalist gerçekçi edebiyatımız ise, geleceğin devriminin edebiyatıdır. İçinde yaşadığımız eşitsiz ve adaletsiz düzenin sergilenmesi, bunun insan üzerindeki yıkıcı etkilerinin gösterilmesi, değiştirilmesi için bilinç ve duyarlılık yaratılması bu edebiyatın temel işlevidir. Bizim edebiyatımız hep devrimci bir edebiyat oldu, sosyalist gerçekçilikle bu edebiyat sağlam bir tarih bilinci ve tarih felsefesi kazandı. Bu nedenle hem Cumhuriyet devrimine tarihsel bir ilerleme oluşuyla hak ettiği değeri veren bir edebiyat olurken hem de bu devrimi kapitalist bir sömürü çarkı kurmak için kullanarak ortadan kaldıran sermaye sınıfına karşıtlık üzerine kuruldu.

Nâzım Hikmet'in açtığı yoldan ilerleyen 40 Kuşağı, aydınlanmış halk çocuklarından oluşuyordu. Dünya faşizme karşı savaşırken doğan bu devrimci şiir, geleceğe, kendi elleriyle kuracağı bir gerçekliğin inancı ve umuduyla baktı. Enver Gökçe, Ahmed Arif, A. Kadir, Rıfat Ilgaz, Arif Damar, Attila İlhan, Hasan Hüseyin ve arkadaşları umut ve öfke dolu devrimci bir şiir yazdılar.

Bugün en büyük açmazımız, tarih bilinciyle baktığımızda gördüğümüz edebiyat ve devrim ilişkisinin ve bağının burjuva edebiyatının şiddetli darbeleri altında silikleşmesi ve görünmez hale gelmesidir. Dar bir bakış açısına ve olgusal bilince indirgenmiş bu edebiyatın kuşatmasını yarmak zorundayız. Edebiyatı yeniden büyük bir ufukla, devrimle iç içe kurmamız gerekiyor. Bunu ne ölçüde başarırsak ve etkin kılarsak devrimin yolu ve aynı anlama gelmek üzere emekçi halkımızın kurtuluş kapısı o ölçüde açık olacaktır.

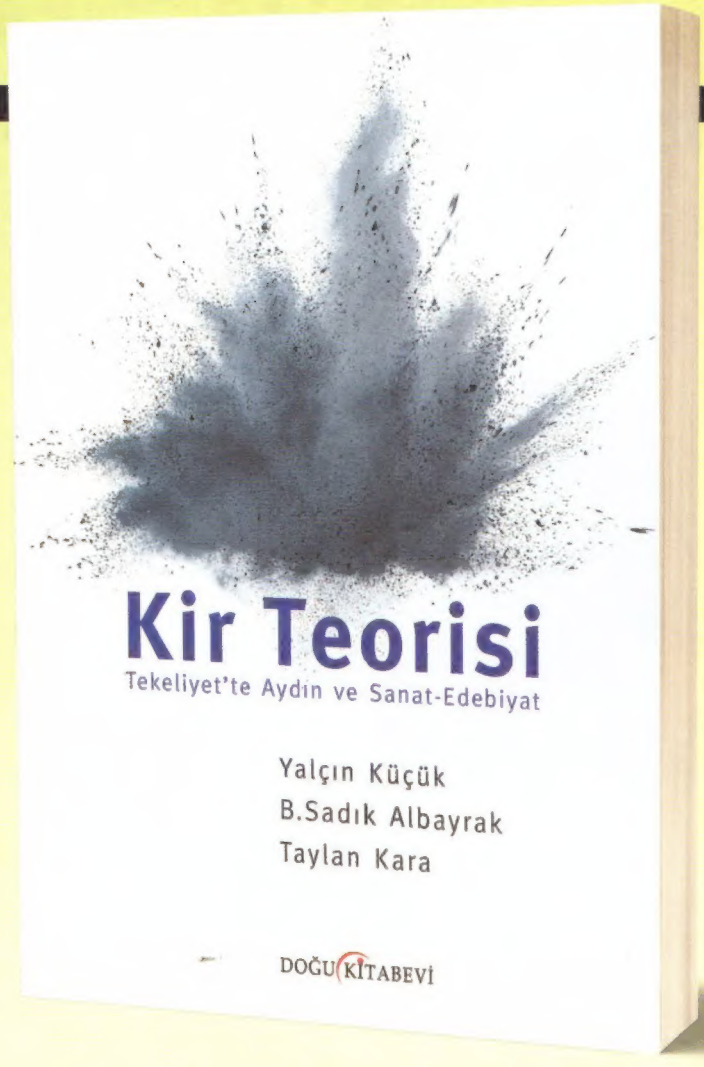

Kir Teorisi, darlık içinde insan imalathanesi Tekeliyet düzeninin kültürel yapısını anlamayı ve anlatmayı deniyor.

Tekeliyet'e karşılık düşen kir'li bir sanat ve edebiyattır.

Roman yazanlar, resim yapanlar, senfoni besteleyenler, tiyatro sahneleyenler, film çevirenler tekellerin ablukasına alındılar. İnsana değiştirme istenci kazandıracak bir sanat ve edebiyatı beşiğinde boğdular. Toplumu kir'le, çirkinlik'le, cehalet'le kuşattılar.

Artık yalnızca "işaret edileni" gören bir okur-izler kitlesi yaratılmıştır. Kir Teorisi, bu kültürel mekanizmayı ortaya koyduğu gibi, "işaret edenleri", kir'letmek için çalışanları da incelemeye alıyor. Kirli Portreler bölümü, çürümüş bir kültürün vaka incelemelerinden oluşuyor; Tekeliyet düzeninin "ölü canlar'ıdırlar"; eleştirisi yazılıyor ve romanını yazacak Gogol'ler gecikmeyecektir.

Kir Teorisi, biçimi ve kurgusuyla da bir ortaklaşma denemesidir; üç yazar kuşağını, 58'li Yalçın Küçük, 88'li B. Sadık Albayrak, 98'li Taylan Kara'yı bir araya getiren ortak bir kitaptır.

"Bellek kaybına" ilaç; geleceğin bağrındaki sorularımızdır.

Eleştiri, aklı özgürleştirme eylemidir; özgürleşen aklıyla insanın tarih yapmaya girişmesidir. Bu kitap, hepimizi nefes alamaz hale getiren tekellerin kir'li gerçeğine karşı aklı uyarmaya çalışıyor. İnsanlığı kendi gerçeğine sahip çıkmaya çağırıyor.

HEİDE DEYİŞLERİ

■ HAYRETTİN ÖKÇESİZ

Sapla samanın birbirine karışması öküzlere fark etmiyor.

***

Devlet güvenilmez ve güçsüz olduğunda her türlü uğursuza gün doğar.

***

Karanlıkta korkar çocuklar
Karanlıkta halk korkar

Karanlıktan korkar aydın
Bilisizlik en koyu karanlık

Bilisiz insan en çok korkar
Böyle kazanır tiranlar

Promete niye çaldı ateşi
Sanıyorsunuz tanrılardan

***

Ezan bayrak vatan nağmelerini sahtekârlar, hırsızlar safdilleri daha çok yolmak için kullanırlar. Bunlar da aptallıklarından bu seslere yaban ördekleri gibi gelerek canlarını bile verirler. Daha beteri birçok canı da alırlar. Bu en eski numaradır.

***

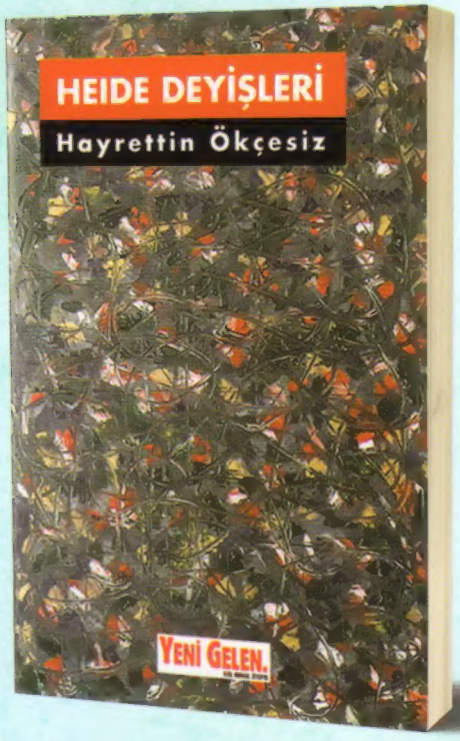

Benim nehirlerim
Denizlerden akar

Benim denizlerim
Gözlerimdeler

Fırtınalar kopar orda
Ne kalyonlar batar

Irmaklardan çekip geldiğim
Yıldızlara tutunarak

Geceleri seni ağlarım
Gücüm dermanım sevdam

***

Üniversiteler öğrenme ve öğretme makineleriyle doldu. Bilinç ve duyunç gelişimi gülünür oldu. Dayanışma yarışmaya dönüştü. Bunlardan geriye acınası bireysel hurdalık yazgılar kalıyor. Bundan hiçbir ülke korunmuş değil. Üniversiteler daha zararlı ve tehlikeli kurumlara geriliyor.

***

Ne diyeceğini şaşıranların sözleri bazen şiir gibi gelir kimine. Oysa şiir ne diyeceğini iyi bilenin sözüdür.

***

Reichstag yangınları başlıyor
Kaz adımlarıyla faşizm
Narin ruhlarınızı daha çok ezecek

Siz inatla içinizde toplanacaksınız
Susma günlerinizde kendinize
Altın umutlar düşleyeceksiniz

Eli boş döneceksiniz boş gözlerinize
Etin et kemiğin kemik
Olmadığını göreceksiniz

Acının en ağırı anlamsız olanıdır
Bu yangınlar size bunu öğretecek

***

Bir ülkede ortalama bin adet basılan yıllık birkaç yüz iyi kitabı okuyan bir kaç milyon kişi olmalı en azından. Bunların sayısı hiçbir partiyi iktidar yapmaz, ama hiçbir iktidara da keyfince at oynattırmaz. Yeter ki bu kitaplar yazılsın, basılsın ve okunsun! Bu okur sayısı azaldıkça baskı ve zulüm artar. Bizde olan budur.

***

Kadın erkeğin arzularının ve korkularının tutsağı olageldi. Erkek de bir başka biçimde kadının tutsağıdır. Oysa birbirlerine tutunarak ayağa kalkmaları ve kendilerini birbirlerine yabancılaştıran bu siyasal evreni devirmeleri gerekiyor.

***

Kör inanç bağnazlığın kuluçka yeridir. En iyi ırkçılık ve dinde palazlanırlar.

***

Yazgını sev
Düşmanını sev

Uzat boynunu
Kasabını sev

Böyle dönüyor
Zulmün çarkı

Biz zavallılar
Erdem sanıyoruz sabrı

Kalk diren durma
Kaldır başını oysa

Daha kötü olabilir mi
Olagelenden eyleyeceğin

***

Karga çirkinin güzel olabileceğinin kanıtıdır.

***

ISSN 2619-9432
3990041037624